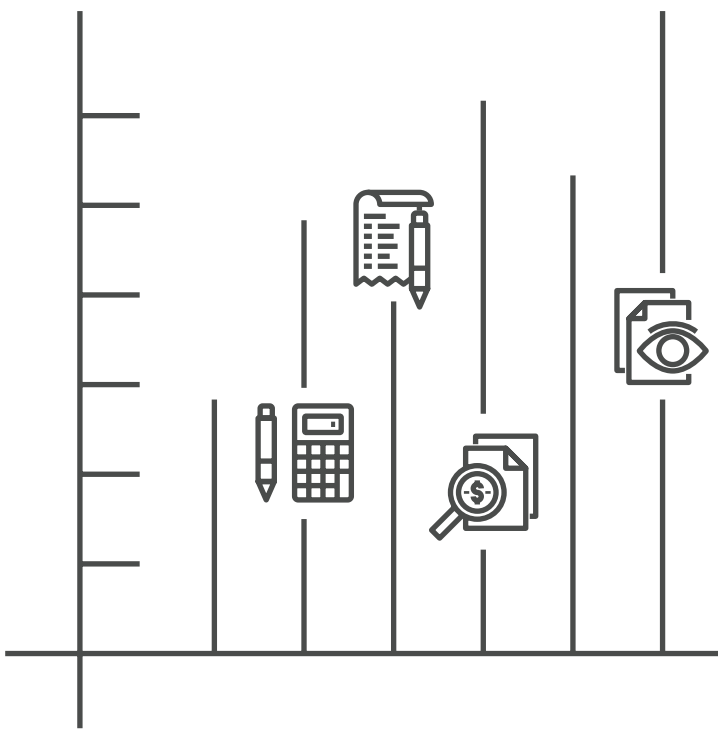


Modul za obuku

„Bitni ekonomski aspekti u stečajnim predmetima”



Financira Europska unija



Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina





Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina



Modul za obuku

„Bitni ekonomski aspekti u stečajnim predmetima”



Ova je publikacija izrađena uz finansijsku potporu Europske unije.
Njen sadržaj je isključiva odgovornost Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća BiH i
ne odražava nužno stavove Europske unije.

SADRŽAJ

Uvod	9
Podmodul 1 - Financijsko izvješćivanje	11
Oblast 1 - Bilanca stanja i bilanca uspjeha	11
Financijsko izvješćivanje gospodarskih subjekata u Bosni i Hercegovini	11
Bilanca stanja	12
Struktura aktive bilance stanja.....	13
Dugoročna imovina	13
Nematerijalna imovina	13
Biološka sredstva i sredstva kulture	15
Dugoročni financijski plasmani.....	15
Tekuća imovina	16
Struktura pasive bilance stanja	17
Sopstveni kapital.....	17
Pozajmljeni kapital.....	19
Rezerviranja	19
Obveze (dugoročne i kratkoročne)	19
Pasivna vremenska razgraničenja	20
Bilanca uspjeha	20
Struktura bilance uspjeha.....	21
Poslovni prihodi	21
Poslovni rashodi.....	22
Financijski prihodi	22
Financijski rashodi	23
Stečajna bilanca.....	23
Završni račun stečajnog dužnika	25
Sažetak	28
Rječnik ekonomskih termina	28

Podmodul 1 - Financijsko izvješćivanje	29
Oblast 2 – Izvješće o gotovinskim tijekovima (izvješće o tijekovima gotovine) i izvješće o promjenama na kapitalu	29
Uvod	29
Izvješće o gotovinskim tijekovima (izvješće o tijekovima gotovine)	30
Prikazivanje tijekova gotovine	31
Pripremanje izvješća o tijekovima gotovine	34
Razdoblje sastavljanja i predaja financijskih izvješća	35
Forma i sadržaj izvješća o tijekovima gotovine	36
Provjera i kontrola ispravnosti sačinjenog izvješća o tijekovima gotovine	37
Izvješće o promjenama na kapitalu	38
Sažetak	39
Rječnik ekonomskih termina	40
 Podmodul 2 - Popis i procjena	 43
Uvod	43
Pojam popisa	44
Vrste popisa	45
Načela popisa	47
Popis u stečajnom postupku	47
Pojam procjene	50
Metode procjene	51
Sažetak	54
Rječnik ekonomskih termina	55

Podmodul 3 - Analiza financijskih izvješća	57
Uvod	57
Kvalitativna i kvantitativna analiza financijskih izvješća	58
Tumačenje dobivenih rezultata	61
Koeficijenti likvidnosti	62
Koeficijenti solventnosti	65
Koeficijent efikasnosti	67
Koeficijent ekonomičnosti.....	69
Koeficijent profitabilnosti	69
Kreiranje alata za izradu analiza financijskih izvješća	71
Sažetak	71
Rječnik ekonomskih termina	73
Rječnik za analizu koeficijenata	73
Podmodul 4 - Revizija postupka stečaja	75
Uvod	75
O reviziji	75
Pojam revizije	75
Cilj revizije	76
Načela revizije	77
Načelo neovisnosti	77
Načelo profesionalne etike	77
Načelo dokumentiranosti ili pribavljanja dokaza.....	77
Revizijski dokazi.....	77
Vrste revizijskih dokaza i metode njihova prikupljanja.....	78
Revizija financijskih izvješća	79
Revizorsko izvješće	81
Vrste revizorskog mišljenja	81
Odgovornost revizora	81
Očekivanja od revizije	82

Profesionalna regulativa u svezi s procesom revizije	83
Revizorska regulativa	83
Profesionalna regulativa kod revizije stečajnog postupka	83
Obveza revizije	84
Prema propisima o stečaju	84
Prema propisima o računovodstvu i reviziji	85
Definiranje uvjeta angažmana	85
Predmet / obuhvat revizije	86
Dokumentacija	87
Komponente izvješća neovisnog revizora o izvršenoj reviziji stečajnog postupka	87
Izvješće o izražavanju uvjerenja	88
Sažetak	88
Rječnik revizorskih pojmova	89

Uvod

Modul za obuku „Bitni ekonomski aspekti u stečajnim predmetima” (u daljnjem tekstu: Modul) urađen je u okviru projekta „Izgradnja učinkovitog pravosuđa u službi građana - IPA 2017” koji provodi Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine (VSTV BiH), uz financijsku potporu Europske unije u okviru programa Instrumenti predpristupne pomoći (IPA).

Ovaj je Modul rezultat druge faze u okviru projektne aktivnosti koja se odnosi na izgradnju kapaciteta sudova za procesuiranje gospodarskih sporova s fokusom na stečaj i likvidaciju i isti je praćen nastavnim planom obuke kao i materijalom koji će se upotrebljavati u nastavnom radu. Njemu je prethodila izrada analize ekonomskih aspekata stečajnih predmeta, koja je provedena na bazi izabranih stečajnih predmeta iz pet pilot sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj (Općinski sud u Bihaću, Općinski sud u Sarajevu, Općinski sud u Tuzli, Okružni gospodarski sud u Banjaluci i Okružni gospodarski sud u Bijeljini). U narednoj, istodobno i posljednjoj fazi provest će se odgovarajuće obuke trenera u pravosuđu, u suradnji s entitetskim centrima za edukaciju sudaca i tužitelja, kako bi se osigurala održivost i kontinuitet tih aktivnosti. Za potrebe tih treninga koristit će se gore spomenuti nastavni materijal.

Spomenutom analizom bilo je obuhvaćeno ukupno 75 predmeta stečaja, po 15 u svakom od izabranih pilot sudova. Osoblje sudova odabralo je uzorke koji su bili predmet analize, pri čemu se vodilo računa da to budu najkompleksniji i najzastupljeniji slučajevi stečaja.

U suradnji s osobljem Projekta i osobljem izabranih sudova, analizu predmeta izvršio je tim sačinjen od pet ekonomskih stručnjaka koje je angažirao VSTV BiH, koji su, ujedno, autori ovog Modula. U fokusu analize bili su ekonomski aspekti stečajnog postupka i to financijska analiza pokazatelja, počev od podnošenja prijedloga za otvaranje postupka do okončanja istog, zatim po-

pis imovine i obveza, početna bilanca i financijsko izvješćivanje u postupku stečaja sa stajališta propisa o stečaju i propisa o računovodstvu i reviziji, kao i sadržaj revizorskih izvješća u predmetima gdje je vršena revizija. Također, analizirana je struktura dužnika nad kojim je pokrenut postupak stečaja ili restrukturiranja, struktura povjeritelja u postupku stečaja ili restrukturiranja, duljina trajanja postupaka i drugi bitni elementi, na temelju kojih su date određene preporuke.

Stručnu analizu pojedinačnih predmeta tim je radio po istoj metodologiji, s određenim modifikacijama koje se odnose na zakonsku regulativu i specifičnost postupka. Što se tiče zakonske regulative kada su u pitanju ekonomski instituti u postupcima stečaja i likvidacije, u oba su entiteta na isti način tretirani. Kod izrade analize primjenjivana je kvantitativna i kvalitativna metoda, upotrebom alata koje su ekonomski stručnjaci razvili pojedinačno za predmete na kojima su radili, isključivo za potrebe spomenute analize. Kombinacijom te dvije metode u značajnoj mjeri su osigurani relevantni pokazatelji za izvođenje pouzdanih i relevantnih preporuka i zaključaka. Analizom su identificirane četiri ekonomske oblasti (pitanja) iz područja stečajnog postupka koje je bilo potrebno elaborirati s više detalja, težeći izradi priručnika koji bi stečajnim sucima poslužio u radu kao praktičan vodič. Isto tako, jasno je da će stečajni sudac i dalje biti profesionalac s pravnom ekspertizom, a znanja o izabranim ekonomskim aspektima bit će samo dodatni alat kod donošenja „suda” o procesu, narednom tijeku i mogućim ekonomskim konkvencama. Stoga su u ovom Modulu obrađene sljedeće ekonomske teme: financijska izvješća, analiza financijskih izvješća, popis imovine i revizija tijekom stečajnog postupka.

Modul je strukturiran u četiri podmodula. Prvi podmodul obrađuje financijska izvješća u Bosni i Hercegovini, koja su relevantna za stečajni postupak. Tako je u ovom dijelu obrađena bilanca stanja, bilanca uspjeha, stečajna bilanca, završni račun stečajnog dužnika, gotovinski tijek i pro-

mjene na kapitalu. Relevantnost navedenih izvješća ogleđa se u njihovu prožimanju cjelokupnim stečajnim postupkom, kao podloge za donošenje odluka sudionika u postupku, počevši od donošenja odluke da li pokrenuti stečajni postupak ili ne, a na bazi informacija iz bilance stanja i bilance uspjeha, preko stečajnih bilanci i gotovinskih tijekova za donošenje odluka o daljnjim koracima, pa do završnog računa stečajnog dužnika iz kojeg se mogu vidjeti svi učinci stečajnog postupka. Poznavanje svrhe, obveznog sadržaja i osnovnih kategorija tih izvješća olakšalo bi rad stečajnih sudaca, imajući u vidu da te vrste izvješća pripremaju stečajni upravitelji, uglavnom u slobodnom obliku i da se oni značajno razlikuju od slučaja do slučaja.

U drugom su podmodulu obrađeni popis i procjena imovine, potraživanja i obveza, kao prva aktivnost koju, nakon imenovanja, obavlja stečajni upravitelj.

U trećem je podmodulu obrađena analiza financijskih izvješća, koja je najvažniji dio cjelokupne analize poslovanja poduzeća. Mnogi korisnici financijskih izvješća često kažu da na temelju njih ne mogu ocijeniti bonitet gospodarskog subjekta i da izvješća služe samo za zadovoljavanje zakonskih zahtjeva. Međutim, na temelju dobre analize može se donijeti mjerodavan sud o bonitetu promatranog subjekta. Sama analiza omogućuje odgovor na pitanje kako je poduzeće poslovalo u prethodnom razdoblju i kako poboljšati rezultat u narednom razdoblju. Prikazana je analiza financijskog rezultata kako za kraće tako i za duže razdoblje poslovanja poduzeća, zatim nastanak (formiranje) prihoda i rashoda, te svih čimbenika koji utječu na veličinu i dinamiku poslovnih segmenata, kao i na financijski rezultat. Poseban je fokus bio na razumijevanju koeficijenata poslovanja, usredotočujući se na selektirane koeficijente iz četiri od mogućih pet skupina koeficijenata.

U četvrtom podmodulu, koji se odnosi na reviziju postupka stečaja, akcent je stavljen na sadržaj izvješća o reviziji stečajnog postupka, definiranje cilja revizije, odgovornost revizora,

profesionalnu regulativu i druga pitanja relevantna za vođenje stečajnog postupka. Nadalje, cilj ovog podmodula je da se suci i stečajni upravitelji upoznaju s obveznim sadržajem revizorskog izvješća stečajnog dužnika sukladno Zakonu o stečaju i Međunarodnim revizijskim standardima koji se primjenjuju u BiH, kao i s tim što treba sadržavati ugovor o angažiranju revizora i rješenje stečajnog suca o imenovanju revizora, sve u svezi s predmetom revizije. Nakon uvoda, u tekstu su data osnovna objašnjenja za: načela i standarde revizije, vrste revizije, osnovna načela obavljanja revizije, revizijske dokaze, vrste revizorskog mišljenja, osnovna načela, pojam i komponente unutarnje kontrole, razlike između revizije financijskih izvješća i revizorskih postupaka po posebnim uslugama, utvrđivanje činjeničnog stanja, odgovornost revizora, profesionalnu regulativu u svezi s procesom revizije, obveze revizije, definiranje uvjeta angažmana, dokumentaciju revizije, te komponente izvješća neovisnog revizora o izvršenoj reviziji stečajnog postupka. Na kraju teksta dat je rječnik za određene pojmove. Za očekivati je da će tematika koja je obrađena u ovom podmodulu biti dobar temelj stečajnim sucima, te drugim tijelima stečajnog postupka za razumijevanje financijskih izvješća, značaja ispravnog popisa imovine i obveza stečajnog dužnika, zatim razumijevanje financijskih pokazatelja, revizorske profesije, kao i toga što mogu očekivati od revizorskog izvješća.

Svaki od obrađenih podmodula sadržava i rječnik ekonomskih termina (pojмова) koji se spominju u materijalu.

Autori se nadaju da će prije svega stečajni suci, ali i ostali sudionici stečajnog postupka, imati značajnu korist od ovog Modula za obuku u domenu ekonomskih aspekata i razrješenja onih dilema koje se javljaju u tom iznimno složenom procesu, budući da je intencija Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća BiH, prilikom planiranja i realizacije ove projektne aktivnosti, bila da se unaprijedi znanje stečajnih sudaca u segmentu ekonomske problematike koja se učestalo javlja u stečajnim postupcima.

Podmodul 1

Financijsko izvješćivanje



Oblast 1 - Bilanca stanja i bilanca uspjeha

Autor: Vesna Lešević

Financijsko izvješćivanje gospodarskih subjekata u Bosni i Hercegovini

Financijska izvješća imaju za cilj pružiti informacije o imovinskom, financijskom i prinostnom položaju gospodarskog subjekta, koje mogu poslužiti širokom krugu korisnika za donošenje ekonomskih odluka. Financijska izvješća su, također, odraz rezultata koji je ostvario menadžment društva prilikom upravljanja povjerenih mu resursa.

Temelj za pripremu i prezentaciju financijskih izvješća i godišnjih konsolidiranih financijskih izvješća u privatnom i dijelu javnog sektora čine Međunarodni računovodstveni standardi financijskog izvješćivanja, koji uključuju i važeće Međunarodne računovodstvene standarde (MRS), te Međunarodne standarde za male i srednje entitete (MSFI za MSE). Dio javnog sektora koji čine proračunski korisnici na republičkoj ili lokalnoj razini, kao i tzv. izvanproračunski fondovi, priprema financijska izvješća sukladno Međunarodnim računovodstvenim standardima za javni sektor (MRS-JS).

U Bosni i Hercegovini, sukladno važećoj legislativi, pravne osobe financijska izvješća sastavljaju i prezentiraju za poslovnu godinu i to za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca tekuće godine s uporedivim podacima za prethodnu godinu. Ovisna pravna osoba čija matična pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu ima poslovnu godinu različitu od kalendarske godine, uz suglasnost ministarstva financija, može sačinjavati

i prezentirati financijska izvješća za razdoblje koje je različito od kalendarske godine, ali koje obuhvaća 12 mjeseci (primjerice, od 1. studenog jedne do 31. listopada naredne godine). Financijska se izvješća sastavljaju i u slučaju statusnih promjena, zatim otvaranja i zaključenja stečaja, kao i postupka likvidacije pravne osobe.

Set obveznih godišnjih financijskih izvješća čine:

- bilanca stanja – izvješće o financijskom položaju na kraju razdoblja,
- bilanca uspjeha – izvješće o ukupnom rezultatu za razdoblje,
- izvješće o gotovinskim tijekovima – izvješće o tijekovima gotovine,
- izvješće o promjenama na kapitalu i
- bilješke uz financijska izvješća.

Financijska se izvješća predaju agenciji koja vodi jedinstveni registar financijskih izvješća¹ u entitetu u kojem se nalazi sjedište gospodarskog subjekta, najkasnije do kraja veljače tekuće za prethodnu godinu.

Pored godišnjeg financijskog izvješća, velike i srednje pravne osobe obvezne su pripremiti i godišnje izvješće o poslovanju, koje treba pružiti objektivni prikaz poslovanja pravne osobe i njezin imovinski, financijski, prinostni i tržišni položaj, uključujući i opis glavnih rizika i neizvjesnosti s

1 U RS to je Agencija za posredničke, informatičke i financijske usluge – APIF, a u FBiH to je Financijsko-informatička agencija – FIA

kojima se suočava, kao i mjera poduzetih na zaštiti okoliša. To izvješće obvezno sadržava: pregled svih značajnih događaja nastalih u razdoblju od završetka poslovne godine do datuma predaje financijskog izvješća; procjenu očekivanog budućeg razvoja pravne osobe; najvažnije aktivnosti u svezi s istraživanjem i razvojem; informacije o otkupu vlastitih akcija i udjela; informacije o poslovnim segmentima pravne osobe; upotrijebljene financijske instrumente, ako je to značajno za procjenu financijskog položaja i uspješnosti poslovanja pravne osobe; ciljeve i politike pravne osobe u svezi s upravljanjem financijskim rizicima, zajedno s politikama zaštite od rizika za svaku planiranu transakciju za koju je nužna zaštita i izloženost pravne osobe cjenovnom, kreditnom, tržišnom i valutnom riziku, riziku likvidnosti i drugim rizicima prisutnim u poslovanju pravne osobe.

Bilanca stanja

Bilanca stanja prikazuje financijski položaj poduzeća, odnosno njegovu neto vrijednost, na dan njezina sačinjavanja. Ako bi se odnosila na neki drugi datum, prikazivala bi možda sasvim drugu sliku financijskog stanja poduzeća.

Najjednostavnije rečeno, **bilanca stanja predstavlja pregled imovine s jedne i izvora financiranja imovine s druge strane**. Strana na kojoj se prikazuje ono što poduzeće posjeduje, tj. sredstva, naziva se **aktiva**, a strana na kojoj se prikazuje ono što poduzeće duguje (obveze) i što je ostalo preko obveza (kapital) naziva se **pasiva**.

Kao što i samo ime govori (bilanca – *balance*), **ovo izvješće uvijek mora biti u ravnoteži**, odnosno aktiva mora biti jednaka pasivi. S obzirom na to da bilanca stanja na jednoj strani iskazuje sredstva prema pojavnim oblicima, a na drugoj strani sredstva prema podrijetlu, odnosno njihovu izvoru, osnovna računovodstvena jednakost pri likom sastavljanja bilance stanja glasi:

AKTIVA = PASIVA, odnosno
SREDSTVA = IZVORI SREDSTAVA, odnosno
SREDSTVA = KAPITAL + OBVEZE

Prije sačinjavanja bilance stanja potrebno je izvršiti popis (inventuru) sredstava i obveza, kako bi se knjigovodstveno stanje sredstava i obveza uskladilo sa stvarnim stanjem, a sve u cilju realnog i istinitog sastavljanja bilance. Bilanca se sastavlja na temelju računa (konta) glavne knjige, na kojima se iskazuju sredstva, obveze i kapital, i na kojima postoji saldo odnosno stanje.

Bilanca stanja poduzeća sastavlja se:

1. Redovito – na kraju poslovne godine, tj. na dan 31. 12. i
2. Izvanredno tijekom poslovne godine.

Redovito bilanciranje, odnosno sačinjavanje bilance stanja na kraju poslovne godine podrazumijeva zaključivanje konta (računa) sredstava, obveza i kapitala, te utvrđivanje njihovih salda. Pri tome treba voditi računa da konta aktive imaju dugovni saldo, a konta pasive potražni saldo. Utvrđeni saldo na računima (kontima) glavne knjige provjerava se inventurom i unosi u bilancu kao bilančna pozicija. Saldo na računima (kontima) sredstava, obveza i kapitala su pozicije zaključne bilance na dan 31. prosinca izvještajne godine. **Stanje na računima (kontima) na kraju izvještajne godine je ujedno i početno stanje naredne poslovne godine na dan 1. 1.** Svaka pozicija aktive upisuje se kao početno stanje na dugovnoj strani odgovarajućeg računa (sredstva), a svaka pozicija pasive na potražnoj strani računa (obveze i vlasnički kapital). Za one pozicije koje će se pojaviti kasnije tijekom poslovne godine računi se otvaraju na temelju vjerodostojnog dokumenta (isprave) nakon što poslovni događaj nastane.

Izvanredno bilanciranje tijekom godine najčešće se javlja u slučajevima statusnih promjena (podjele, spajanja ili pripajanja), te u slučajevima otvaranja, odnosno zaključenja stečaja, odnosno postupka likvidacije gospodarskog subjekta.

Bilanca stanja može se prikazati dvostrano kroz međusobno sučeljavanje dviju strana ili jednostrano u obliku liste, s tim da stupanj detaljiranja i redoslijed prikazivanja imovinskih dijelova ovise o konkretnom korisniku bilance stanja i namjena za koje ih koristi.

U Dodatku 1a² prikazan je obrazac Bilance stanja sa svim bilančnim pozicijama koje su propisane Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca

finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike, dok je u nastavku prikazan skraćeni oblik tog izvješća.

AKTIVA	PASIVA
I. STALNA SREDSTVA Zemljište, građevinski objekti, oprema, nematerijalna imovina II. OBRTNA SREDSTVA <ol style="list-style-type: none"> 1. Zalihe 2. Potraživanja 3. Gotovina 	I. KAPITAL II. OBVEZE <ol style="list-style-type: none"> 1. Dugoročne obveze 1. Kratkoročne obveze

Struktura aktive bilance stanja

Aktivu bilance stanja predstavlja imovina gospodarskog subjekta čijom se upotrebom stvara ekonomska korist. Uspjeh poslovanja gospodarskog subjekta najvećim dijelom ovisi o uspješnosti upravljanja njegovom imovinom.

Imovinu čine sva pokretna i nepokretna dobra i/ili prava vlasništva gospodarskog subjekta, koja se mogu izraziti u novcu. Imovina se može razvrstati prema sljedećim kriterijima: svojem pojavnom obliku, vijeku trajanja, likvidnosti itd. **Prema pojavnom obliku, imovina** se može razvrstati u sljedeće skupine: gotovina, materijalne stvari, potraživanja i ostala prava, te plaćeni troškovi razdoblja i nedospjele naplate prihoda (aktivna vremenska razgraničenja). **Prema vijeku trajanja, imovina** se dijeli na kratkoročnu (vijek trajanja do jedne godine) i dugoročnu (vijek trajanja dulji od jedne godine), **dok sa stajališta likvidnosti imovina** može biti likvidna ili lako promjenjiva u novac (novac, bankovni depoziti, računi dospjeli na naplatu, zalihe gotovih proizvoda) i nelikvidna, tj. fiksna (zgrade, zemljište, dugoročne investicije i sl.). U zvaničnim obrascima Bilance stanja imovina je podijeljena prema vijeku trajanja na dugoročnu ili stalnu imovinu i na kratkoročnu ili tekuću imovinu.

Dugoročna imovina

Dugoročnu ili stalnu imovinu čine ona sredstva čiji je vijek trajanja dulji od godinu dana i

ona se u finansijskim izvješćima raščlanjuje na sljedeće kategorije:

- nematerijalna imovina,
- nekretnine, postrojenja, oprema i investicijske nekretnine,
- biološka sredstva i sredstva kulture i
- dugoročni finansijski plasmani.

Nematerijalna imovina

Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 38, pod nematerijalnom imovinom se podrazumijevaju one stavke imovine koje nisu novac, a kojima nedostaje fizički oblik. Ta imovina ima vrijednost utemeljenu na pravno reguliranom ovlaštenju vlasnika, npr. patent, zaštitni znak, autorsko pravo, pronalasci, *goodwill* i sl. Upotrebom nematerijalne imovine gospodarski subjekt ostvaruje prihode na temelju isključivog prava upotrebe, zaštite i povlastica u poslovnom procesu.

Prema propisanoj shemi aktive bilance stanja, dugotrajnu nematerijalnu imovinu čine:

1. ulaganja u razvoj,
2. koncesije, patenti, licencije i ostala prava,
3. *goodwill*,
4. ostala nematerijalna ulaganja i
5. predujmovi i nematerijalna ulaganja u pripremi.

Ulaganja u razvoj obuhvaćaju izdatke za razvoj projekta, proizvoda, postupaka, receptura i

sl. Primjer izdataka za razvoj projekata su izdaci za izradu i testiranje prototipova i modela, dizajna alata i kalupa, itd.

Koncesija predstavlja dozvolu javne vlasti koja se daje pravnim ili fizičkim osobama, domaćim ili inozemnim, za obavljanje određene djelatnosti sukladno unaprijed propisanim uvjetima. Dozvola se odnosi na ustupanje određenih prava u domenu upotrebe prirodnih bogatstava ili obavljanja djelatnosti od općeg interesa, pod unaprijed potpisanim uvjetima i uz nadoknadu koju plaća primatelj koncesije.

Patenti predstavljaju ekskluzivno pravo gospodarskog subjekta, koje jamči država ili neki drugi autoritet, na upotrebu ili prodaju određenog proizvoda ili proizvodnog postupka. Patentima se osigurava zaštita upotrebe izuma novih strojeva ili izuma kojima se poboljšavaju već postojeći industrijski proizvodi i procesi industrijske proizvodnje. Visina plaćenog novčanog iznosa za kupnju patenta od pronalazača ili nekog drugog vlasnika prikazuje se kao vrijednost patenta u okviru nematerijalne imovine.

Licencija podrazumijeva kupnju prava ili dozvole na upotrebu određene tehnologije, tehničkog znanja, izuma za određeno vremensko razdoblje ili čak prava na proizvodnju određene količine proizvoda.

Goodwill označava veću vrijednost poduzeća koje ono ima zbog svojeg ugleda, položaja na tržištu, organizacije, kvalitete zaposlenog osoblja i sličnih čimbenika koji su teško mjerljivi. To je vrijednost koja je neodvojiva od poduzeća i ne može se samostalno kupovati niti prodavati, a prikazuje se samo u slučaju prodaje kompletnog poduzeća.

Pod **ostalim nematerijalnim ulaganjima** podrazumijevaju se svi drugi oblici intelektualne imovine, a koji nisu svrstani u neku od prethodno navedenih pozicija.

U okviru nematerijalne imovine evidentiraju se i dani predujmovi za njezinu nabavu, a koja nije bila realizirana do datuma sačinjavanja bilance stanja.

Nekretnine, postrojenja, oprema i investicijske nekretnine

Nekretnine, postrojenja, oprema i investicijske nekretnine čine dugotrajnu materijalnu imovinu, koja se prema Međunarodnim računovodstvenim standardima definira kao imovina koja nije namijenjena prodaji, već je gospodarski subjekt upotrebljava prilikom obavljanja svojih poslovnih aktivnosti, tj. prilikom proizvodnje robe i usluga, u prometu robe, u administrativne svrhe ili u svrhe iznajmljivanja.

Prema propisanoj shemi aktive bilance stanja, dugotrajnu materijalnu imovinu čine:

- zemljište,
- građevinski objekti,
- postrojenja i oprema,
- investicijske nekretnine,
- predujmovi i nekretnine, postrojenja, oprema i investicijske nekretnine u pripremi,
- ulaganja na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi.

Pod stavkom **zemljište** prikazuju se sve vrste zemljišta (poljoprivredno i građevinsko) po nabavnoj (povijesnoj) ili revalorizacijskoj (ponovno procijenjenoj) vrijednosti. Nabavna vrijednost uključuje i sve ovisne troškove nabave (odvjetničke, notarske i sl.), kao i pripadajući porez na promet nekretnina. S obzirom na to da se zemljište upotrebom i vremenom ne troši, zemljište ne podliježe amortizaciji, odnosno smanjenju vrijednosti. Građevinski objekti koji se nalaze na zemljištu, a koji služe u poslovne svrhe gospodarskog subjekta, prikazuju se odvojeno od zemljišta i to na poziciji „**građevinski objekti**”. Razlog tome je različit poreski tretman, s jedne strane, te obračun amortizacije, s druge strane.

Postrojenja i oprema također se svrstavaju u dugotrajnu materijalnu imovinu ako je ispunjen uvjet da je njihov vijek trajanja dulji od godinu dana i da je njihova vrijednost značajna. Što predstavlja značajnu vrijednost odredit će pravni subjekt sukladno specifičnostima i potrebama svojeg poslovanja. To je bitno iz tog razloga što je za pravilnu knjigovodstvenu evidenciju nužno razdvojiti osnovna sredstva od alata i sitnog in-

ventara. Alat i sitan inventar mogu se upotrebljavati dulji niz godina, ali nisu vrijednosno značajni. Treba napomenuti da osnovna sredstva podliježu obračunu amortizacije, te da se svake godine iznos obračunane amortizacije (smanjenje vrijednosti) upisuje u trošak poslovanja za tu godinu. S druge strane, alat i sitan inventar ne podliježu obračunu amortizacije, već se njihova vrijednost u punom iznosu otpisuje, odnosno priznaje kao trošak, odmah po stavljanju u upotrebu.

Investicijske nekretnine predstavljaju nekretnine koje se drže zbog iznajmljivanja ili prodaje nakon rasta njihove cijene. Pojedine pravne osobe možda se bave samo izdavanjem nekretnina ili trgovinom nekretnina, ali se za takve pravne osobe ne smatra da te nekretnine upotrebljavaju za obavljanje svoje djelatnosti nego se one smatraju investicijskim nekretninama.

Materijalna sredstva u pripremi predstavljaju imovinu čiji postupak nabave nije okončan do trenutka sačinjavanja bilance stanja, pa se takva imovina u bilanci evidentira po zatečenoj vrijednosti ulaganja. Taj vid imovine ne podliježe obračunu amortizacije sve do trenutka njezinog stavljanja u upotrebu.

Na računu „**ulaganje na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi**“ iskazuju se ulaganja koja se vrše na tuđim sredstvima radi obavljanja djelatnosti. Primjerice, ako zakupac izvrši ulaganje u zakupljeni (tuđi) objekt i ako takvo ulaganje u potpunosti sam snosi, ono će se u poslovnim knjigama zakupca evidentirati kao ulaganje na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi. Onaj dio ulaganja koji snosi zakupodavac evidentirat će se kao trošak u poslovnim knjigama zakupca i taj iznos će biti fakturiran zakupodavcu od strane zakupca, tj. tretirat će se kao prodaja.

Biološka sredstva i sredstva kulture

Biološka sredstva i sredstva kulture predstavljaju specifične oblike dugotrajne imovine koja se na temelju svojih karakteristika ne može svrstati ni u jednu prethodno spomenutu skupinu dugotrajne imovine. Riječ je o stavkama imovine kao što su: šume, višegodišnji zasadi, osnovno stado, sredstva kulture (slike, kipovi...), kao i dani

predujmovi i biološka sredstva i sredstva kulture u pripremi.

Dugoročni financijski plasmani

Dugoročni financijski plasmani predstavljaju ulaganja čiji je cilj ostvarenje buduće ekonomske koristi u obliku dobitka ili kamata ili određenih neizravnih koristi, a čije je dospijeće dulje od jedne godine. Ovu skupinu dugoročne imovine, prema propisanoj shemi bilance stanja, čine:

- sudjelovanje u kapitalu ovisnih pravnih osoba,
- sudjelovanje u kapitalu drugih pravnih osoba,
- dugoročni krediti dani povezanim osobama,
- dugoročni krediti u zemlji,
- dugoročni krediti u inozemstvu,
- financijska sredstva raspoloživa za prodaju,
- financijska sredstva koja se drže do roka dospijeća i
- ostali dugoročni financijski plasmani.

Sudjelovanje u kapitalu ovisnih pravnih osoba čine akcije i udjeli u kapitalu pravnih osoba nad čijim poslovanjem postoji kontrola (više od 20 % uloga). Takvi gospodarski subjekti, pored sastavljanja pojedinačnih financijskih izvješća, imaju obvezu sačinjavanja i konsolidiranih financijskih izvješća.

Sudjelovanje u kapitalu ostalih pravnih osoba podrazumijeva posjedovanje vlasničkih financijskih instrumenata u vidu akcija ili udjela po osnovi kojih ulagač ne ostvaruje kontrolu nad poslovanjem druge pravne osobe.

Dugoročni krediti u zemlji i inozemstvu su financijski instrumenti s fiksnim ili odredivim iznosima naplate ili plaćanja kojima se ne trguje na aktivnim financijskim tržištima. Prilikom početnog priznavanja ti financijski instrumenti odmjeravaju se po cijeni transakcije, uključujući i troškove neposredno vezane za tu transakciju. Međutim, na kraju svakog izvještajnog razdoblja, iznosi dužničkih instrumenata umanjuju se (amortiziraju) po metodi upotrebe efektivne kamatne stope. Gospodarski subjekti mogu odobravati i **dugoročne kredite povezanim osobama**, posred-

stvov banke ili doznačavanjem svojih novčanih sredstava na poseban namjenski račun banke.

Financijska sredstva raspoloživa za prodaju mogu biti dugoročni vrijednosni papiri, kao što su obveznice, dugoročni blagajnički, komercijalni ili državni zapisi i slični vrijednosni papiri, čiji je rok dospijeća dulji od godinu dana, a koji su namijenjeni prodaji.

U **financijska sredstva koja se drže do roka dospijeća** spadaju sredstva s fiksnim ili odredivim iznosima plaćanja i s fiksnom dospjelošću duljom od godinu dana, koje gospodarski subjekt definitivno namjerava i može držati do isteka roka dospjelosti (obveznice i sl.).

U skupinu **ostalih dugoročnih financijskih plasmana** spadaju dugoročni oročeni depoziti, dugoročno date kaucije i dugoročno dani zajmovi za rješavanje stambenih potreba zaposlenih.

Tekuća imovina

Tekuća ili kratkoročna imovina je oblik imovine za koju se očekuje da će biti realizirana, odnosno pretvorena u novac, u roku od godinu dana ili tijekom jednog poslovnog ciklusa, u ovisnosti o tome koje je razdoblje dulje.

Osnovne skupine tekuće imovine, prema propisanom obrascu Bilance stanja, su:

- zalihe, stalna sredstva i sredstva obustavljenog poslovanja namijenjena prodaji,
- kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina i
- odložena poreska sredstva.

Zalihe, stalna sredstva i sredstva obustavljenog poslovanja namijenjena prodaji

Sve zalihe, prema bilančnoj shemi, mogu se klasificirati u sljedeće skupine:

- zalihe materijala,
- zalihe nedovršene proizvodnje, poluproizvoda i nedovršenih usluga,
- zalihe gotovih proizvoda,

- zalihe robe,
- stalna sredstva i sredstva obustavljenog poslovanja namijenjena prodaji i
- dani predujmovi.

Zalihe materijala, nedovršene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda najčešće se pojavljuju u proizvođačkoj djelatnosti, dok su u trgovačkoj djelatnosti primarne **zalihe trgovačke robe**. Vrijednost zaliha uključuje sve troškove potrebne za dovođenje zaliha do stanja namjeravanog za upotrebu, što bi značilo da su pored nabavne cijene u vrijednost zaliha uključeni i svi ovisni troškovi nabave.

Stalna sredstva i sredstva obustavljenog poslovanja namijenjena prodaji svrstavaju se u tekuću odnosno kratkoročnu imovinu i tretiraju se kao zalihe trgovačke robe. Primjer takvih sredstava mogu biti stambeni objekti koje gospodarski subjekt gradi u cilju njihove prodaje fizičkim ili drugim pravnim osobama ili čak stalna sredstva koja su, primjerice, stečena u postupku kompenzacije, ali su namijenjena daljnjoj prodaji.

U okviru skupine zaliha evidentiraju se i unaprijed plaćeni iznosi (predujmovi) za nabavu zaliha koje do momenta sačinjavanja bilance stanja još uvijek nisu bile isporučene.

Kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina

Potraživanja predstavljaju dugovanja drugih osoba prema pravnom subjektu.

U tu skupinu spadaju:

- kratkoročna potraživanja,
- kratkoročni financijski plasmani,
- gotovinski ekvivalenti i gotovina,
- potraživanje po osnovi poreza na dodanu vrijednost i
- aktivna vremenska razgraničenja.

Pod **kratkoročnim potraživanjima** podrazumijevaju se potraživanja od povezanih osoba, kao i od kupaca u zemlji i inozemstvu. Potraživanja od povezanih osoba čine potraživanja od pravnih osoba nad čijim poslovanjem gospodarski subjekt ima kontrolu. Ova stavka obuhvaća sve oblike

potraživanja od povezanih pravnih osoba, koji mogu biti: za isporučenu robu i usluge, za kamate na odobrene kredite, za dobit iz sudjelovanja u kapitalu i sl. Potraživanja od kupaca u zemlji i inozemstvu predstavljaju najznačajniju stavku potraživanja nastalu na temelju redovitog poslovanja gospodarskog subjekta. Potraživanja od kupaca evidentiraju se na temelju izdanih računa za prodanu robu i pružene usluge (s uključenim iznosom PDV-a).

U tu skupinu spadaju još i potraživanja iz specifičnih poslova, kao i druga kratkoročna potraživanja. Pod potraživanjima iz specifičnih poslova evidentiraju se potraživanja od izvoznika, po osnovi uvoza za tuđi račun, od komisijske i konsignacijske prodaje i ostala potraživanja iz specifičnih poslova, dok se pod drugim kratkoročnim potraživanjima iskazuju potraživanja za kamatu i dividende, potraživanja od zaposlenih, potraživanja od državnih tijela i organizacija, potraživanja po osnovi preplaćenih poreza i doprinosa i potraživanja po osnovi naknada šteta od društva za osiguranje i drugih osoba.

U okviru **kratkoročnih financijskih plasmana** evidentiraju se kratkoročni financijski plasmani dani matičnim, ovisnim i povezanim osobama, zatim kratkoročne pozajmice dane pravnim i fizičkim osobama, koje dospijevaju u razdoblju kraćem od godinu dana od dana sačinjavanja bilance stanja, kao i drugi kratkoročni financijski plasmani kao što su potraživanja po mjenicama kao instrumentima plaćanja.

Gotovinu kao najlikvidniji dio tekućih sredstava čine novčana sredstva u blagajni i depoziti po viđenju. **Gotovinski se ekvivalenti** definiraju kao visokolikvidna ulaganja, odnosno ulaganja koja se na tržištu veoma lako i uz niske troškove mogu pretvoriti u gotov novac. Tu spadaju kratkoročni financijski instrumenti tržišta novca, komercijalni zapisi, kao i državne obveznice. Gotovinski se ekvivalenti drže radi izmirenja kratkoročnih dospjelih obveza i ne upotrebljavaju se za investiranje ili u druge svrhe.

Na računima skupine „**porez na dodanu vrijednost**” iskazuje se prethodni porez na dodanu vrijednost prema nazivima računa ove skupine.

Pod stavkom **aktivna vremenska razgraničenja** podrazumijevaju se troškovi koji su plaćeni tijekom izvještajne godine, a koji se odnose na narednu poslovnu godinu, kao i prihodi po osnovi kojih su nastali troškovi u izvještajnoj godini, a koji nisu fakturirani za izvještajnu godinu.

Struktura pasive bilance stanja

Pasiva ili izvori sredstava poduzeća pokazuju podrijetlo imovine poduzeća, koje se prema svojinskom aspektu može raščlaniti na:

1. sopstveni kapital i
2. pozajmljeni kapital.

Sopstveni kapital

Sopstveni kapital predstavlja razliku između aktive i ukupnih obveza gospodarskog subjekta. Sopstveni se kapital ujedno naziva neto imovinom ili jamstvenom supstancijom koja ima sljedeće karakteristike:

- pripada vlasnicima,
- nema rok dospijea (dospijeva jedino u momentu likvidacije gospodarskog subjekta),
- svojim vlasnicima daje pravo upravljanja gospodarskim subjektom,
- isplate kapitala uvjetovane su postojanjem i visinom ostvarenog dobitka kao i politikom njegove raspodjele,
- kapital je moguće uvećati jedino uz dodatna ulaganja vlasnika ili putem neraspoređenog (zadržanog) dobitka.

Oblik sopstvenog kapitala određen je pravnom formom gospodarskog subjekta. Tako, primjerice, za inokosna poduzeća i društva osoba za koje vlasnik neograničeno odgovara cjelokupnom svojom imovinom, zakon ne propisuje minimum kapitala, te se iz tog razloga ne vrši njegovo dublje raščlanjivanje.

Za društvo kapitala (društva s ograničenom odgovornošću, komanditna društva na akcije, akcionarska društva) sopstveni kapital se raščlanjuje na osnovni (stalni) i promjenjivi (varijabilni) kapital.

U slučaju akcionarskog društva, stalni kapital čini akcijski kapital, dok promjenjivi kapital čine (+) kapitalne rezerve, (+) neraspoređeni (zadržani) dobitak, (+) rezerve iz raspodjele neraspoređenog dobitka, (+) revalorizacijske rezerve, (+/-) nerealizirani dobitci/nerealizirani gubici po osnovi HOV, (-) gubitak, (-) otkupljene sopstvene akcije (smanjenje/povlačenje kapitala).

Visina osnovnog kapitala predmet je upisa u nadležni registar i njegov se iznos u bilanci stanja treba podudarati s upisanim iznosom. Promjena visine osnovnog kapitala može se izvršiti samo na temelju odluke skupštine akcionara i promjena mora biti upisana u nadležni registar. Osnovni se kapital stječe emisijom običnih i preferencijalnih (prioritetnih) akcija i iskazuje se u visini nominalne vrijednosti upisanih akcija. Obične i preferencijalne akcije evidentiraju se na različitim analitičkim računima zbog različitih prava kojima raspolažu njihovi vlasnici, ali se u bilanci stanja njihova vrijednost iskazuje zbrojno.

Kapitalne rezerve kao dio promjenjivog kapitala sastoje se od: emisijske premije, iznosa doplate pri konverziji obveznica u akcije, iznosa doplate pri konverziji preferencijalnih akcija u obične akcije i iznosa izravnih uplata akcionara u sopstveni kapital, tj. na tekući račun.

Emisijska premija predstavlja razliku između više emisijske (prodajne) cijene akcije i njezine nominalne vrijednosti, odnosno to je kapitalni višak koji se ostvaruje prodajom akcije po cijeni koja je viša od njezine nominalne vrijednosti. Prema propisanoj bilančnoj shemi, emisijska premija se prikazuje odvojeno od osnovnog kapitala.

Neraspoređeni (zadržani) dobitak predstavlja dio ukupnog dobitka koji se ne isplaćuje vlasnicima akcija u vidu dividende, već se odlukom skupštine akcionara zadržava u cilju jačanja osnovnog kapitala, poboljšanja financijske strukture i poboljšanja likvidnosti gospodarskog subjekta. Iz neraspoređenog dobitka formiraju se rezerve i to:

1. zakonske rezerve,
2. statutarne rezerve i
3. slobodne rezerve.

Zakonske su rezerve namijenjene pokriću eventualnog gubitka. Ako njihov iznos prelazi zakonski minimum, one se mogu upotrebljavati i za emitiranje dodatnih (gratis) akcija.

Iznos statutarne rezervi definiran je statutom društva, dok njihova namjena ne mora obvezno biti utvrđena.

Formiranje slobodnih rezervi nije obvezno, već se one koriste sukladno odlukama menadžmenta i njihova funkcija je da povećaju sigurnost i likvidnost gospodarskog subjekta.

Revalorizacijske rezerve nastaju kao posljedica primjene modela revalorizacije prilikom naknadnog procjenjivanja nekretnina, postrojenja i opreme i nematerijalne imovine. Te se rezerve prenose u neraspoređeni dobitak tek nakon što se realiziraju, odnosno nakon što se određeno sredstvo otuđi ili rashoduje.

Nerealizirani dobitci / nerealizirani gubici iskazuju se u okviru kapitala, a nastaju kao rezultat promjene fer vrijednosti vrijednosnih papira raspoloživih za prodaju. Tako nerealizirani dobitci povećavaju iznos sopstvenog kapitala, dok ga nerealizirani gubici umanjuju.

Gubitak koji je gospodarski subjekt ostvario tijekom izvještajne ili neke od ranijih godina također umanjuje iznos sopstvenog kapitala. Kada se govori o gubitku, potrebno je razlikovati kategorije gubitka do visine kapitala i gubitka iznad visine kapitala. **Gubitak do visine kapitala** iskazuje se u pasivi bilance, u okviru kapitala i to kao njegova korektivna stavka. Svaki iznos **gubitka iznad visine kapitala** evidentira se na strani aktive na stavci „gubitak iznad visine kapitala”, jer bi njegovo evidentiranje u okviru kapitala kao njegove korektivne stavke utjecalo na to da vrijednost kapitala bude negativna. S obzirom na to da minimalni iznos pasive treba odgovarati visini ukupnih obveza gospodarskog subjekta, negativna stavka u kapitalu narušila bi tu zakonitost, pa se iz tog razloga ona evidentira na strani aktive bilance stanja. Na taj način osigurava se da stavke u bilanci ne budu negativno iskazane, a da se ujedno ostvari ravnoteža između aktive i pasive bilance stanja.

Također, treba napomenuti da se sopstveni kapital može umanjiti i na temelju otkupa sopstvenih akcija. Razlog otkupa akcije je povećanje zarade po akciji. Povlačenje se vrši na taj način da se akcionarima umjesto isplate veće dividende izvrši isplata gotovine za posjedovane akcije, čime se one u roku od godinu dana poništavaju.

Pozajmljeni kapital

S ekonomskog stajališta nije racionalno očekivati da gospodarski subjekt svoj rast i razvoj temelji isključivo na sopstvenim izvorima financiranja, pa se iz tog razloga najčešće, pored sopstvenih izvora, on oslanja i na pozajmljene izvore financiranja. Za razliku od sopstvenog kapitala, pozajmljeni kapital predstavlja obvezu gospodarskog subjekta koju on mora izmiriti u predviđenom roku uz uvjete koji su definirani ugovorom između zajmodavca i zajmoprimca.

Pozajmljeni se kapital, sa stajališta ročnosti, može raščlaniti na dugoročne i kratkoročne obveze, tj. obveze čiji je rok dospijea dulji ili kraći od godinu dana.

Međutim, u okviru aktualnih bilančnih obraca, raščlanjivanje pozajmljenog kapitala vrši se na temelju njegova nastanka i to na:

1. rezerviranja,
2. obveze (dugoročne i kratkoročne) i
3. pasivna vremenska razgraničenja.

Rezerviranja

Rezerviranja predstavljaju obvezu gospodarskog subjekta, čiji iznos i rok dospijea nisu poznati na dan bilanciranja. Drugim riječima, to su procijenjene obveze zakonske ili izvedene prirode. Obveze zakonske prirode nastaju na temelju ugovora i zakonske regulative, pa tako, primjerice, gospodarski subjekt ima zakonsku obvezu po osnovi prodaje robe na kredit. Izvedena obveza bila bi ona koja proistječe iz dobre dugogodišnje poslovne prakse gospodarskog subjekta, a koja je u širokoj primjeni te na temelju koje se očekuje od gospodarskog subjekta da uvijek postupi sukladno uspostavljenoj praksi. Primjerice, gospodarski subjekt može imati praksu vršenja povrata novca svim nezadovoljnim kupcima.

Priznavanje visine rezerviranja u bilanci stanja vrši se na temelju pojedinačne ili skupne procjene. Skupna je procjena poželjna ako se obveza sastoji od velikog broja relativno malih istovrsnih stavki.

Propisanom bilančnom shemom mogu se identificirati sljedeće vrste rezerviranja:

- rezerviranja za troškove u jamstvenom roku,
- rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava,
- rezerviranja za zadržane kaucije i depozite,
- rezerviranja za troškove restrukturiranja,
- rezerviranja za naknade i beneficije zaposlenih i
- ostala dugoročna rezerviranja.

Obveze (dugoročne i kratkoročne)

Obveze gospodarskog subjekta, računajući od vremena njihova nastanka, mogu se podijeliti na dugoročne i kratkoročne (tekuće) obveze. Prvu skupinu čine obveze čiji je rok dospijea dulji od godinu dana, dok drugu skupinu čine obveze s rokom dospijea do godinu dana.

Glavne stavke dugoročnih obveza prema bilančnoj shemi su:

1. obveze koje se mogu pretvoriti u kapital – sukladno zakonu ovu vrstu obveza moguće je pretvoriti u odgovarajući oblik kapitala, tako da dosadašnji povjerenici postaju suvlasnici u društvu, dok se postojećim akcionarima smanjuje postotak sudjelovanja u kapitalu, a samim time se smanjuje i njihova upravljačka moć;
2. obveze prema povezanim pravnim osobama – u te obveze spadaju primljeni dugoročni krediti i zajmovi kako od matičnih i ovisnih pravnih osoba, tako i od ostalih povezanih pravnih osoba;
3. obveze po emitiranim vrijednosnim papirima – to su obveze nastale po osnovi emitiranih vrijednosnih papira čiji je rok dospijea dulji od godinu dana od dana bilanciranja;
4. dugoročni krediti (u zemlji i inozemstvu) – to su primljeni krediti i zajmovi od pravnih i fizičkih osoba, ne uključujući kredite i zajmove primljene od ovisnih i povezanih pravnih

osoba. U ovu skupinu spadaju hipotekarni, investicijski, građevinski, potrošački, kao i krediti za izgradnju, rekonstrukciju, adaptaciju ili kupnju poslovnog prostora, proizvodnih i drugih objekata, i sl.;

5. ostale dugoročne obveze.

Kratkoročne obveze, čiji je rok dospijea kraći od godinu dana, čine:

1. kratkoročne financijske obveze – to su obveze koje su nastale po osnovi emitiranih kratkoročnih vrijednosnih papira, kao i dio obveza po osnovi emitiranih dugoročnih vrijednosnih papira koje dospijevaju u razdoblju od godinu dana od dana bilanciranja;
2. obveze iz poslovanja – to su obveze koje se najvećim dijelom odnose na obveze prema dobavljačima;
3. obveze za zarade i naknade zarada;
4. obveze za poreze – porez na dodanu vrijednost, porez na dobitak, ostali porezi, doprinosi i druge dažbine.

Pasivna vremenska razgraničenja

Na stavci pasivnih vremenskih razgraničenja prikazuju se unaprijed naplaćeni, odnosno obračunani prihodi i troškovi za koje nije primljena računovodstvena isprava, ili kad obveza plaćanja nastaje u budućem vremenskom razdoblju, kao i odložene poreske obveze i razgraničene obveze za porez na dodanu vrijednost.

Bilanca uspjeha

Bilanca uspjeha je izvješće o ukupnom rezultatu poslovanja poduzeća u promatranom

vremenskom razdoblju, s pregledom prihoda i rashoda. Specifičnost bilance stanja je statičnost jer se sačinjava na određeni dan, dok je bilanca uspjeha dinamična i sačinjava se za određeno vremensko razdoblje. Dakle, bilanca stanja pruža uvid u financijski položaj poduzeća, dok bilanca uspjeha pruža uvid u zarađivačku sposobnost poduzeća. Ove se dvije bilance kod nas uobičajeno iskazuju u obliku liste.

Bilanca uspjeha može biti sačinjena po metodi prodanih učinaka i po metodi ukupnih troškova. Sadržaj bilance uspjeha ovisi o metodi po kojoj je ona sačinjena. Međutim, financijski rezultat prikazan u bilanci uspjeha po obje metode bit će isti.

Bez obzira na izabranu metodu sačinjavanja, priznavanje prihoda može se vršiti po sustavu fakturirane (po načelu nastanka događaja) ili po sustavu naplaćene realizacije (na novčanoj osnovi). U našoj praksi i zakonskim aktima propisano je da pravne osobe priznaju prihode po načelu nastanka događaja, a ne na novčanoj osnovi. To znači da prihod čine sve prodaje proizvoda i učinjenih usluga uz uvjet da je isporuka proizvoda izvršena odnosno usluga učinjena i da je ista fakturirana kupcu. Na obračunskoj osnovi priznaju se i rashodi koji se sučeljavaju s prihodima nastalim u istom razdoblju. Drugim riječima, rashode čine svi troškovi sadržani u prodanim i fakturiranim proizvodima odnosno učinjenim uslugama.

U Dodatku 1 dat je prikaz obrasca Bilance uspjeha sa svim bilančnim pozicijama koje su propisane Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike, dok je u nastavku prikazan skraćeni oblik tog izvješća.

Oznaka	POZICIJA	IZNOS U KM	
		Tekuća godina	Prethodna godina
	Poslovni prihodi		
	Poslovni rashodi		
I	POSLOVNI DOBITAK/GUBITAK		
	Financijski prihodi		
	Financijski rashodi		
II	FINANCIJSKI DOBITAK/GUBITAK		
III=I+II	DOBITAK/GUBITAK REDOVITE DJELATNOSTI		
	Ostali prihodi		
	Ostali rashodi		
IV	DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVI OSTALIH PRIHODA I RASHODA		
	Prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine		
	Rashodi od usklađivanja vrijednosti imovine		
V	DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVI USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE		
	Prihodi po osnovi promjene računovodstvenih politika i ispravke grešaka iz ranijih godina		
	Rashodi po osnovi promjene računovodstvenih politika i ispravke grešaka iz ranijih godina		
VI	DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVI PROMJENE RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA I ISPRAVKE GREŠAKA IZ RANIJIH GODINA		
VII=I+...+VI	DOBITAK/GUBITAK PRIJE OPOREZIVANJA		
VIII	Porez na dobit		
IX=VII-IX	NETO DOBITAK/GUBITAK RAZDOBLJA		

Struktura bilance uspjeha

Kao što možemo vidjeti, prihodi i rashodi su razvrstani na poslovne, financijske, ostale (neposlovne) zatim po osnovi usklađivanja vrijednosti imovine i po osnovi promjene računovodstvenih politika.

Poslovni prihodi i rashodi nastaju iz obavljanja osnovne djelatnosti društva, točnije onoga zbog čega je poduzeće i osnovano.

Poslovni prihodi

U **poslovne prihode** uključuju se prihodi od prodaje robe i prodaje učinaka (povezanim pravnim osobama, kao i ostalim pravnim osobama na

domaćem i inozemnom tržištu), prihodi od aktiviranja učinaka, promjene vrijednosti zaliha učinaka, promjene vrijednosti investicijskih nekretnina i bioloških sredstava koja se ne amortiziraju, kao i ostali prihodi.

Prihodi od aktiviranja učinaka obuhvaćaju prihode nastale na temelju upotrebe robe, proizvoda i usluga za nematerijalna ulaganja, za osnovna sredstva, materijal i rezervne dijelove, za prirast osnovnog stada i za sopstveni transport pri nabavci materijala i robe, kao i za reprezentaciju.

Promjena vrijednosti zaliha učinaka obuhvaća povećanje i smanjenje vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda i nedovršenih usluga na kraju obračunskog razdoblja u

odnosu na početak obračunskog razdoblja. Na isti se način tumače i **promjene vrijednosti investicijskih nekretnina i bioloških sredstava koja se ne amortiziraju**.

U skupinu ostalih prihoda spadaju prihodi ostvareni po osnovi zakupnine (operativnog leasinga), nematerijalnih ulaganja, nekretnina, strojenja i opreme; prihodi od članarina poslovnih i drugih udruga; prihodi od naknada po osnovi patenata, žigova, autorskih i ostalih prava i sl.

Poslovni rashodi

Poslovni rashodi uključuju nabavnu vrijednost prodane robe; troškove zarade, naknadu zarade i ostalih osobnih rashoda; troškove proizvodnih usluga; troškove amortizacije i rezerviranja; nematerijalne troškove i troškove poreza i doprinosa.

Pod **nabavnom vrijednošću prodane robe** iskazuje se nabava robe, nabavna vrijednost prodane robe i nabavna vrijednost prodanih nekretnina pribavljenih radi prodaje.

Troškovi po osnovi obračunanih zarada, naknada zarada i drugih primanja zaposlenih, kao i troškovi po osnovi obračunanih naknada po ugovorima s fizičkim osobama (ugovor o djelu, autorski ugovor, ugovor o privremenim i povremenim poslovima), prikazuju se u neto iznosu na stavci „**troškovi zarada, naknada zarada i ostali osobni rashodi**”, dok se obračunani porezi i doprinosi po istoj osnovi evidentiraju posebno pod stavkama „**troškovi poreza**” i „**troškovi doprinosa**”.

Pod **troškovima proizvodnih usluga** evidentiraju se troškovi usluga na izradi učinaka koji su sastavni dio procesa proizvodnje, troškovi transportnih usluga, troškovi usluga održavanja, troškovi zakupnina (opreme i poslovnog, skladišnog i drugog prostora), troškovi koji nastaju u svezi s izlaganjem proizvoda, robe i usluga na sajmovima i drugim izložbama u zemlji i inozemstvu, troškovi reklame i promidžbe, troškovi istraživanja i razvoja i sl.

U okviru stavke „**troškovi amortizacije i rezerviranja**” iskazuju se troškovi amortizacije nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava i troškovi

rezerviranja sukladno računovodstvenoj politici pravne osobe i poduzetnika.

U **nematerijalne troškove** spadaju troškovi neproizvodnih usluga, reprezentacije, premija osiguranja, troškovi platnog prometa i ostali nematerijalni troškovi.

Financijski prihodi

Financijski prihodi nastaju kao rezultat dugoročnog i kratkoročnog plasiranja slobodnih novčanih sredstava u druga poduzeća ili financijske institucije. U financijske prihode ubrajaju se: prihodi od povezanih pravnih osoba, prihodi od kamata, pozitivne kursne razlike, prihodi od učinaka valutne klauzule, prihodi od sudjelovanja u dobitku zajedničkih ulaganja i ostali financijski prihodi.

Financijski prihodi od povezanih osoba podrazumijevaju kamatu na odobrene kredite povezanim osobama, dok se pod *prihodima od kamata* evidentiraju sve kamate i zatezne kamate nastale po potraživanju iz dužničko-povjeriteljskih odnosa, osim onih ostvarenih iz odnosa s povezanim pravnim osobama.

Pozitivne tečajne razlike nastaju po osnovi poslovnih događaja koji se iskazuju u stranim sredstvima plaćanja, a čije se knjiženje provodi u domaćoj valuti. Takve razlike mogu nastati iz odnosa s kupcima u inozemstvu, kao i s dobavljačima iz inozemstva. Primjerice, ako gospodarski subjekt ima devizno potraživanje i tečaj strane valute u momentu naplate potraživanja poraste, na tekući račun će biti uplaćeno više sredstava u domaćoj valuti. Slična je situacija i kada gospodarski subjekt ima deviznu obvezu prema inozemnom dobavljaču, a u momentu plaćanja tečaj strane valute padne, tada će s tekućeg računa biti isplaćen manji iznos sredstava u domaćoj valuti kojim će izvršiti izmirenje obveze prema dobavljaču. Pozitivne tečajne razlike koje se javljaju u spomenutim slučajevima evidentirat će se na poziciji pozitivnih tečajnih razlika.

Pod **prihodima po osnovi učinaka valutne klauzule** iskazuju se pozitivni učinci proistekli iz zaštite potraživanja, plasmana i obveza sa valutnom klauzulom.

Financijski rashodi

Suprotno financijskim prihodima, **financijski rashodi** nastaju kao rezultat dugoročnog i kratkoročnog pozajmljivanja slobodnih novčanih sredstava od drugih poduzeća ili financijskih institucija, a njih čine: rashodi po osnovi odnosa povezanih pravnih osoba, rashodi kamata, negativne tečajne razlike, rashodi po osnovi valutne klauzule i ostali financijski rashodi.

U **ostale prihode** uključuju se dobiti od prodaje nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, bioloških sredstava, sudjelovanja u kapitalu, viškovi, naplaćena otpisana potraživanja i slično, dok se u **ostale rashode** uključuju manjkovi, rashodi po osnovi ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja, gubici od prodaje nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, bioloških sredstava, sudjelovanja u kapitalu...

Prihodi i rashodi od usklađivanja vrijednosti imovine nastaju po osnovi revalorizacije stalnih sredstava, kapitala, financijskih plasmana i slično.

Prihodi i rashodi mogu nastati i **po osnovi promjene računovodstvenih politika i ispravke grešaka** iz ranijih razdoblja.

Ostvareni rezultat prikazan u bilanci uspješna pokazuje neto promjenu sopstvenog kapitala prikazanog u pasivi bilance stanja na taj način da dobitak povećava kapital, dok ga gubitak smanjuje.

Stečajna bilanca

Stečajna je bilanca vrsta specijalne bilance koja se sastavlja uz poštovanje stečajnog postupka. Izrađuje se na temelju izvršenog popisa (inventure) imovine i obveza, a klasifikacija imovine i obveza je drugačija nego u redovitim bilancama. Razlikujemo početnu i zaključnu stečajnu bilancu.

Početna stečajna bilanca **sastavlja se na dan otvaranja stečajnog postupka** i dostavlja se sudu, kao i drugim nadležnim institucijama (pripadajućoj poreskoj upravi i Financijsko-informatičkoj agenciji FBiH ili Agenciji za posredničke, informatičke i financijske usluge RS).

Na dan otvaranja stečajnog postupka potrebno je procijeniti što imamo, tj. kojom imovinom raspoložemo i koje obveze trebamo pokriti iz tih sredstava, te jesmo li nakon toga u gubitku ili imamo dovoljno sredstava da djelomično isplatimo i vlasnike kapitala. **Procjena imovine vrši se prema njezinoj likvidacijskoj vrijednosti** (tj. vrijednosti za koju se može unovčiti u razumnom roku), dok se obveze evidentiraju na temelju predračuna troškova stečajnog postupka, procijenjenih obveza stečajne mase, kao i obveza prema stečajnim povjeriteljima razvrstanim na različite i prema isplatnim redovima. Kako imovina s izlučnim pravom nije obuhvaćena stečajnim postupkom, ista se isključuje iz početne stečajne bilance.

Uzimajući u obzir cjelokupno stanje poduzeća, skraćena bi početna bilanca izgledala:

AKTIVA
Imovina s pravom razlučivanja
Stečajna masa
Gubitak
PASIVA
Obveze prema različitim povjeriteljima
Obveze za troškove stečajnog postupka
Obveze stečajne mase
Obveze prema stečajnim povjeriteljima

Dakle, početna stečajna bilanca u BiH treba sadržavati podatke o imovini koja je pod teretom, obvezama prema različitim i založnim povjeriteljima, imovini bez tereta, procijenjenim troškovima stečajnog postupka, procijenjenim obvezama stečajne mase, obvezama prema stečajnim povjeriteljima razvrstanim prema isplatnim redovima, prezaduženosti odnosno preostalim sredstvima za vlasnike.

Prilikom pripreme početne stečajne bilance, potraživanja različitih povjeritelja ne uključuju se u ukupnu sumu potraživanja. Potraživanje svakog različitog povjeritelja oduzima se od procijenjene vrijednosti imovine koja je predmet osiguranja.

Ako su potraživanja razlučnih povjeritelja manja od procijenjene vrijednosti imovine koja je predmet osiguranja, preostali iznos ulazi u stečajnu masu za namirenje stečajnih povjeritelja. Ako je visina potraživanja razlučnih povjeritelja veća od visine procijenjene vrijednosti imovine ili prava koja su predmet osiguranja, razlučni povjeritelji za tu razliku ostvaruju prava namirenja kao stečajni povjeritelji.

Podzakonskim propisima u Republici Srpskoj i Brčko distriktu propisani su identični forma i sadržaj početne stečajne bilance, dok u FBiH isti nisu striktno propisani. Obrazac koji se upotrebljava u RS i BD mogao bi se upotrebljavati i u FBiH imajući u vidu da je sukladan svim računovodstvenim i stečajnim propisima koji su na snazi.

POČETNA STEČAJNA BILANCA		
Vrijednost u KM		
Red. br.	IMOVINA S TERETIMA	LIKVIDACIJSKA VRIJEDNOST
1.		
2.		
Ukupno:		
Red. br.	OBVEZE PREMA RAZLUČNIM POVJERITELJIMA	IZNOS OBVEZE
1.		
2.		
Ukupno:		
A) Likvidacijska vrijednost imovine koja preostaje po namirenju razlučnih povjeritelja		
Red. br.	IMOVINA BEZ TERETA	LIKVIDACIJSKA VRIJEDNOST
1.	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	
2.	Dani predujmovi	
3.	Potraživanja	
4.	Zalihe	
5.	Udjeli ili akcije kod drugih osoba	
6.	Licencije i patenti	
7.	Nekretnine, postrojenja, oprema i biološka sredstva	
8.	Ostalo	
B) Ukupno imovina bez tereta		
C) Likvidacijska vrijednost raspoložive imovine za namirenje troškova stečajnog postupka, obveza stečajne mase i stečajnih povjeritelja (A+B)		
Red. br.	OBVEZE	IZNOS OBVEZE
1.	Predračun troškova stečajnog postupka	
2.	Predračun obveza stečajne mase	
D) Ukupno troškovi stečajnog postupka i obveze stečajne mase		
E) Likvidacijska vrijednost raspoložive imovine za namirenje stečajnih povjeritelja (C-D)		
Red. br.	OBVEZE	IZNOS OBVEZE

1.	Viši isplatni red	
2.	Opći isplatni red	
3.	Niži isplatni red	
4.	Razlučni povjeritelji kao stečajni povjeritelji	
F) Ukupno obveze prema stečajnim povjeriteljima		
G) Prezaduženost (ako je E < F)		
H) Preostala sredstva za vlasnike kapitala (ako je E > F)		

Na temelju podataka iz početne stečajne bilance može se procijeniti stupanj (postotak) namirenja stečajnih povjeritelja, tzv. **stečajna kvota**. Ona se izračunava na sljedeći način:

$$\text{Stečajna kvota} = \frac{\text{Vrijednost imovine raspoložive za namirenje stečajnih povjeritelja}}{\text{Vrijednost imovine raspoložive za namirenje stečajnih povjeritelja}} \times 100$$

Ova projektirana stečajna kvota ostvarila bi se kada bi imovina bila unovčena u vrijednosti iskazanoj u početnoj stečajnoj bilanci i kada bi troškovi stečaja bili ostvareni u procijenjenom iznosu.

Pored početne, tijekom postupaka koji traju dulje vremensko razdoblje, izrađuju se i godišnje stečajne bilance koje služe povjeriteljima i nadležnom sudu kao izvor informacija o stanju postupka, a mogu se upotrebljavati i kao osnova za parcijalnu isplatu stečajne mase.

Zaključna bilanca stečaja izrađuje se po okončanju postupka, odnosno nakon što se imovina unovči i isplate troškovi stečaja, razlučni povjeritelji i ostale obveze po isplatnom redu do razi-

ne ostatka stečajne mase. Zaključna bilanca na strani aktive iskazuje gubitak, a na strani pasive preostale neisplaćene obveze.

Završni račun stečajnog dužnika

Završni račun obuhvaća specifikaciju svih priljeva i odljeva nastalih od dana otvaranja stečajnog postupka, bez obzira na promjene stečajnog upravitelja tijekom postupka. Ova forma primjenjuje se i kod dopunskog završnog računa koji stečajni upravitelj dostavlja u slučaju naknadno pronađene imovine, po zaključenju stečajnog postupka.

U priljeve se uključuju sva sredstva nastala prodajom imovine stečajnog dužnika, zatim prihodi nastali obavljanjem poslovne aktivnosti, kao i ostali prihodi (uplaćeni depoziti, prihodi od kamata i sl.). U odljeve se uključuju svi troškovi stečajnog postupka i dugovi stečajne mase.

Propisima u RS i BD propisani su identični forma i sadržaj završnog računa stečajnog dužnika. Prema trenutnoj legislativi, nema prepreka da se isti upotrebljavaju i u FBiH.

ZAVRŠNI RAČUN STEČAJNOG DUŽNIKA

ZAVRŠNI RAČUN STEČAJNOG DUŽNIKA		
Stečajni dužnik:		
Vrijednost u KM		
Red. br.	PRILJEVI	IZNOS U KM
	od do godine	
1.	Gotovina i gotovinski ekvivalenti u blagajni i u bankama na dan preuzimanja dužnosti	
2.	Realizirana sredstva od unovčenja imovine stečajnog dužnika	
	1. Nepokretna imovina (građevinski objekti i zemljište)	
	2. Biološka sredstva (osnovno stado, višegodišnji zasadi)	
	3. Postrojenja i oprema	
	4. Druga financijska sredstva (udjeli i akcije)	
	5. Zalihe	
3.	Poslovni prihodi	
	1. Naplaćeni prihodi	
	2. Naplata potraživanja nastalih prije otvaranja stečajnog postupka	
	3. Ostali poslovni prihodi	
4.	Ostali prihodi	
	1. Kamate banke	
	2. Uplaćeni depoziti	
	3. Prodajna dokumentacija	
	4. Ostalo	
5.	Planirani priljevi do zaključenja stečajnog postupka	
6.	Naplaćeni depoziti koji se vraćaju kupcima	
7.	Ukupni priljevi (1+2+3+4+5+6)	

Red. br.	ODLJEVI		IZNOS U KM
	od do godine		
8.	Troškovi stečajnog postupka		
	1.	Sudski troškovi, revizija financijskih izvješća i vještačenje	
	2.	Nagrada stečajnom upravitelju	
	3.	Nagrada za odvjetničke usluge	
	4.	Troškovi sudskih i administrativnih pristojbi	
	5.	Troškovi poreza i doprinosa na temelju nagrade stečajnom upravitelju	
9.	Dugovi stečajne mase		
	1.	Troškovi režijskog materijala	
	2.	Troškovi goriva	
	3.	Troškovi električne energije	
	4.	Troškovi ugovora o djelu angažiranih radnika i nagrada odbora povjerenika i drugih naknada	
	5.	Troškovi neto plaća radno angažiranih radnika	
	6.	Troškovi upotrebe sopstvenog automobila u službene svrhe	
	7.	Troškovi PTT usluga i poštarine	
	8.	Troškovi održavanja osnovnih sredstava	
	9.	Troškovi oglasa	
	10.	Troškovi komunalnih usluga	
	11.	Troškovi računovodstvenih usluga i programerskih usluga	
	12.	Troškovi premije osiguranja nekretnina	
	13.	Troškovi platnog prometa	
	14.	Troškovi poreza i doprinosa po ugovoru o osobnim primanjima nagrada i naknada	
15.	Ostali nematerijalni troškovi		
10.	UKUPNI ODLJEVI SREDSTAVA PRIJE ISPLATE POVJERITELJA (8+9)		
11.	Sredstva na žiroračunu na dan godine		
12.	REZERVIRANJA NAKON GLAVNE DIOBE		

Sažetak

Financijska izvješća imaju za cilj pružiti informacije o imovinskom, financijskom i prinosnom položaju gospodarskog subjekta, a koje mogu poslužiti širokom krugu korisnika za donošenje ekonomskih odluka. U kontekstu stečajnog postupka, relevantnost financijskih izvješća ogleda se u informacijama koje se crpe iz njih radi donošenja odluka svih sudionika u postupku. Prilikom donošenja odluke da li pokrenuti stečajni postupak nad određenim gospodarskim subjektom upotrebljavaju se bilanca uspjeha i bilanca stanja. Nakon otvaranja stečajnog postupka izrađuje se stečajna bilanca iz koje se može vidjeti kojom

imovinom poduzeće raspolaže, kao i kolika su njegova dugovanja i koliki su procijenjeni troškovi samog postupka i stečajne mase, te procijeniti koliki će biti stupanj namirenja povjeritelja prema njihovu redu. Na samom kraju postupka sačinjava se završni račun stečajnog upravitelja iz kojeg se mogu vidjeti svi učinci stečajnog postupka. U tom smislu, u radu su obrađeni obvezni elementi svakog od tih izvješća sukladno računovodstvenim i stečajnim propisima u Bosni i Hercegovini, u mjeri u kojoj je to potrebno sudionicima stečajnog postupka a kojima ekonomija nije osnovna struka.

Rječnik ekonomskih termina

Bilanca stanja	Bilanca stanja predstavlja pregled imovine s jedne i izvora financiranja imovine s druge strane, na određeni dan. Strana na kojoj se prikazuje ono što poduzeće posjeduje tj. sredstva, naziva se aktiva, a strana na kojoj se prikazuje ono što poduzeće duguje (obveze) i što je ostalo preko obveza (kapital) naziva se pasiva.
Aktiva bilance stanja	Aktiva bilance stanja predstavlja imovinu gospodarskog subjekta čijom se upotrebom stvara ekonomska korist.
Pasiva bilance stanja	Pasiva bilance stanja predstavlja izvore financiranja sredstava iz aktive. Prema svojinskom aspektu, izvori financiranja mogu biti sopstveni i pozajmljeni.
Bilanca uspjeha	Bilanca uspjeha je izvješće o ukupnom rezultatu poslovanja poduzeća u promatranom vremenskom razdoblju, s pregledom prihoda i rashoda.
Prihodi	Prihodi predstavljaju povećanje ekonomskih koristi poduzeća, koje nastaju povećanjem imovine ili smanjenjem obveza.
Rashodi	Rashodi predstavljaju smanjenje ekonomskih koristi poduzeća, koje nastaju odljevom ili smanjenjem sredstava poduzeća ili nastankom obveza.

Podmodul 1

Financijsko izvješćivanje



Oblast 2 – Izvješće o gotovinskim tijekovima (izvješće o tijekovima gotovine) i izvješće o promjenama na kapitalu

Autor: Slavko Lošić

Uvod

U analizi ekonomskih aspekata stečajnih predmeta identificirana je ekonomska problematika koja se pojavljuje u stečajnim predmetima i koja može dovesti do povećanja duljine trajanja stečajnog postupka. Jedan od identificiranih problema (pitanja) koje treba obraditi je financijsko izvješćivanje, konkretnije financijska izvješća, a predmet ovog podmodula su izvješće o gotovinskim tijekovima (izvješće o tijekovima gotovine) i izvješće o promjenama na kapitalu. Navedena su izvješća obrađena u ovom podmodulu, a pisani materijal će služiti ponajprije stečajnim sucima i drugim zainteresiranim korisnicima kao pomoć u boljem razumijevanju ove, dosta složene, materije. Zakonom o stečaju propisana je obveza stečajnog dužnika da, nakon otvaranja stečajnog postupka, vodi poslovne knjige i sačinjava financijska izvješća sukladno Zakonu o računovodstvu i reviziji.

Da bi sačinjena izvješća služila svojoj svrsi, potrebno je poznavanje i razumijevanje značenja u njima prezentiranih podataka, ponajprije od strane stečajnih sudaca. Zbog toga su u ovom edukativnom podmodulu i obrađene teme koje će na praktičan način pomoći pravnim stručnjacima u razumijevanju sljedećeg: što su to tijekovi gotovine, koji je cilj sačinjavanja izvješća o tijekovima gotovine, pripremanje, sadržaj i forma izvješća o tijekovima gotovine i izvješća o promjenama na

kapitalu i druga pitanja koja utječu na vođenje stečajnog postupka.

Cilj ovog podmodula je da stečajni suci i drugi zainteresirani korisnici, kroz skraćeni oblik, svladaju ovu materiju, te da se upoznaju s osnovnim pokazateljima iz sadržaja izvješća o tijekovima gotovine i izvješća o promjenama na kapitalu. Nakon uvoda, obrađeni su i definirani tijekovi gotovine, primjena izravne i neizravne metode u pripremanju izvješća o tijekovima gotovine, razdoblje sačinjavanja i predaje financijskih izvješća, sadržaj i forma izvješća o tijekovima gotovine i izvješća o promjenama na kapitalu. Na kraju rada dat je praktičan hipotetički primjer iz računovodstvene prakse u kojem je prikazan način izračunavanja iznosa pojedinačnih stavki i pripremanja izvješća o tijekovima gotovine, primjenom izravne i neizravne metode.

Materija je pisana jednostavnim i razumljivim stilom (koliko je to bilo moguće) uz upotrebu relevantnih domaćih i stranih izvora i uz primjenu aktualne profesionalne i zakonske regulative, što predstavlja dobar temelj, ponajprije za stečajne suce, da je razumiju i svladaju.

Na kraju rada urađen je i rječnik ekonomskih termina, kao pomoć u boljem razumijevanju teksta.

Izvešće o gotovinskim tijekovima (izvešće o tijekovima gotovine)

Izvešće o tijekovima gotovine predstavlja sastavni dio seta financijskih izvješća koja su pravne osobe i poduzetnici, sukladno zakonskim propisima, u obvezi sačinjavati i predavati nadležnim tijelima. Za izvešće o tijekovima gotovine kaže se da je izvedeno financijsko izvješće. U tom smislu, termin „izvedeni” označava način njegova sačinjavanja (nastanka), odnosno sačinjava se kombiniranjem preuzetih podataka (pozicija) iskazanih u osnovnim financijskim izvješćima tj. u bilanci stanja i bilanci uspjeha. Pored bilance stanja i bilance uspjeha, izvešće o tijekovima gotovine smatra se jednim od važnijih financijskih izvješća, a tijekovi gotovine (priljevi i odljevi) predstavljaju krvotok svakog gospodarskog društva. Na temelju podataka prezentiranih u izvješću o tijekovima gotovine, korisnici financijskih izvješća mogu procjenjivati sposobnost stvaranja nove vrijednosti i likvidnost gospodarskog društva. Ako gospodarskom društvu nedostaje gotovina da kratkoročno može izmiriti dospjele tekuće obveze, postoji prijeteća opasnost nelikvidnosti, a takvo stanje dugoročno može dovesti do nesolventnosti i do stečaja.

Naime, veći broj gospodarskih društava (pogotovu od 90-ih godina XX. vijeka), čak i ako su iskazivala ostvareni dobitak u bilanci uspjeha, ipak su imala ozbiljnih problema s likvidnošću i solventnošću, jer nisu mogla naplatiti priznate i prezentirane prihode, odnosno ostvariti priljeve gotovine nužne za održavanje likvidnosti. To bi značilo da kod gospodarskog društva u bilanci uspjeha može biti iskazan pozitivan financijski rezultat (dobitak), ali da nema dovoljno priljeva novca, te da će zbog toga imati problema s likvidnošću. Zainteresirani korisnici na temelju izvješća o tijekovima gotovine mogu procjenjivati buduće tijekove gotovine, jer ovo izvješće upravo pokazuje kakva je sposobnost gospodarskog društva da stvara gotovinu i ekvivalente gotovine.

Cilj sastavljanja izvješća o tijekovima gotovine je da se korisnicima financijskih izvješća pruže

informacije o sposobnosti gospodarskog društva da stvara („generira”) gotovinu koju će upotrebljavati za svakodnevno financiranje poslovnih aktivnosti, plaćanje prispjele glavnice kredita, dospjele kamate, plaćanje dividendi akcionarima, za dodatna ulaganja u dugoročna sredstva itd. Izvešće o tijekovima gotovine prikazuje promjene u gotovini i gotovinskim ekvivalentima tijekom obračunskog razdoblja. Gotovina obuhvaća gotovinu u blagajni i depozite po viđenju. U gotovinu se ubrajaju i strane valute u blagajni, na deviznim računima i kratkoročnim depozitima, bilo da su deponirane u domaćoj ili u stranoj banci. Gotovinski ekvivalenti su kratkoročna, visokolikvidna ulaganja koja se mogu brzo pretvoriti u poznate iznose gotovine, s kratkim rokom dospjeća i uz beznačajan rizik od promjene vrijednosti. Termin „poznat iznos gotovine” znači da ne postoje problemi oko određivanja iznosa gotovine koji se može dobiti za te gotovinske ekvivalente, a termin „s kratkim rokom dospjeća” u praksi znači da ulaganja s rokom dospjeća do tri mjeseca predstavljaju gotovinske ekvivalente koji se, po potrebi, mogu pretvoriti u gotovinu. Gotovinski su ekvivalenti, najčešće, u obliku: blagajničkih zapisa, komercijalnih zapisa, kratkoročnih državnih obveznica, depozitnih certifikata, bankarskih akcepata, mjenica, čekova i sl.

Bez obzira koliko bila likvidna i bez obzira na namjeru držanja na kratak rok, ulaganja u vlastiti kapital (akcije i udjele) ne mogu se smatrati ekvivalentima gotovine.

Tijekove rezultata čine prihodi koji povećavaju financijski rezultat (s jedne strane) i rashodi koji smanjuju financijski rezultat³ (s druge strane) i isti se iskazuju u bilanci uspjeha. Informacije o tijekovima gotovine ukazuju na razlike koje postoje između tijeka rezultata i gotovinskog tijeka.

Bilanca uspjeha je ta koja pokazuje rezultat (dobitak ili gubitak) gospodarskog društva kao razliku između prihoda i rashoda, ali ona ne pokazuje novčane priljeve i odljeve. Razlog tome je što se bilanca uspjeha sastavlja (priprema) na obračunskoj/akrualnoj osnovi. Prihodi se eviden-

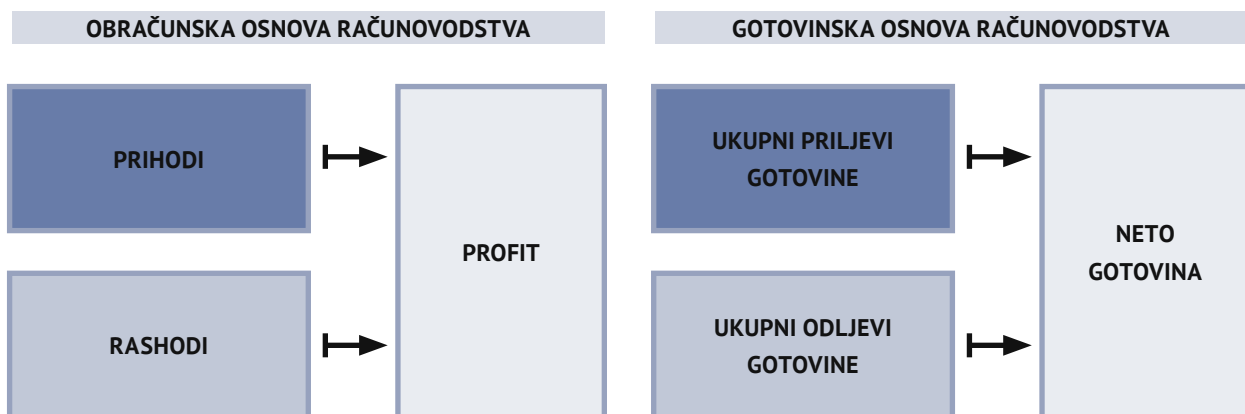
3 Financijski rezultat je razlika između prihoda i rashoda ($FR = P - R$, ako su $P \geq R =$ dobitak; a ako su $P < R =$ gubitak)

tiraju iako gotovina vezana za njih još nije primljena/realizirana, a rashodi se evidentiraju iako gotovina za njih još nije isplaćena. Kada se koristi obračunska osnova, vremenski moment kada se priznaju prihodi je trenutak nastanka poslovne promjene (primjerice, fakturiranjem), prihod se tada smatra zarađenim odnosno realiziranim (načelo realizacije), pod uvjetom da su zadovoljeni definirani kriteriji za priznavanje ovih elemenata propisani Konceptualnim okvirom⁴. Jednostavno rečeno, prihod se u računovodstvu smatra priznatim kada je proizvod tržišno verificiran i prihvaćen od strane kupca. Računovodstveno promatrano, prodajom (izlazom) proizvoda dolazi do smanjenja zaliha gotovih proizvoda, ali i priznavanja rashoda – troškova prodanih proizvoda (stav 1) i stjecanja prava na protučinidbu tj. priznavanje potraživanja od kupaca i prihoda

(stav 2), iako ti prihodi možda neće biti naplaćeni u dogovorenim rokovima naplate (ili nikako).

Tijekove gotovine čine priljevi i odljevi gotovine i gotovinskih ekvivalenata nastali u određenom obračunskom razdoblju. U naprijed iznesenom primjeru priljevi gotovine nastali bi naplatom priznatih potraživanja od kupaca, a odljevi gotovine nastali bi kao isplate obveza, primjerice, za nabavljeni materijal. I priljevi i odljevi nastaju i provode se preko blagajne i transakcijskih računa (u domaćoj ili stranoj valuti), uključujući i kompenzacije, asignacije i cesije provedene preko tih računa. Prijenosi između pojedinih računa gotovine i gotovinskih ekvivalenata u istom gospodarskom društvu ne smatraju se tijekovima gotovine.

Prikaz 1 - Tijek rezultata i gotovinski tijek



Prilagođeno: Gray, S., Needles, B., (2001), *prevod, Finansijsko računovodstvo, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka, str. 446.*

Prikazivanje tijekova gotovine

Izvešće o tijekovima gotovine je prikaz novčanih priljeva i odljeva u obračunskom razdoblju po osnovi poslovnih, investicijskih i financijskih aktivnosti, što znači da su tijekovi gotovine grupirani u tri cjeline:

- tijekovi gotovine iz poslovnih aktivnosti,

- tijekovi gotovine iz investicijskih aktivnosti i
- *tijekovi gotovine iz financijskih aktivnosti.*

Svrha klasificiranja tijekova gotovine po navedenim aktivnostima je da bi korisnici *izvešća o tijekovima gotovine* mogli ocijeniti utjecaj tih aktivnosti na financijski položaj gospodarskog društva i iznos gotovine i gotovinskih ekvivalenata po tim osnovama.

4 Konceptualni okvir je zamijenio Okvir za pripremanje i prezentaciju financijskih izvješća i u primjeni je od 2010. godine

Tijekovi gotovine iz poslovnih aktivnosti primarno proistječu iz glavnih aktivnosti gospodarskog društva, koje su u krajnjoj liniji usmjerene na ostvarivanje prihoda od prodaje dobara i usluga kupcima, potrebnih za kupnju materijala i robe, energije, isplatu zarada, plaćanje poreza i doprinosa itd.

Neke transakcije, kao što su prodaja postrojenja, mogu dovesti do dobitka ili gubitka koji se uključuje u priznati dobitak ili gubitak. Tijekovi

gotovine od tih transakcija predstavljaju tijkove gotovine iz investicijskih aktivnosti. Međutim, plaćanja izvršena u svrhe izrade ili stjecanja imovine koja se drži za iznajmljivanje drugima ili naknadno za prodaju su gotovinski tijkovi iz poslovnih aktivnosti. Gotovinski priljevi po osnovi iznajmljivanja i naknadne prodaje te imovine su tijkovi gotovine iz poslovnih aktivnosti. Sukladno MRS 7 - Izvješće o tijkovima gotovine, priljevi i odljevi gotovine su:

Primjeri tijkova gotovine iz poslovnih aktivnosti

Priljevi gotovine:	Odljevi gotovine:
<ul style="list-style-type: none"> • od prodaje robe ili pružanja usluga, • od tantijema, naknada, provizija i drugih prihoda, • od osiguravajućeg društva za premije i odštetne zahtjeve, anuitete i druga prava iz police osiguranja, • od povraćaja poreza na dobitak, osim ako se mogu identificirati kao aktivnosti financiranja i investicijske aktivnosti, • po ugovorima koji se drže za svrhe preprodaje ili trgovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • za isplate dobavljačima za robu i usluge, • za isplate zaposlenima i za njihov račun, • osiguravajućem društvu za premije i odštetne zahtjeve, anuitete i druga prava iz police osiguranja, • za plaćanja poreza na dobitak, osim ako se mogu identificirati kao aktivnosti financiranja i investicijske aktivnosti, • za isplate po ugovorima koji se drže za svrhe preprodaje ili trgovanja.

Gospodarsko društvo može držati vrijednosne papire i zajmove u svrhe preprodaje ili trgovanja, u kojem slučaju oni imaju tretman sličan kao i zalihe koje su pribavljene za daljnju prodaju. Prema tome, tijkovi gotovine koji proistječu iz kupnje i prodaje vrijednosnih papira namijenjenih preprodaji ili trgovanju, klasificiraju se kao poslovne aktivnosti.

Investicijske aktivnosti obuhvaćaju aktivnosti u svezi sa stjecanjem i otuđivanjem nekretnina, postrojenja, opreme i ulaganjima u druge pravne osobe.

Sukladno MRS 7 - Izvješće o tijkovima gotovine, priljevi i odljevi gotovine su:

Primjeri tijekova gotovine iz investicijskih aktivnosti

Priljevi gotovine:	Odljevi gotovine:
<ul style="list-style-type: none"> od prodaje nekretnina, postrojenja i opreme, nematerijalnih i drugih stalnih sredstava, od prodaje instrumenata kapitala ili dužničkih instrumenata drugih pravnih osoba i sudjelovanja u zajedničkim poduhvatima (osim primanja za one instrumente koji se smatraju ekvivalentima gotovine ili za one koji se drže u svrhe preprodaje ili trgovanja), od otplate predujmova i zajmova koji su dani drugim stranama (osim predujmova i zajmova od strane financijske institucije), od <i>futures</i> ugovora, <i>forward</i> ugovora, ugovora s opcijom i <i>swap</i> ugovora, osim kad se ti ugovori drže za svrhe preprodaje ili trgovanja ili se primanja klasificiraju kao aktivnosti financiranja. 	<ul style="list-style-type: none"> za nabavu nekretnina, postrojenja i opreme, nematerijalne i druge stalne imovine. Ova plaćanja obuhvaćaju i ona koja se odnose na kapitalizirane troškove razvoja i izgradnju nekretnina i opreme u sopstvenoj režiji, za stjecanje instrumenata kapitala ili dužničkih instrumenata drugih pravnih osoba i sudjelovanja u zajedničkim poduhvatima (osim plaćanja za instrumente koji se drže u svrhe trgovanja ili preprodaje), gotovinski predujmovi i zajmovi dani drugim stranama (osim predujmova i zajmova koje je dala financijska institucija), gotovinske isplate za terminske ugovore, <i>forward</i> ugovore, ugovore s opcijom i <i>swap</i> ugovore, osim kad se ti ugovori drže za svrhe trgovanja ili poslovanja, ili se plaćanja klasificiraju kao financijske aktivnosti.

Posebno iskazivanje gotovinskih tijekova iz investicijskih aktivnosti pokazuje opseg izdataka koji su nastali radi pribavljanja sredstava koja će služiti za stvaranje prihoda i gotovinskih tijekova.

Odvojeno objelodanjivanje tijekova gotovine koji nastaju iz investicijskih aktivnosti je značajno, jer tijekovi gotovine predstavljaju mjeru nastalih izdataka za sredstva predviđena za stvaranje bu-

dućeg prihoda i tijekova gotovine. Jedino rashodi koji rezultiraju priznavanjem imovine u izvješću o financijskom položaju ispunjavaju uvjet za klasifikaciju u investicijske aktivnosti.

Financijske su aktivnosti povezane s akcijskim ili nekim drugim oblikom osnovnog kapitala i s dijelom obveza. Sukladno MRS 7 - Izvješće o tijekovima gotovine, priljevi i odljevi gotovine su:

Primjeri tijekova gotovine iz financijskih aktivnosti

Priljevi gotovine:	Odljevi gotovine:
<ul style="list-style-type: none"> od emitiranja akcija ili drugih instrumenata kapitala, od emitiranja obveznica, zajmova, zapisa, mjenica, hipoteka i drugih kratkoročnih ili dugoročnih pozajmljivanja. 	<ul style="list-style-type: none"> za isplate vlasnicima radi stjecanja ili otkupa akcija entiteta, za gotovinske otplate pozajmljenih iznosa i za gotovinske isplate korisnika <i>leasinga</i> za smanjenje neizmirene obveze po osnovi financijskog <i>leasinga</i>.

Odvojeno prikazivanje gotovinskog tijeka iz financijskih aktivnosti (u odnosu na tijekove gotovine iz poslovne i investicijske aktivnosti) značajno je zbog sagledavanja prava na buduće

gotovinske tijekove od strane zainteresiranih korisnika, ponajprije osoba koje su kupile dijelove kapitala pravne osobe.

Pripremanje izvješća o tijekovima gotovine

Kao temelj za pripremanje izvješća o tijekovima gotovine u Bosni i Hercegovini upotrebljavaju se Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja (MSFI), koji uključuju Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodni standard financijskog izvješćivanja za male i srednje entitete (MSFI za MSE). Sukladno pravilima MSFI odnosno MSFI za MSE, pravne osobe prilikom pripremanja i sastavljanja izvješća o tijekovima gotovine mogu upotrebljavati:

- Izravnu metodu ili
- Neizravnu metodu.

Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja svojim pravilima podstiču pravne osobe da izvješće o tijekovima gotovine iz poslovnih aktivnosti pripremaju i sastavljaju primjenom izravne metode, jer izravna metoda pruža korisnije informacije za procjenu budućih tijekova gotovine.

Pravila za primjenu izravne ili neizravne metode prilikom sastavljanja izvješća o tijekovima gotovine odnose se faktički samo na bilanciranje tijekova gotovine iz poslovnih aktivnosti, dok se bilanciranje tijekova gotovine iz investicijskih i financijskih aktivnosti vrši na isti način, bez obzira koja se metoda primjenjuje, izravna ili neizravna.

Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca financijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike koji se primjenjuje u Republici Srpskoj, za sastavljanje izvješća o tijekovima gotovine, propisana je primjena izravne metode. Tako pravne osobe registrirane u Republici Srpskoj, prilikom sastavljanja izvješća o tijekovima gotovine, primjenjuju izravnu metodu. Pravilnikom o sadržaju i formi obrazaca financijskih izvješća za gospodarska društva koji se primjenjuje u FBiH alternativno je propisana mogućnost primjene izravne ili neizravne metode. U tom smislu, pravne osobe registrirane u FBiH prilikom sastavljanja izvješća o tijekovima gotovine, sukladno svojim računovodstvenim politikama, samostalno odlučuju o primjeni izravne ili neizravne metode.

Primjenom izravne metode, priljevi i odljevi gotovine iz poslovnih aktivnosti prikazuju se po bruto načelu, odnosno prikazuju se u visini bruto priljeva i bruto odljeva gotovine, bez ikakvog međusobnog prebijanja iznosa. Na taj način, primjerice, bruto priljevi gotovine od kupaca postaju uporedivi s priznatim prihodima od prodaje, bruto odljevi gotovine za isplate zaposlenih postaju uporedivi s troškovima bruto zarada i naknada, ili bruto odljevi gotovine dobavljačima postaju uporedivi s troškovima koji odražavaju nabavnu vrijednost priznatih obveza prema dobavljačima itd.

Prema izravnoj metodi, informacije o bruto gotovinskim priljevima i bruto gotovinskim odljevima računaju se:

- kombiniranjem prometa i salda odgovarajućih računa iz bilance stanja i bilance uspjeha,
- izravnim očitavanjem prometa dugovne ili potražne strane odgovarajućih knjigovodstvenih računa ili
- iz računovodstvenih evidencija gospodarskog društva.

Primjenom neizravne metode polazi se od neto rezultata (dobitka ili gubitka) iz bilance uspjeha koji se, uz različita korigiranja, preoblikuje u neto gotovinski tijek. Prema neizravnoj metodi, neto tijekovi gotovine iz poslovnih aktivnosti utvrđuju se korigiranjem neto dobiti ili gubitka za učinke:

- negotovinskih stavki koje utječu na financijski rezultat priznavanjem prihoda i rashoda, a ne dovode do priljeva ili odljeva gotovine, primjerice troškovi amortizacije, rezerviranja i slično, promjene krajnjih stanja u odnosu na početna stanja određenih bilančnih pozicija koje su povezane (korespondiraju) s odgovarajućim priznatim poslovnim prihodima i rashodima, primjerice bilančne pozicije zaliha, potraživanja od kupaca, obveza prema dobavljačima i slično, prihoda i rashoda koji ne predstavljaju poslovne aktivnosti, primjerice kapitalni dobitci ili gubici ostvareni prodajom stalne imovine.

Bilanciranje tijekom gotovine iz investicijskih aktivnosti i financijskih aktivnosti vrši se na isti način kao i kod izravne metode, a razlika u bilanciranju tijekom gotovine između izravne i neizravne metode odnosi se samo na dio izvješća o gotovinskim tijekovima iz poslovnih aktivnosti.

Razdoblje sastavljanja i predaja financijskih izvješća

Sukladno zahtjevima MRS 1 – Presentacija financijskih izvješća, gospodarska društva konzistentno sastavljaju financijska izvješća za razdoblje od jedne godine kao kompletan set financijskih izvješća (uključujući uporedne informacije). Gospodarsko društvo s jednakom važnošću prikazuje sva financijska izvješća, a kompletan set čine godišnja financijska izvješća:

- bilanca stanja (izvješće o financijskom položaju na kraju razdoblja),
- bilanca uspjeha (izvješće o ukupnom rezultatu za razdoblje),
- izvješće o gotovinskim tijekovima (izvješće o tijekovima gotovine),
- izvješće o promjenama na kapitalu i
- bilješke uz financijska izvješća.

Financijska izvješća trebaju na istinit (fer) način prikazati financijski položaj, financijski uspjeh, tijekom gotovine i promjene na kapitalu.

Standard dozvoljava pravnoj osobi da primijeni kraj izvještajnog razdoblja i da prikazuje financijska izvješća za razdoblje koje je dulje ili kraće od jedne godine. U tom slučaju pravna osoba treba objelodaniti, pored razdoblja koje pokrivaju financijska izvješća, razloge za upotrebu duljeg ili kraćeg razdoblja, kao i činjenicu da prezentirani iznosi nisu u potpunosti uporedivi.

Zakonom o računovodstvu i reviziji⁵ (u daljnjem tekstu: Zakon) propisano je da pravne osobe

ili poduzetnici koji vode dvojno knjigovodstvo sačinjavaju i prezentiraju financijska izvješća za poslovnu godinu koja se završava 31. prosinca tekuće godine s uporednim podacima za prethodnu godinu. Iznimku čine ovisne pravne osobe čija je matična pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu, a ima poslovnu godinu različitu od kalendarske godine. Na zahtjev ovisne pravne osobe i uz suglasnost ministra, te ovisne pravne osobe mogu sačinjavati financijska izvješća za razdoblja koja se razlikuju od razdoblja kalendarske godine, odnosno za razdoblja kao što su kod matične pravne osobe.

Zakon propisuje da pravne osobe kod kojih nastanu statusne promjene, promjene pravne forme ili nad kojim se otvara stečajni ili likvidacijski postupak, sačinjavaju i prezentiraju financijska izvješća sačinjena na dan te promjene, odnosno na dan otvaranja i zaključenja stečajnog ili likvidacijskog postupka. Pravilnicima o sadržaju i formi obrazaca financijskih izvješća u FBiH i RS⁶ propisano je da pravne osobe nad kojim je otvoren postupak stečaja, odnosno likvidacije, sastavljaju financijska izvješća na datum otvaranja, odnosno zaključivanja stečaja ili likvidacije. U RS je Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca finansijskih izvještaja propisana obveza sačinjavanja i prezentacije i godišnjih financijskih izvješća.

Zakon propisuje obvezu sastavljanja potpunog seta financijskih izvješća za sve pravne osobe sukladno pravilima MRS 1 – Presentacija financijskih izvješća. Međutim, propisana je iznimka za mikro pravne osobe, poduzetnike koji vode dvojno knjigovodstvo, zajednice etažnih vlasnika, sindikalne organizacije i druge udruge građana, koji svoja godišnja financijska izvješća prezentiraju samo kroz bilancu stanja i bilancu uspjeha.

Zakonom o stečajnom postupku⁷ koji se primjenjuje u FBiH propisana je obveza sačinjavanja početne bilance i podnošenja potrebnih izvješća

5 Zakon o računovodstvu i reviziji RS („Službeni glasnik RS”, broj 94/15) i Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH („Službene novine FBiH”, broj 83/09)

6 Pravilnik o sadržaju i formi obrazaca financijskih izvješća za gospodarska društva („Službene novine FBiH”, broj 82/10) i Pravilnik o sadržini i formi finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike („Službeni glasnik RS”, broj 63/16)

7 Zakon o stečajnom postupku („Službene novine FBiH”, broj 29/03, 32/04, 42/06, 04/17 - odluka US i 52/18).

nadležnim tijelima, a Zakonom o stečaju⁸ koji se primjenjuje u RS propisana je obveza stečajnog dužnika da sačinjava financijska izvješća sukladno Zakonu o računovodstvu i reviziji. U narednim

tablicama dat je pregled navedenih zakonskih i podzakonskih odredbi koje se odnose na obvezu sačinjavanja financijskih izvješća.

Pregled zakonskih odredbi o stečajnom postupku

Entitet	Propis	Članak
Federacija BiH	Zakon o stečajnom postupku	Članak 25.
Republika Srpska	Zakon o stečaju	Članak 151.

Pregled zakonskih i podzakonskih odredbi o računovodstvu i reviziji

Entitet	Propis	Članak
Federacija BiH	Zakon o računovodstvu i reviziji	Članak 35. i 44.
	Pravilnik o sadržaju i formi obrazaca financijskih izvješća za gospodarska društva	Članak 4.
Republika Srpska	Zakon o računovodstvu i reviziji	Članak 19.
	Pravilnik o sadržini i formi obrazaca financijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike	Članak 5.

Pravne osobe i poduzetnici iz Republike Srpske svoja godišnja financijska izvješća predaju u Registar, koji se vodi kod Agencije za posredničke i financijske usluge (APIF) AD Banja Luka, a pravne osobe i poduzetnici iz FBiH, Financijsko-informatičkoj agenciji (FIA), Sarajevo, najkasnije do posljednjeg dana veljače tekuće godine za prethodnu godinu. Pravne osobe koje sačinjavaju konsolidirana financijska izvješća dužne su ih predati do kraja travnja tekuće za prethodnu godinu.

Pravne osobe koje imaju poslovnu godinu različitu od kalendarske godine dužne su u Registar APIF-a, odnosno u FIA-u predati bilancu stanja i bilancu uspjeha, za poslovnu godinu koja je jednaka kalendarskoj, najkasnije do posljednjeg dana veljače tekuće godine za prethodnu godinu. Financijska se izvješća čuvaju trajno u izvornom obliku, a pripremanje i čuvanje se vrši u poslovnim prostorijama pravne osobe ili u poslovnim prostorijama poduzetnika ili pravne osobe kojoj je povjereno vođenje poslovnih knjiga.

Forma i sadržaj izvješća o tijekovima gotovine

Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja ne sadržavaju zahtjeve ili pravila o obveznoj kompletnoj formi i sadržaju izvješća o tijekovima gotovine. MSFI kao i MSFI za MSE sadržavaju zahtjeve samo o minimalnom sadržaju i vrsti informacija koje se prezentiraju u pojedinačnim komponentama tog izvješća. Zakonom je propisano da ministar financija donosi pravilnike kojim se propisuje sadržaj i forma financijskih izvješća. U Republici Srpskoj i u Federaciji BiH doneseni su pravilnici o sadržaju i formi financijskih izvješća koji su međusobno u potpunosti usklađeni, pa sve pravne osobe koje primjenjuju te pravilnike, svoja financijska izvješća pripremaju na jedinstvenim obrascima. To praktično znači da sve pravne osobe, bez obzira u kojem entitetu se nalaze i koje MSFI primjenjuju (MSFI ili MSFI za MSE), financijska izvješća pripremaju na identičan način, odnosno upotrebljavaju obrasce s istom formom i sadržajem.

8 Zakon o stečaju („Službeni glasnik RS”, broj 16/16)

Obrazac Izvješća o gotovinskim tijekovima (Izvješće o tijekovima gotovine) - izravna metoda, sačinjava se na temelju odgovarajućih podataka prezentiranih u bilanci stanja, bilanci uspjeha i podataka u knjigovodstvenim evidencijama pravne osobe, ponajprije na temelju evidencija o priljevima i odljevima gotovine i gotovinskih ekvivalenta ostvarenih u izvještajnom razdoblju preko blagajne i poslovnih računa, uključujući kompenzacije, cesije i asignacije provedene preko tih računa. Unošenje podataka na odgovarajuće pozicije izvješća o tijekovima gotovine vrši se sukladno odredbama članka 10. do 19. Pravilnika o sadržini i formi finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike u RS i članka 9. do 18. Pravilnika o sadržaju i formi obrazaca finansijskih izvješća za gospodarska društva u FBiH. Podaci se nose u odgovarajućim iznosima u kolonu 4 za tekuću i u kolonu 5 za prethodnu godinu.

Pravilnikom o sadržaju i formi obrazaca finansijskih izvješća za gospodarska društva koji se primjenjuje u FBiH alternativno je propisana mogućnost primjene izravne ili neizravne metode. U tom smislu, pravne osobe koje se odluče da izvješće o gotovinskim tijekovima sačinjavaju primjenom neizravne metode, unošenje podataka na odgovarajuće pozicije izvješća o gotovinskim tijekovima - neizravna metoda vrše sukladno odredbama članka 19. Pravilnika o sadržaju i formi obrazaca finansijskih izvješća za gospodarska društva u FBiH. Kod primjene neizravne metode kao polazna osnova za unos podataka u obrazac služi utvrđeni iznos neto dobiti ili gubitka za razdoblje, koji je iskazan u bilanci uspjeha, a zatim se taj iznos usklađuje (+ ili -) za učinke: negotovinskih stavki koje su utjecale na finansijski rezultat a ne dovode do priljeva i odljeva gotovine, promjena krajnjih u odnosu na početna stanja odgovarajućih bilančnih pozicija i prihoda i rashoda (kapitalni dobici i gubici) koji nisu rezultat poslovnih aktivnosti. Na kraju, nakon tih usklađivanja, iskazuje se neto gotovinski tijek iz poslovnih aktivnosti. Naredni dio obrasca koji se odnosi na „gotovinske tijekove iz ulagačkih aktivnosti” i na „gotovinske tijekove iz finansijskih

aktivnosti” isti je i analogno se popunjava kao izvješće o tijekovima gotovine – izravna metoda.

U Dodatku 1b⁹ ovog Modula pod naslovom „Praktični primjeri i računovodstvena praksa” prezentiran je primjer pojednostavljenih hipotetički popunjenih obrazaca Bilance stanja i Bilance uspjeha. Na temelju podataka prezentiranih u tim izvješćima izvršeno je izračunavanje iznosa po pozicijama priljeva i odljeva gotovine, primjenom uobičajene metodologije, a na temelju dobivenih (izračunanih) podataka izvršen je unos u prezentirane obrasce Izvješća o tijekovima gotovine - izravna i neizravna metoda.

Provjera i kontrola ispravnosti sačinjenog izvješća o tijekovima gotovine

Primjena naprijed navedenih metoda za sačinjavanje izvješća o tijekovima gotovine predstavlja vrlo zahtjevan i stručan posao izračunavanja pojedinih stavki tijekova gotovine (priljeva i odljeva gotovine), pogotovu tijekova gotovine iz poslovnih aktivnosti. Ta metodologija podrazumijeva da se stavke bilance uspjeha korigiraju kako bi odražavale priljeve ili odljeve gotovine, odnosno radi se o prevođenju tijekova rezultata u tijekove gotovine. Na taj se način dobije izvješće o tijekovima gotovine u kojem su iskazani bruto priljevi i bruto odljevi iz određenih aktivnosti i u određenom obračunskom razdoblju. Korigiranje stavki bilance uspjeha u tijekove gotovine može se još i dodatno zakomplicirati, ako pravna osoba u obračunskom razdoblju dosljedno ne primjenjuje, odnosno ako mijenja svoje računovodstvene politike priznavanja i vrjednovanja vezane za zalihe, potraživanja, obveze itd. Sve to predstavlja potencijalne i velike mogućnosti za nastanak grešaka prilikom korigiranja stavki bilance uspjeha, pa je potrebno uspostavljanje odgovarajućih kontrolnih mehanizama.

Kontrolu i provjeru ispravnosti utvrđenih priljeva i odljeva najlakše i najefikasnije je ostvariti na temelju pravovremeno i uredno knjiženih podataka na poslovnim računima i blagajni. Naime, svi priljevi gotovine s početnim stanjima eviden-

tiraju se na dugovnoj strani poslovnih računa i blagajne, a svi odljevi na potražnoj strani tih računa. Na temelju tih podataka vrlo se lako mogu utvrditi ukupni priljevi i ukupni odljevi gotovine tijekom obračunskog razdoblja, dok je u praksi skoro postalo pravilo da računovođe na taj način sačinjavaju tzv. „probno izvješće”. Međutim, prilikom provedbe ovog postupka, mora se voditi računa o unutarnjem međusobnom prijenosu gotovine između računa, između računa i blagajne i slično, što u ukupnom zbroju povećava iznose gotovine i gotovinskih ekvivalenata. Zbog toga se, kao što je ranije naglašeno, prijenos gotovine i gotovinskih ekvivalenata između pojedinih računa u okviru iste pravne osobe ne smatra tijekom gotovine. Iz tog je razloga potrebno identificirati takve transakcije, a iz ukupnih iznosa iskazanih na poslovnim računima i blagajni isključiti iznose koji se odnose na unutarnje prijenose gotovine koji su knjigovodstveno obuhvaćeni na prijelaznim računima. Pripremu podataka za provjeru i kontrolu izvješća o tijekovima gotovine po prethodno opisanom postupku umnogome mogu olakšati uredne i ažurne evidencije i tablični pregledi otvoreni u računovodstvu gospodarskog društva.

Zbrajanjem istovrsnih kolona u danim pregledima i tablicama dobiju se odgovarajući iznosi podataka za unos na propisane pozicije pri sačinjavanju „probnog izvješća o tijekovima gotovine”¹⁰.

U Dodatku 1b ovog Modula pod naslovom „Praktični primjeri i računovodstvena praksa” dat je praktičan primjer sačinjavanja kontrolnog „probnog izvješća”.

Izvješće o promjenama na kapitalu

Izvješće o promjenama na kapitalu (u daljnjem tekstu: Izvješće) knjigovodstveni je instrument koji se sastavlja s **ciljem** da korisnicima financijskih izvješća pruži informacije o promjenama

na kapitalu koje su se desile tijekom godine kod gospodarskog društva. Te promjene na kapitalu nastaju po više osnova:

- dodatnim ulaganjem ili povlačenjem kapitala od strane vlasnika,
- ostvarivanjem prihoda i rashoda (na temelju kojih se utvrđuje rezultat),
- raspodjelom dobiti (ili pokrićem gubitka),
- prevrjednovanjem sredstava koja se mjere po fer vrijednosti,
- priznavanjem učinaka promjena računovodstvenih politika i ispravkom materijalno značajnih grešaka.

Dakle, ukupna povećanja i smanjenja neto imovine (kapitala) posljedica su nastanka prihoda i rashoda iskazanih u bilanci uspjeha, ali i iznosa povećanja ili smanjenja neto imovine gospodarskog društva koji su izravno knjiženi na odgovarajućim računima kapitala (primjerice, na računu revalorizacijskih rezervi i slično). Za procjenjivanje uspješnosti poduzeća u određenom vremenskom razdoblju nije dovoljno uzeti u obzir samo ostvarene prihode i rashode tog obračunskog razdoblja, već je nužno uzeti u obzir i sve ostale transakcije koje dovode do promjena na kapitalu. Zato se i sastavlja posebno financijsko izvješće u kojem će se navesti ukupna povećanja i smanjenja neto imovine (kapitala) gospodarskog društva.

Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja ne sadržavaju zahtjeve ili pravila o obveznoj formi i sadržaju izvješća o promjenama na kapitalu. MSFI ili MSFI za MSE sadržava zahtjeve samo o minimalnom sadržaju i vrsti informacija koje se prezentiraju u izvješću. Zakonom o računovodstvu i reviziji propisano je da ministar financija donosi pravilnike kojim se propisuje sadržaj i forma financijskih izvješća. U Republici Srpskoj i u Federaciji BiH doneseni su pravilnici o sadržaju i formi financijskih izvješća¹¹ koji

10 Umjesto ručne izrade i vođenja navedenih pregleda i tablica, u uvjetima primjene računala, sve te i druge evidencije se mogu programski riješiti i pomoću softvera sortirati podaci o promjenama na gotovini i gotovinskim ekvivalentima, s omogućenim šifriranjem prilikom unosa podataka i knjiženja, te izraditi zahtijevane rekapitulacije i tiskati te pregleda i tablice, pa čak i cjelokupno izvješće o tijekovima gotovine, što u velikoj mjeri olakšava i smanjuje vrijeme za brojna manualna izračunavanja i vođenja pregleda i tablica.

11 Pravilnik o sadržaju i formi obrazaca Izvješća o promjenama na kapitalu („Službene novine FBiH”, br.

su u potpunosti usklađeni. Pravne osobe svoja financijska izvješća o promjenama na kapitalu pripremaju na jedinstvenim obrascima, bez obzira iz kojeg su entiteta i koje međunarodne standarde primjenjuju (primjenjuju li MSFI ili MSFI za MSE).

Izvješće o promjenama na kapitalu je formulirano na taj način da obuhvaća stanje i promjene na pozicijama kapitala s upisanim iznosima za dva obračunska razdoblja i to za prethodnu i za tekuću godinu i stanje na svim pozicijama kapitala na kraju obračunskog razdoblja (na dan 31. 12.). Iznosi promjena unose se u odgovarajuća polja s oznakom za AOP, iskazani u konvertibilnim markama (KM), bez decimalnih mjesta.

Obrazac Izvješća je tako formuliran da su u koloni 1, po pozicijama, odnosno rednim brojevima, opisno označena stanja i vrste promjene na kapitalu. U koloni 2, po pozicijama, upisane su odgovarajuće oznake za AOP, a u kolonama od 3 do 10 iskazuje se stanje i promjene po vrstama (pojavnim oblicima) kapitala. Izvješće je prilagođeno i pravilima konsolidiranih financijskih izvješća. U obrascu Izvješća opisno su označene i ostale promjene na kapitalu prema nazivima

pojedinih pozicija na rednim brojevima od 1 do 22, na kojim se iskazuje stanje i promjene po vrstama kapitala „vremenski” - kroz određeno vremensko razdoblje u prethodnoj godini i u tekućem izvještajnom razdoblju.

Prilikom popunjavanja Izvješća koriste se podaci iz propisanih obrazaca Bilance stanja i Bilance uspjeha, kao i podaci navedeni u bilješkama uz financijsko izvješće.

Potrebno je naglasiti da je pravilnicima o sadržaju i formi obrazaca financijskih izvješća u FBiH i RS propisano da pravne osobe nad kojim je otvoren postupak stečaja ili likvidacije sastavljaju financijska izvješća na datum otvaranja, odnosno zaključivanja stečaja ili likvidacije. U RS je Pravilnikom propisana i obveza sačinjavanja i prezentacije godišnjih financijskih izvješća. Zbog toga su u ovom edukativnom podmodulu i obrađene teme koje će na praktičan način pomoći pravnim stručnjacima u razumijevanju i identificiranju ekonomskih problema koji se odnose na tijekove gotovine i promjene na kapitalu i pravovremenom pronalasku, uz pomoć ove i druge literature, efikasnih i praktičnih rješenja.

Sažetak

U ovom su podmodulu obrađeni izvješće o tijekovima gotovine i izvješće o promjenama na kapitalu, koji su sastavni i obvezni dio seta financijskih izvješća koje pravne osobe sačinjavaju i predaju do određenog datuma nadležnim službama. Kao što je već rečeno, postupci pripreme i sačinjavanja, vrste, minimalan sadržaj i forma navedenih financijskih izvješća sadržani su u zahtjevima i pravilima MSFI i MSFI za MSE, ponajprije u pravilima MRS 1 – Prezentacija financijskih izvješća i MRS 7 – Izvješće o tijekovima gotovine. Zakonom o računovodstvu i reviziji i pravilnicima propisani su obrasci, sadržaj i forma, kao i postupci i načini pripremanja, sačinjavanja i predaje financijskih izvješća nadležnim službama.

U izvješću o tijekovima gotovine gospodarsko društvo prikazuje svoje tijekove gotovine iz poslovnih, investicijskih i financijskih aktivnosti na najprikladniji način. Klasifikacija gotovine prema aktivnostima pruža korisnicima informacije koje im omogućuju ocijeniti utjecaj tih aktivnosti na financijski položaj i na iznose gotovine i ekvivalenata gotovine. Te se informacije također mogu upotrebljavati i za procjenu odnosa između navedenih aktivnosti. Od velike je važnosti za korisnike utvrditi stvara li i troši pravna osoba gotovinu obavljajući svoje osnovne (poslovne) aktivnosti, ili u kakvim odnosima gotovinu stvara i troši obavljanjem poslovnih, investicijskih i financijskih aktivnosti, kako se troši višak gotovine,

82/10) i Pravilnik o sadržini i formi obrasca Izvještaja o promjenama na kapitalu („Službeni glasnik RS”, br. 63/16).

ili iz kojih izvora se financira nedostatak gotovine, kakav je kvalitativni odnos između ostvarene neto dobiti i neto novčanog tijeka, itd. Tijekovi gotovine i na njima utemeljene projekcije nezaobilazna su osnova korisnicima financijskih izvješća za procjenu vrijednosti gospodarskog društva u funkciji donošenja odluka o prodaji, kupnji, spajanju, stečaju, itd.

Izvješće o promjenama na kapitalu također je sastavni dio seta financijskih izvješća, koje je sastavljeno sukladno MRS 1 – Prezentacija financijskih izvješća, i ponajprije je namijenjeno vlasnicima kapitala. Ono sadržava informacije o kapitalnim transakcijama (o naknadnim ulozima i povlačenju uloga), o saldima akumuliranog dobitka ili gubitka na početku i na kraju razdoblja i stanja na svakoj klasi kapitala na početku i na kraju razdoblja. Podaci o promjenama vlastitog kapitala na početku i na kraju obračunskog razdoblja pokazuju je li došlo do povećanja ili smanjenja u obračunskom razdoblju, a te informacije su od velikog značaja za vlasnike kapitala. Obrazac Izvješće o promjenama na kapitalu tako je formuliran da matematički zbrojevi moraju biti

točni i „horizontalno” i „vertikalno”. Pojedine vrste (segmenti) kapitala i ukupne vrijednosti (kolona 3-7 i 8) na te datume moraju odgovarati vrijednosti i strukturi kapitala koja je iskazana u poslovnim knjigama i bilanci stanja.

Treba naglasiti i to da se u praksi uvijek ne može postići potpuna matematička točnost svih pojedinačnih pozicija, pogotovu kod izvješća o tijekovima gotovine gdje se izračunavanje iznosa pojedinačnih pozicija priljeva ili odljeva vrši na neizravan način, tj. vrše se određena usklađivanja ili korekcije. U tim slučajevima pažnju treba obratiti na „materijalno značajan iznos”, tj. odnos između „značajnosti” stavke i „koristi” od uloženeog truda u otkrivanje greške. Poštujući načelo ekonomičnosti, troškovi uloženeog truda ne mogu biti veći od koristi otkrivanja greške. To bi praktično značilo da prilikom sačinjavanja izvješća, a radi postizanja obvezne matematičke točnosti, beznačajna neslaganja, čije otkrivanje zahtijeva „prekomjeran trud”, neće se otkrivati već ih treba knjigovodstveno korigirati na nekoj drugoj stavci, primjerice na nekoj od stavki „ostalih” priljeva i odljeva.

Rječnik ekonomskih termina

Tijekovi gotovine	Tijekove gotovine čine priljevi i odljevi gotovine i gotovinskih ekvivalenata.
Gotovina	Gotovina obuhvaća gotovinu na računima (depozite po viđenju) i gotovinu u blagajni.
Gotovinski ekvivalenti	Gotovinski ekvivalenti predstavljaju kratkoročna visokolikvidna ulaganja koja se mogu vrlo brzo pretvoriti u poznate iznose gotovine, uz beznačajan rizik od promjene vrijednosti.
Dan tijekom gotovine	Dan tijekom gotovine je dan na koji se sastavlja izvješće o tijekovima gotovine, odnosno dan na koji se završava razdoblje za koje se sastavlja to izvješće.
Datum bilance	Datum bilance je dan na koji se sačinjavaju financijska izvješća, odnosno dan na koji se završava izvještajno (obračunsko) razdoblje za koje se sačinjavaju financijska izvješća. Taj je dan najčešće 31. 12. ili neki drugi dan na koji se sastavljaju periodična financijska izvješća tijekom godine.

Tijekovi rezultata	Tijekove rezultata čine s jedne strane prihodi (koji povećavaju rezultat), a s druge strane rashodi (koji smanjuju rezultat).
Pozitivan tijek gotovine	Pozitivan tijek gotovine znači da je stanje gotovine na kraju obračunskog razdoblja veće nego na početku.
Negativan tijek gotovine	Znači da je stanje gotovine na kraju obračunskog razdoblja manje nego na početku.
Transakcija	Transakcija predstavlja poslovnu aktivnost gospodarskog društva, primjerice prodaja robe ili usluga kupcima, naplata potraživanja od kupaca, izmirenje obveze prema dobavljačima itd.
Negotovinske transakcije	Negotovinske transakcije su one transakcije koje ne dovode ni do priljeva ni do odljeva gotovine u gospodarsko društvo, primjerice obračunavanje amortizacije, stjecanje sredstava na poklon ili uz financijski leasing, konverzija duga u akcije itd.
Poslovne aktivnosti	Poslovne aktivnosti su glavne i druge aktivnosti koje dovode do stvaranja prihoda ili rashoda gospodarskog društva, osim financijskih i investicijskih.
Investicijske aktivnosti	Investicijske aktivnosti su aktivnosti pribavljanja i otuđivanja dugoročne imovine i drugih ulaganja koja nisu uključena u ekvivalente gotovine.
Financijske aktivnosti	Financijske aktivnosti su aktivnosti koje dovode do promjena veličine i strukture osnovnog kapitala gospodarskog društva i njegova zaduživanja.
Izvjешćivanje o tijekovima gotovine na bruto osnovi	Izvjешćivanje o tijekovima gotovine na bruto osnovi označava da se u izvješću o tijekovima gotovine u svezi s nekim gotovinskim tijekom prikazuju dvije stavke, priljev gotovine i odljev gotovine.
Izvjешćivanje o tijekovima gotovine na neto osnovi	Izvjешćivanje o tijekovima gotovine na neto osnovi označava da se u izvješću o tijekovima gotovine u svezi s nekim tijekom gotovine prikazuje samo jedna stavka, ili povećanje ili smanjenje gotovine po nekoj osnovi.
Dobici	Dobici su vrsta prihoda. Radi se o povećanju kapitala (neto sredstava) po osnovi neredovitih (izvanrednih) transakcija gospodarskog društva, osim onih koje proistječu iz prihoda ili ulaganja od strane vlasnika, npr. dobici po osnovi prodaje stalnih sredstava i materijala, nerealizirani dobici koji proistječu iz povećanja knjigovodstvene vrijednosti određenih dugoročnih sredstava i revalorizacije vrijednosnih papira.
Gubici	Gubici su vrsta rashoda. Radi se o smanjenju kapitala (neto sredstava)

po osnovi neredovitih (izvanrednih) transakcija gospodarskog društva, osim onih koje proistječu iz rashoda ili raspodjela vlasnicima, npr. gubici po osnovi prodaje stalnih sredstava i materijala, gubici koji nastaju iz događaja kao što su požari, potresi, poplave i sl.

Materijalno značajna stavka Materijalno značajna stavka je ona koja značajno utječe na donošenje poslovnih odluka od strane korisnika financijskih izvješća. Utjecaj materijalno značajne stavke može biti dvojak:

- kroz izostavljanje stavke u nekom financijskom izvješću - da stavka nije izostavljena, korisnik financijskih izvješća bi donio drugačiju odluku,
- kroz iskazivanje stavke u pogrešnom iznosu, tj. u iznosu koji se toliko razlikuje od ispravnog iznosa da bi zbog toga korisnik financijskih izvješća donio pogrešnu odluku.

Materijalnost (značajnost) ovisi o veličini i prirodi izostavljene ili pogrešno iskazane stavke (odnosno njihove kombinacije) u kontekstu prisutnih pratećih okolnosti.

Podmodul 2

Popis i procjena



Autor: Enis Džihanić

Uvod

Tijekom prve faze angažmana ekonomskih stručnjaka na analizi stratificiranog uzorka arhiviranih stečajnih predmeta u bh. sudovima, kroz analitički rad na predmetima, te na temelju provedenih intervjua sa stečajnim sucima, ukazala se potreba da se radnje popisa i procjene dužnikove imovine, koje poduzima stečajni upravitelj, posebno obrade i približe stečajnim sucima, kako bi oni imali uvid i u njihove praktične i ekonomske aspekte, iz kojeg razloga je Podmodul 2 – „Popis i procjena” uvršten u ovaj Modul za obuku. Razumijevanje radnji koje poduzima stečajni upravitelj tijekom popisa i procjene imovine stečajnog dužnika, kao i utjecaja koji na daljnji tijek stečajnog postupka imaju načini i tehnike kojima se te radnje obavljaju, može u značajnoj mjeri doprinijeti unaprijeđenju provedbe stečajnog postupka u cjelini.

Popis i procjena imovine dužnika najprije predstavljaju osnovu na kojoj će privremeni stečajni upravitelj utemeljiti svoje izvješće o postojanju razloga za otvaranje stečajnog postupka, kao i svoje stručno mišljenje o tome hoće li imovina stečajnog dužnika pokriti troškove stečajnog postupka, a na temelju čega stečajni sudac donosi odluku o otvaranju stečajnog postupka. Utvrđivanje opsega, kvalitete, karakteristika i stanja imovine i njezine vrijednosti temelj je za donošenje odluka od strane stečajnog suca i povjerenika tijekom stečajnog postupka. Identifikacijom imovine koja je potencijalno dostupna za unovčavanje u stečajnom postupku može se okvirno predvidjeti opseg namirenja povjerenika tijekom stečaja, odnosno mogućnost reorganizacije stečajnog dužnika i nastavak poslovanja, te otkriti eventualno ne-

zakonito poslovanje dužnika, skrivanje imovine ili prijenosa vlasništva te imovine koji nisu sukladni propisima.

Nesumnjivo je da će o efikasnosti i stručnosti stečajnog upravitelja u radnjama popisa i procjene imovine ovisiti tijekom cjelokupnog stečajnog postupka, a u krajnjem slučaju i ostvarenje cilja istog. Uzimajući u obzir da su te radnje najvećim dijelom ekonomskog karaktera, za svakog stečajnog suca kojem je cilj da postupak provede dosljedno, sveobuhvatno i pravilno, od osobitog je značaja da bude upoznat s istima, te da na taj način može vršiti nadzor nad radom imenovanog stečajnog upravitelja.

U podmodulu će se najprije pojmovno odrediti termin popisa, kako ga shvaća ekonomska struka, njegove vrste i načela po kojima se provodi u normalnim uvjetima poslovanja, a zatim će on biti stavljen u kontekst stečaja ekonomskog subjekta, pri čemu će se osobita pažnja posvetiti specifičnostima njegove provedbe koju nameće izvanredno stanje stečajnog dužnika.

U drugom dijelu podmodula bit će obrazložena procjena popisane imovine, njezin pojam, metode kojima se utvrđuju imovinske vrijednosti i vrste procjene, kako bi se stečajnim sucima približio ovaj aspekt stečaja.

Međutim, potrebno je naglasiti da su ove dvije radnje stečajnog dužnika, popis i procjena, međusobno usko povezane i međusobno se isprepliću, pa će određivanje vrijednosti nekada ovisiti o načinu popisa određene vrste imovine ili o potrebama njezine brze prodaje i slično. U velikom broju slučajeva njihova uspješnost ovisi o stručnosti i snalažljivosti stečajnog upravitelja.

Ovo posebice iz razloga što nijedan stečaj nije isti, pa će se u pojedinim situacijama rad upravitelja svesti samo na konstatiranje nepostojanja te imovine, dok će se u drugima popis i procjena imovine, zbog njezine opsežnosti, složenosti ili prikrivanja dokumentacije, protegnuti na cijeli postupak, primoravajući stečajnog upravitelja, ali i povjeritelje, da aktivno sudjeluju u iznalaženju načina da pronađu i, po mogućnosti, vrate imovinu u stečajnu masu.

Osim navedenog, u podmodulu je definirano pojmovno određenje fer vrijednosti i dat akcent na procjenu, odnosno na vrjednovanje imovine, koja ima iznimnu ulogu prilikom utvrđivanja stečajne mase u postupku provedbe stečajnog postupka nad stečajnim dužnikom.

Pojam popisa

Popis imovine i obveza ili inventura je postupak utvrđivanja stvarnog stanja imovine i obveza poduzeća, te upoređivanje s knjigovodstvenim stanjem.¹²

Popis, dakle, podrazumijeva faktično popisivanje cjelokupne imovine i svih obveza subjekta, uključujući dugotrajnu nematerijalnu imovinu, dugotrajnu financijsku imovinu, razgraničenja i rezerviranja, zalihe, novčana sredstva i vrijednosne papire, potraživanja i obveze itd.

Pojam imovine podrazumijeva sve resurse kojima ekonomski subjekt raspolaže i koje upotrebljava u obavljanju svoje djelatnosti, kako bi ostvario ekonomsku korist. Prema funkciji i vremenu trajanja, uobičajena je njezina podjela na dugotrajnu imovinu, koju čine: materijalna imovina, nematerijalna imovina, financijska imovina i potraživanja, te kratkotrajnu imovinu, koju čine: zalihe, kratkotrajna potraživanja, financijska imovina i novac na računu i u blagajni.

U redovitom poslovanju gospodarskog subjekta popis imovine i obveza obično se obavlja godišnje i on podrazumijeva sačinjavanje popisnih listi cjelokupne imovine i svih obveza tog

subjekta na fer i istinit način. Tijekom popisa sva se imovina označava na jedinstven način kako bi se kasnije lako mogla identificirati i pod tim se oznakama popisuje na popisne liste, koje, osim količine i vrijednosti, sadržavaju i komentare o stanju, kvaliteti, manjkovima i sl.

Popisno povjerenstvo daje prijedlog knjiženja utvrđenih razlika, oštećene i nekurentne robe, smanjenja vrijednosti određene vrste zaliha ili dugoročnih sredstava, smanjenja ili otpisa evidentiranih spornih potraživanja, te otpisa obveza.

Cilj je popisa utvrditi stvarno stanje imovine i obveza gospodarskog subjekta kako bi se, nakon njega, mogla izvršiti uporedba s podacima unesenim u poslovne knjige koje je subjekt dužan voditi, te utvrditi slaganje odnosno neslaganje s istima. Popis istodobno predstavlja kontrolni i korektivni instrument. Kontrolni iz tog razloga što će se fizičkim radnjama popisivanja imovine i obveza utvrditi jesu li poslovne knjige pravilno vođene u kontroliranom razdoblju, odnosno odgovaraju li one stvarnom stanju imovine i obveza, a korektivni instrument iz tog razloga što će se, nakon njegove provedbe, ako se utvrdi neslaganje s knjigovodstvenim evidencijama, morati pristupiti njihovoj ispravljanju i usklađivanju sa stvarnim stanjem na terenu. To je svakako uvjet za sačinjavanje točnih financijskih izvješća, koja će konačno dati točne informacije o financijskom položaju subjekta.

Provedbom inventure omogućuje se svojevrsna analiza ukupnog poslovanja ekonomskog subjekta, te se dobiva informacija o kvaliteti rukovanja imovinom i ažurnosti u ispunjavanju dospjelih obveza od strane uprave i ovlaštenih osoba. Može se reći da će se popisom imovine i obveza osigurati najtočnije izvješćivanje o imovinskom položaju gospodarskog subjekta.

Svaki pravni subjekt treba donijeti svoj akt o vršenju popisa u kojem će odrediti postupke, radnje i metodologiju provedbe, kako pripremnih radnji tako i samog popisa imovine i obveza, a sve s ciljem da se popis provede blagovremeno i

12 Dražić-Lutlisky, Ivana i dr., Računovodstvo, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2010., str. 179

sveobuhvatno, te kako bi se ispoštovali zakonski rokovi i stvorili uvjeti za sačinjavanje financijskih izvješća. S obzirom na opseg imovine koja se popisuje i potrebu da se popis završi što prije, formira se povjerenstvo za popis.¹³

Vrste popisa

U računovodstvenoj praksi postoji više kriterija na temelju kojih se može izvršiti podjela popisa imovine i obveza, a za potrebe ovog podmodula najznačajnija je podjela prema vremenu popisa i predmetu popisa.

Prema vremenu, popis se može podijeliti na:

- Redoviti godišnji popis,
- Izvanredni popis.

Redoviti godišnji popis – O ovoj vrsti popisa ranije je već bilo riječi. To je, dakle, kako mu i samo ime kaže, popis koji se redovito obavlja jedanput godišnje prema unaprijed utvrđenim vremenskim rokovima, krajem svake kalendarske godine i koji su dužni provoditi svi pravni subjekti. Tom prilikom popisuju se sve vrste imovina i obveza koje subjekt ima.

Zakon o računovodstvu i reviziji Federacije BiH¹⁴ i Republike Srpske¹⁵ propisuje da su sve pravne osobe dužne najmanje jednom godišnje, sa stanjem na dan kada se završava poslovna godina, izvršiti popis imovine i obveza s ciljem utvrđivanja njihova stvarnog stanja. Popis se, naravno, može vršiti i više puta tijekom godine kada se za to ukaže potreba, međutim, ti popisi ne oslobađaju pravnu osobu od popisa na kraju poslovne godine.

Izvanredni popis – Ovaj popis predstavlja takvu vrstu popisa imovine i obveza koja se obavlja kada se tijekom poslovanja pravnog subjekta pojavi objektivna potreba za istim, odnosno kada je to zbog posebnih poslovnih prilika potrebno. Takvi su popisi, primjerice, popis zbog promjene cijena proizvoda i robe, statusnih promjena prav-

nog subjekta (spajanje, pripajanje ili dijeljenje) ili otvaranja stečajnog ili likvidacijskog postupka. U navedenim slučajevima popis se provodi s datumom nastanka promjene koja ga je inicirala.

Dakle, popis koji se obavlja u stečajnom postupku predstavlja vrstu izvanrednog popisa. S danom otvaranja stečaja potrebno je napraviti presjek postojećeg poslovnog stanja pravne osobe, njezine imovine i obveza, kako bi se stvorili uvjeti za provedbu postupka stečaja i temelj za donošenje odluka stečajnog suca i povjritelja. Pravne osobe u stečaju nisu obvezne podnositi redovita godišnja izvješća.

Prema predmetu, popis se može podijeliti na:

- Popis dugotrajne materijalne imovine,
- Popis dugotrajne nematerijalne imovine,
- Popis dugotrajne i kratkotrajne financijske imovine,
- Popis dugotrajnih i kratkotrajnih potraživanja,
- Popis dugoročnih i kratkoročnih obveza,

Popis zaliha robe, inventara, materijala, poluproizvoda i gotovih proizvoda.

Popis dugotrajne materijalne imovine – podrazumijeva sljedeću vrstu imovine: zemljišta, građevinske objekte; postrojenja i opremu; alat, pogonski i uredski inventar, vozila i transportne uređaje, višegodišnje zasade i osnovna stada. Dugotrajna materijalna imovina naziva se *osnovnim sredstvima* jer obuhvaća sva ona sredstva koja su nekom ekonomskom subjektu potrebna kako bi mogao vršiti svoju djelatnost. To su uglavnom poslovni prostori, tvornice, pogoni, strojevi, računala, vozila i druga slična sredstva koja trajno služe ekonomskom subjektu u poslovnom procesu čija svrha postojanja nije preprodaja. Dugotrajna imovina je sva ona imovina čiji je rok upotrebe dulji od jedne godine. Upotrebom se dugotrajna imovina troši i njezina knjigovodstvena vrijednost se smanjuje, odnosno amortizira.

13 Određeni obrasci u svezi sa navedenim dostupni su kao Aneks 2 na internet stranici VSTV BiH.

14 „Službene novine Federacije BiH”, broj 83/09

15 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 94/15

Popis dugotrajne nematerijalne imovine – ova je imovina sastavni dio dugotrajne imovine koja nema fizički oblik. Upotrebom nematerijalne imovine ekonomski subjekt ostvaruje prihode na temelju isključivog prava upotrebe, zaštite i povlastica u svojem poslovnom procesu. Prema Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS)¹⁶, pod dugotrajnom nematerijalnom imovinom podrazumijeva se imovina koja nije novac i nema fizičko obilježje a čine je: izdaci za istraživanja i razvoj, *goodwill*, prava (patenti, licencije, koncesije, franšize i sl.) i predujmovi za dugotrajnu nematerijalnu imovinu. Prilikom popisa ove vrste imovine, a na temelju uvida u knjigovodstvena stanja, provjerava se jesu li ona utemeljena na fakturama, ugovoru ili sporazumima o upotrebi, a provjeravaju se činjenice koje se tiču toga kada je ona nabavljena, postoje li predujmovi za nabavu, je li ispravno amortizirana, kada nastupaju uvjeti za njezin prestanak, postoje li ulaganja u razvoj i sl.

Popis dugotrajne i kratkotrajne financijske imovine – financijsku imovinu čine udjeli u drugim ekonomskim subjektima, zajmovi, vrijednosni papiri, krediti, depoziti i kaucije, vlastite dionice i sl. Prilikom popisa ove imovine, uvidom u odgovarajuću dokumentaciju, provjerava se njezina osnovanost i realnost. Ako se neka od te imovine ne može naplatiti ili utužiti (zastara, stečaj drugog subjekta), predlaže se otpis iste. Popis ove imovine se, u pravilu, provodi početkom godine, kada su svi poslovni događaji koji se odnose na prethodnu godinu već evidentirani u poslovnim knjigama.

Popis dugotrajnih i kratkotrajnih potraživanja – ovu imovinu čine potraživanja od povezanih pravnih osoba, potraživanja od kupaca, potraživanja za više isplaćenu dobit, potraživanja od zaposlenih, potraživanja od države i drugih institucija i ostala potraživanja. Prilikom popisa ove imovine u poslovnim knjigama se provjerava kako je ona nastala, je li izvjesna naplata, te se utvrđuje potreba eventualnog otpisa onih potraživanja koja su neutuživa ili nenaplativa. Prilikom popisivanja potraživanja trebalo bi ih

klasificirati prema starosti, tj. dospijeću istih. Provjera statusa potraživanja vrši se i putem IOS-a (izvodom otvorenih stavki). Slanjem IOS-a može se prekinuti tijek zastare potraživanja u slučaju da dužnik prizna dug, a usklađenje potpiše zakonski odgovorna osoba.

Popis dugoročnih i kratkoročnih obveza – podrazumijeva popis svih nastalih obveza ekonomskog subjekta do momenta sačinjavanja popisa (obveze za kredite, obveze prema dobavljačima, obveze prema zaposlenicima, obveze na ime poreznih obveza, itd). Popis ove imovine obavlja se uvidom u račune (konta) obveza u poslovnim knjigama, računima i ugovorima na temelju kojih su obveze nastale. Obveze se također usklađuju putem IOS-a s dobavljačima.

Popis zaliha robe, inventara, materijala, poluproizvoda i gotovih proizvoda – obuhvaća popis zaliha sirovina i materijala, rezervnih dijelova, sitnog inventara, ambalaže, proizvodnje u tijeku, gotovih proizvoda, te trgovačke robe. Prilikom popisa ove imovine potrebno je odvojiti neupotrebljivu robu, oštećenu, škart, zastarjelu, nekurentnu, robu kojoj je istekao rok upotrebe i tome slično. Jednako tako, potrebno je izdvojiti tuđu robu koja još nije preuzeta ili je u reklamaciji, a prikazuje se na posebnim popisnim listama.

Kod ove vrste imovine česta su neslaganja knjigovodstvenog i stvarnog stanja, odnosno manjkovi robe. Za utvrđeni manjak u skladišnoj evidenciji smanjuje se količinsko stanje zaliha, koje se evidentira u materijalnom knjigovodstvu, te vrši korekcija njegove novčane vrijednosti. U financijskom knjigovodstvu utvrđeni manjak predstavlja trošak. Višak će se utvrditi kada je knjigovodstveno stanje manje od stvarnog stanja. To znači da će se u skladišnoj evidenciji zalihe količinski povećati (zadužiti), dok će se u materijalnom knjigovodstvu zalihe zadužiti količinski i vrijednosno. U financijskom knjigovodstvu višak predstavlja prihod.

Načela popisa

Popis imovine i obveza, kako bi ispunio cilj zbog kojeg se obavlja, vrši se sukladno obvezujućim načelima urednog inventiranja i to: pojedinačno obuhvaćanje, potpunost, istinitost, respekt ekonomske svojine, potpuna identifikacija, mogućnost provjere/kontrole.

Načelo pojedinačnog obuhvaćanja podrazumijeva da svaki imovinski predmet i obveza budu pojedinačno popisani i procijenjeni.

Načelo potpunosti nalaže da se inventurom obuhvate sve imovinske vrijednosti koje se na dan popisa nalaze kod ekonomskog subjekta, kao i imovina koja se na dan popisa nalazi kod drugih subjekata. Potpunost je uvjet za točnost.

Načelo istinitosti nalaže da se prilikom popisivanja evidentiraju samo one imovinske vrijednosti koje zaista i postoje, te da se one vrjednuju sukladno načelima urednog bilanciranja.

Načelo respekta ekonomske svojine podrazumijeva da se prilikom popisa u inventar unesu sva imovinska sredstva kojima ekonomski subjekt prisvaja koristi od njihove upotrebe i snosi sve rizike i troškove koje to sredstvo izaziva.

Načelo potpune identifikacije ili načelo točnog označavanja podrazumijeva da sav inventar bude jasno označen na taj način da omogućí upoređivanje s knjigovodstvenim stanjem.

Načelo mogućnosti provjere zahtijeva da se prilikom inventiranja sačuva sva izvorna dokumentacija koja nastane pri inventiranju (radni papiri, obračuni vrijednosti i sl.) kako bi ona omogućila naknadne kontrole ako budu potrebne, kao i utvrđivanje odgovornosti i točnosti podataka.

Svaki bi se popis trebao provoditi sukladno navedenim načelima kako bi njegov rezultat bio točan, jasan i pouzdan inventar nekog ekonomskog subjekta, a posredstvom toga stvoriti nužne uvjete za sačinjavanje financijskih izvješća. U tom smislu, popis u postupku stečaja ne razlikuje se od redovitog popisa koji se obavlja u uvjetima uobičajenog poslovanja i on se mora provoditi sukladno navedenim načelima.

Popis u stečajnom postupku

Zakonodavstvo u oblasti stečaja je u nadležnosti entiteta, odnosno Brčko distrikta pa je, dakle, uređeno odredbama tri zakona¹⁷. Sva tri zakona identično uređuju pitanja koja se odnose na popis u stečajnom postupku, s tim što su u Republici Srpskoj¹⁸ i u Brčko distriktu BiH¹⁹ doneseni pravilnici o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom u identičnom tekstu. Ti pravilnici u svom standardu II – standard o popisu imovine i obveza stečajnog dužnika, procjeni vrijednosti imovine stečajnog dužnika i početnoj stečajnoj bilanci stečajnog dužnika – nešto detaljnije uređuju ova pitanja i u prilogu sadržavaju obrasce za popis imovine i obveza. Navedeni standard II ima za cilj osigurati potpun i sveobuhvatan popis imovine i obveza stečajnog dužnika u rokovima koje propisuju stečajni zakoni, kao i procjenu vrijednosti imovine, a sve u cilju izrade početne stečajne bilance. Iako je olakšavajuća okolnost imati detaljniji propis koji uređuje radnje tijekom popisa i procjene u stečaju, sama provedba popisa u najvećoj mjeri se obavlja prema propisima i pravilima ekonomske struke.

Naprijed obrazložene osobine, način i načela vršenja popisa vrijede i prilikom popisa imovine i obveza u stečajnom postupku. Međutim, s obzirom na to da je stečaj posebno stanje ekonomskog subjekta i da je cilj popisa kod stečaja ne samo uobičajeno popunjavanje popisnih listi u uvjetima normalnog ekonomskog poslova-

17 Zakon o stečaju u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS”, br. 16/2016), Zakon o stečaju Federacije BiH („Službene novine FBiH”, br. 29/2003, 32/2004, 42/2006, 4/2017 - odluka US i 52/2018) i nedavno usvojeni Zakon o stečaju Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 16/2019).

18 Pravilnik o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom („Službeni glasnik RS”, broj 54/17)

19 Pravilnik o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 3/20)

nja, već i uporedno pronalaženje načina da se ta imovina zaštiti, uveća i da se spriječi njezino otuđenje, na ovom mjestu potrebno je istaknuti neke specifičnosti o kojima je stečajni upravitelj dužan voditi računa prilikom njegove provedbe, a koje i stečajni sudac treba nadzirati. Svakako ne treba zaboraviti da je osnovni cilj sačinjavanja popisa u stečajnom postupku da se kvantitativno i kvalitativno konstituira stečajna masa, jer će o tome ovisiti tijek i trajanje postupka. Uz to, sam će popis predstavljati srž izvješća koje je stečajni upravitelj dužan dostaviti sudu, a čine ga, između ostalog, popis predmeta stečajne mase s navedenom procijenjenom likvidacijskom vrijednošću predmeta i popisom poznatih povjeritelja, do kojih je stečajni upravitelj došao uvidom u poslovne knjige.

Nakon otvaranja stečajnog postupka stečajni upravitelj je dužan odmah ući u posjed cjelokupne imovine stečajnog dužnika koja ulazi u stečajnu masu i njome upravljati. Zakon ističe da je ta obveza stečajnog upravitelja hitnog karaktera, i to s razlogom, s obzirom na to da se može desiti da stečajni dužnik, primjerice, raspolaže kvarljivom robom koju je potrebno hitno zbrinuti ili u slučajevima u kojima proizvodnja još nije obustavljena kako bi se spriječilo umanjeње te imovine i sl. Zbog specifičnosti stanja u kojem se nalazi stečajni dužnik, nerijetko je izvršenje ovog zadatka otežano i onemogućeno od strane ranije odgovornih osoba, pa je stečajni upravitelj u situaciji da se koristi svim sredstvima koja mu stoje na raspolaganju kako bi obavio svoju dužnost. Iskustvo stečajnog upravitelja u ovom momentu igra značajnu ulogu. Provjerom stanja imovine kod nadležnog MUP-a, zemljišnoknjižnog ureda, registra vrijednosnih papira i sl., stečajni upravitelj može doći do dodatnih informacija o imovini društva koja je bila „skrivena” i nije prikazana u poslovnim knjigama.

Prema standardu II Pravilnika o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom, stečajni upravitelj će popisati:

- svaki pojedinačni dio imovine koji zatekne na lokacijama stečajnog dužnika, bez obzira na vlasnički status imovine,

- dijelove imovine koja jeste u vlasništvu stečajnog dužnika, ali trenutačno nije u njegovu posjedu,
- potraživanja stečajnog dužnika,
- udjele ili dionice kod drugih pravnih osoba,
- gotovinu i ekvivalente gotovine,
- licencije, patente i drugu nematerijalnu imovinu i
- obveze stečajnog dužnika.

Kako bi upravitelj utvrdio koja imovina čini stečajnu masu, nužno je pregledati svu dužnikovu poslovnu i knjigovodstveno-računovodstvenu dokumentaciju i to: posljednje bilance stečajnog dužnika, stanje na računima, ugovore o otuđenju imovine i njihov pravni status, zemljišnoknjižne evidencije, evidencije parničnih i ovršnih postupaka koji se vode a imaju veze s dužnikovom imovinom itd. U okviru tih radnji, koje faktički stvaraju preduvjete za kvalitetno obavljen popis i njegovu predaju stečajnom sucu u zakonskom roku od 45 dana od dana imenovanja, stečajni upravitelj bi trebao:

- pribaviti poslovne knjige i što više dokumentacije koja je u svezi s poslovanjem subjekta, ranije bilance, popise imovine i obveza. Ta će dokumentacija stečajnom upravitelju tijekom i nakon popisa poslužiti kao temelj za uporedbu s njegovim nalazima, a posebice za otkrivanje manjkova, nesavjesnog poslovanja i prevare, pa tako, primjerice, kada se uporedbom ranijeg popisa i stečajnog popisa ustanove veliki manjkovi, nedostatak sredstava i sl., to može biti signalizator namjernog otuđenja imovine;
- pribaviti dokaze da imovina pripada stečajnom dužniku. Pod dokazima se podrazumijevaju isprave kojima se dokazuje vlasništvo i druga stvarna prava (ugovori, sporazumi, izvodi iz registara, izvodi iz zemljišnih i drugih javnih knjiga, isprave o dionicama). Na temelju odgovarajućih isprava, stečajni upravitelj bit će u mogućnosti utvrditi je li stečajni dužnik vlasnik ili ima neko drugo stvarno pravo, je li imovina opterećena pravima trećih osoba ili založnim pravom, postoje li

druga opterećenja na imovini i sl. O tim će činjenicama ovisiti utvrđivanje vrijednosti pojedine imovine;

- pribaviti isprave koje se tiču prava industrijskog vlasništva, stanja tih prava i njihova trajanja, mogućnosti njihova prijenosa i unovčavanja;
- provjeriti i pribaviti dokaze o posjedovanju odobrenja i suglasnosti nadležnih tijela, ako su ona potrebna za obavljanje djelatnosti, posebice ako postoji mogućnost prodaje dužnika kao cjeline ili mogućnost za reorganizaciju stečajnog dužnika;
- pribaviti potrebne isprave koje dokazuju vlasništvo trećih osoba nad stvarima koje se nalaze u posjedu stečajnog dužnika;
- utvrditi potraživanja i pribaviti dokumentaciju na temelju koje će utvrditi stanje tih potraživanja. U praksi, stečajni upravitelj najčešće ovu radnju provodi slanjem izvoda otvorenih stavki, tj. IOS-a, povjeriteljima stečajnog dužnika. Ako ne raspolaže valjanom računovodstvenom dokumentacijom, mogućnost utvrđivanja iznosa potvrđivanja ovisit će o volji druge strane da potvrdi točne iznose dugovanja prema stečajnom dužniku.

U praksi, najveći se broj stečajeva provodi nad imovinom pravnih osoba koje nemaju nikakvu imovinu ili je ta imovina jako mala, pa se kod takvih postupaka rad stečajnog upravitelja na prikupljanju dokumentacije o imovini najčešće svodi na to da stečajni upravitelj traži informacije od nadležnog tijela za evidenciju motornih vozila, nadležnog zemljišnoknjižnog ureda o nepokretnoj imovini i nadležnog suda o sudskim sporovima. Obično su te informacije same po sebi dovoljne da potvrde nepostojanje imovine ako i poslovne knjige stečajnog dužnika potvrđuju takvo imovinsko stanje dužnika.

Kroz cijeli postupak popisa imovine i obveza stečajnog dužnika, provodeći radnje identifikacije sredstava koja ulaze u stečajnu masu, upravitelj mora imati na umu njihovu vrijednost, razloge koji mogu utjecati na promjenu njihove vrijednosti i poduzimati radnje na zaštiti i osiguranju te imovine, kako stečajna masa ne bi bila umanjena.

Iz tog razloga sam popis imovine i obveza stečajnog dužnika nije uobičajena ekonomska kategorija, odnosno samo računovodstvena radnja, već je mnogo više od toga. On mora, od slučaja do slučaja, donositi odluke o tehnikama i metodama popisa koje su najefikasnije da se održi i uveća stečajna masa, pa će u određenim slučajevima stečajni upravitelj na početku gledati da identifikira osnovna sredstva dužnika i onu imovinu koja ima najveću vrijednost za stečajnu masu, jer će mu ona dati informacije o postojanju dovoljno sredstava za provedbu stečajnog postupka i troškovima koje će postupak proizvesti, dok će se u drugim slučajevima opredijeliti najprije za popis, primjerice, kvarljivih proizvoda ili imovine koja se lako može otuđiti.

Kako se u stečajnom postupku popis vrši s danom otvaranja stečaja i to što hitnije, najbolje je popis organizirati na taj način da se obavi odjednom i sveobuhvatno, kako bi se izbjegli propusti i greške, a to je posebice bitno kod stečaja velikih ekonomskih subjekata ili onih koji još uvijek obavljaju djelatnost. Za potrebe popisa velike imovine stečajni upravitelj može oformiti povjerenstvo za popis i angažirati zaposlenike stečajnog dužnika kao ispomoć. Ipak, ne treba zaboraviti da za točnost popisa imovine i obveza stečajnog dužnika odgovara stečajni upravitelj. Stečajni se upravitelj može konzultirati sa zaposlenicima i bivšim zaposlenicima dužnika radi davanja informacija o imovini i njezinim ranijim raspolaganjima, jer su oni vrlo često izvor značajnih informacija.

Uzimajući u obzir da stečajni sudac nadzire rad stečajnog upravitelja, u kontekstu vršenja popisa, on može:

- tražiti od upravitelja da njega i skupštinu povjerenstva, odnosno odbor povjerenstva informira o utvrđenim razlikama između stvarnog stanja koje je on utvrdio popisom i knjigovodstvenih stanja, odnosno o tzv. popisnim razlikama. Stečajni je upravitelj dužan utvrditi zbog čega su te razlike nastale. Popisne razlike mogu se javiti u vidu inventurnih viškova ili inventurnih manjkova i razlozi im mogu biti u

rasponu od slučajne greške u knjiženju do nesavjesnog rukovanja imovinom;

- pitati upravitelja je li tijekom popisa pronašao promjene glede opreme, vozila, nekretnina i uopće imovine dužnika, koje nisu knjigovodstveno objašnjene ili za koje ne postoji validna dokumentacija koja ih opravdava;
- pitati upravitelja je li ispitao u koje vrijeme su vršeni prijenosi imovine i je li knjigovodstvena dokumentacija koju je prikupio prilikom popisa o tim prijenosima računovodstveno validna;
- pitati upravitelja je li tijekom popisa ispitao postoje li pravne radnje raspolaganja imovinom koje ispunjavaju uvjete za pobijanje sukladno stečajnom zakonodavstvu. U praksi su vrlo česte situacije konstituiranja založnog prava na nekretninama neposredno pred otvaranje stečajnog postupka, davanja zajmova povezanim osobama, prodaje imovine ispod njezine vrijednosti, uništavanja i nestanka zaliha, velikih kvarova na opremi i transportnim sredstvima itd.

Dakle, provedba popisa imovine i obveza stečajnog dužnika možda je najznačajnija radnja stečajnog upravitelja jer utječe na daljnji tijek stečajnog postupka i odluke koje se donose tijekom tog postupka. Zbog toga bi se i stečajni sudac trebao aktivno uključiti u nadzor nad ovom radnjom.

Pojam procjene

Procijeniti nešto znači apstraktno odrediti njegove parametre u određenom momentu poput: površine, kapaciteta, lokacije, namjene, vrste, kategorije, kvalitete, eventualnih adaptacija, stupnja amortizacije, stupnja naplativosti, mogućnosti promjene namjene i ograničenja upotrebe i sl.

Vrijednost, shvaćena kao ekonomski koncept, jeste veličina korisnosti, poželjnosti, prikladnosti određene stvari, aktivnosti i sposobnosti da, pri

datom stanju raspoloživosti, svojim fizičkim, kemijskim, estetskim, intelektualnim i drugim svojstvima može zadovoljiti ljudske potrebe i želje ili može biti razmijenjena za druge korisne i poželjne stvari ili aktivnosti.²⁰

Procijeniti vrijednost neke stvari znači na temelju njezinih karakteristika odrediti cijenu koja će se najvjerojatnije postići između kupca i prodavca u odgovarajućem vremenskom trenutku razmjene te imovine.

Procjena podrazumijeva identifikaciju predmeta procjene, određivanje svrhe za koju se radi procjena (definiranje angažmana), prikupljanje potrebnih podataka i odabir odgovarajuće metode koja će dovesti do točnog i objektivnog zaključka interesne skupine o vrijednosti onoga što se procjenjuje.

Određivanjem svrhe za koju se vrši procjena vrijednosti istodobno će se definirati i vrijednost koja se traži, pa tako, primjerice, ako se procjena vrši za potrebe plaćanja poreza na promet nekretnina, tražit će se tržišna vrijednost, za potrebe rasprodaje imovine tražit će se likvidacijska vrijednost i sl.

U ekonomskoj teoriji uobičajeni su sljedeći koncepti/standardi vrijednosti:

- Knjigovodstvena vrijednost
- Tržišna (fer) vrijednost
- Investicijska vrijednost
- Ekonomska vrijednost
- Likvidacijska vrijednost

Knjigovodstvena vrijednost imovine predstavlja njezin povijesni trošak (revalorizirana nabavna vrijednost) umanjen za amortizaciju. To je ustvari, kada se promatra s aspekta imovine, vrijednost neto imovine odnosno čiste imovine, predstavljena kao razlika između aktive i pasive. Temelj za procjenu knjigovodstvene vrijednosti su poslovne knjige. Ova vrijednost smatra se objektivnom, ali zbog svoje orijentiranosti na prošlost ne može biti odraz tekuće ekonomske

20 Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 28. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65496>>.

vrijednosti. Knjigovodstvena je vrijednost bliska tržišnoj vrijednosti imovine u vrijeme njezinog nastanka, ali s vremenom dolazi do otklanjanja ekonomske od knjigovodstvene vrijednosti²¹ iz kojeg razloga je ova vrijednost uglavnom samo računovodstvenog karaktera.

Tržišna (fer) vrijednost imovine predstavlja vrijednost koja se postiže u trenutku razmjene između dovoljno obaviještenog kupca i prodavca pri čemu nijedna strana nije prisiljena kupiti, odnosno prodati. U teoriji se naziva još i fer vrijednošću. Za razliku od knjigovodstvene vrijednosti, orijentirana je na sadašnjost, ali s obzirom na to da nastaje kao rezultat nadmetanja na tržištu, često ne predstavlja realnu vrijednost.

Investicijska vrijednost imovine je vrijednost za određenog investitora iz osobnih investicijskih razloga.

Ekonomska vrijednost imovine utemeljena je na sposobnosti imovine da u budućnosti osigura sigurne i čiste novčane priljeve. U odnosu na knjigovodstvenu vrijednost, koja je orijentirana na prošlost, i tržišnu vrijednost, orijentiranu na sadašnjost, ova je vrijednost usmjerena na budućnost.

Likvidacijska vrijednost imovine predstavlja vrijednost imovine u slučaju rasprodaje koja se može postići u najpovoljnijem scenariju prodaje umanjena za troškove likvidacije. U slučaju stečaja, ova je vrijednost obično tržišna vrijednost u uvjetima ubrzane prodaje. Likvidacijska se vrijednost ne može uzeti kao točan odraz vrijednosti imovine. Budući da je koncept likvidacijske vrijednosti karakterističan za poduzeća u krizi, može predstavljati samo procjenu stupnja sigurnosti ulaganja u financijske instrumente poduzeća, ali ne i temelj procjene njihove vrijednosti.²²

Dakle, usvojena definicija vrijednosti u postupku vršenja procjene utjecat će na sam rezultat procjene, pa se može reći da ne postoji jedna vrijednost već da ona ovisi o svrsi i odabiru metode procjene.

Metode procjene

Metoda procjene vrijednosti je poseban postupak, utemeljen na jednom ili više pristupa procjeni vrijednosti koje upotrebljava procjenitelj kako bi došao do procijenjene vrijednosti. U ekonomskoj teoriji postoje različite klasifikacije metoda procjene vrijednosti, a za potrebe ovog podmodula najinteresantnija je i istodobno najčešće upotrebljavana podjela na:

- Tržišnu metodu vrjednovanja;
- Prinosnu metodu vrjednovanja;
- Troškovnu metodu vrjednovanja.

Tržišna metoda vrjednovanja je pristup procjeni vrijednosti gdje se do procjene došlo poređenjem predmeta vrjednovanja s istim ili sličnim predmetima koji na tržištu već imaju određenu vrijednost. Kod procjene vrijednosti tržišnom metodom analiziraju se uporedivi podaci do kojih se došlo na temelju tržišnih transakcija, koji ispunjavaju kriterije da budu relevantna osnova procjene. Sukladno EVIP 5 (*European Valuation Information Paper*) stavak 6.2.1, tržišna/komparativna metoda osigurava najizravniju vezu sa stvarnim tržišnim transakcijama i trebalo bi ju primjenjivati gdje je to moguće i prihvatljivo. Pored analiziranja predmeta koji se vrjednuje, potrebno je identificirati uporediv predmet kojem je tržište već odredilo cijenu, svesti tržišnu cijenu na zajedničku varijablu kako bi se formirala standardizirana cijena koja se može upoređivati i prilagoditi razlike između predmeta kod uporedbe standardiziranih veličina.

Ova je metoda vrjednovanja jedna od najjednostavnijih i najčešće upotrebljivanih, ali pri njezinoj primjeni često se javljaju problemi poput poteškoća u pronalasku uporedivih predmeta i prikupljanju relevantnih podataka koji će u dovoljnoj mjeri ukazivati na najveću moguću sličnost između njih. S druge strane, cijene na tržištu mogu biti i pogrešno određene, što može utjecati na procjenu.

21 Orsag, S. Vrednovanje poduzeća. Zagreb: Infoinvest, 1997., str. 18

22 Ibidem, str. 20

Prinosna metoda vrjednovanja je pristup procjeni vrijednosti gdje se do vrijednosti dolazi kapitalizacijom ili diskontiranjem procijenjenog budućeg prihoda koji će predmet procjene donijeti. Ovdje se vrijednost predmeta procjene promatra kao funkcija očekivanih novčanih tijekova od tog predmeta odnosno imovine, a zatim se ti budući novčani tijekovi diskontiranjem svode na sadašnju vrijednost. Diskontna stopa ovisi o rizičnosti i očekivanju, a odraz je preuzetog rizika i nagrade. Teoretski promatrano, primjenom ove metode može se dobiti možda i najtočnija procjena vrijednosti, ali je utoliko ona i zahtjevnija jer je za njezinu primjenu nužno puno više podataka nego kod drugih metoda, te je zbog svojeg spekulativnog karaktera njezin rezultat dosta nesiguran.

Troškovna metoda vrjednovanja je pristup procjeni vrijednosti koji osigurava indikatore vrijednosti utemeljene na ekonomskom načelu da kupac za predmet vrjednovanja neće platiti više nego što bi to bio trošak nabavljanja nekog drugog predmeta slične namjene. Ova metoda mora uzeti u obzir sve troškove koji bi nastali za tipičnog sudionika, a koji se razlikuju ovisno o vrsti imovine koja se procjenjuje, s tim da uključuju sve izravne i neizravne troškove potrebne za zamjenu, odnosno reprodukciju imovine od dana procjene vrijednosti. U teoriji se navodi više podvrsta ove metode vrjednovanja, ali se one uglavnom upotrebljavaju kombinirano kako bi procjena bila što realnija.

Teoretski promatrano, odabir metode ne bi trebao utjecati na procjenu vrijednosti, ali u praksi to naravno nije slučaj. Procjenitelj je svjestan da će izbor metode u konačnici utjecati na rezultat i zbog toga je potrebno da prilikom procjene vrijednosti upotrebljava više metoda kako bi se dobila točna i što objektivnija procjena.

U ovisnosti o tome koja se imovina procjenjuje i koja metoda se upotrebljava, procjenitelj će pri procjeni vrijednosti najčešće morati raspolažati određenim parametrima. U tom smislu to su:

Kod procjene zemljišta: lokacija, namjena zemljišta (gradsko građevinsko zemljište, poljoprivredno zemljište), imovinska prava, kvaliteta zemljišta, površina, udaljenost od drugih objekata od interesa (saobraćajnice, urbane sredine, bolnice, marketa, prijevoza i sl.), postojanje komunalne infrastrukture;

Kod građevinskih objekata: vrsta objekta, lokacija, imovinska prava, vrsta i kvaliteta gradnje, oštećenost objekta, komunalna infrastruktura, povećanje vrijednosti objekta kroz dogradnju, orijentacija objekta, unutarnji raspored, način upotrebe, mogućnost uvećanja i proširenja i sl.;

Kod strojeva i opreme: godina proizvodnje, operativnost i točnost rada, režim rada, stupanj iskorištenosti, kvarovi, defekti i popravke, suvremenost i sl.

U kontekstu propisa u Bosni i Hercegovini koji se odnose na metodologiju vršenja procjene, potrebno je naglasiti da u oblasti procjeniteljske djelatnosti vještaka itekako kaskamo za drugim zemljama i da se naši vještaci pri sačinjavanju izvješća i mišljenja, kada su u pitanju smjernice, načela ili metode, uglavnom oslanjaju na međunarodne standarde u ovoj oblasti koje stvara Vijeće za međunarodne standarde za procjenu vrijednosti (IVSC) odnosno Europska skupina udruga procjenitelja (TEGoVA), kao i na stečenu praksu u polju procjene. U Federaciji BiH na snazi je Uredba o procjenjivanju ekonomske vrijednosti pravnih osoba, imovine, obveza i kapitala²³, u Republici Srpskoj usvojen je Zakon o vještacima²⁴ i Pravilnik o stalnim sudskim vještacima u Brčko distriktu BiH²⁵. Tom uredbom i pravilnicima uređuju se uvjeti za obavljanje poslova vještačenja, postupak njihova imenovanja i razrješenja, kao i prava i obveze osoba koje obavljaju vještačenje.

Dužnost ovlaštenih vještaka je da se pridržavaju načela zakonitosti, savjesnosti i stručnosti, u suprotnom mogu stegovno odgovarati prema odredbama Etičkog kodeksa ovlaštenih procje-

23 „Službene novine Federacije BiH”, broj 70/13

24 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 74/2017

25 „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 15/20

nitelja, ali i kazneno za davanje lažnog iskaza.

Imajući na umu naprijed navedeno o metodom procjene, potrebno je osvrnuti se na ono što u ovom kontekstu propisuje stečajno zakonodavstvo. Stečajni zakoni propisuju da je, uz popis imovine i obveza stečajnog dužnika kod sastavljanja popisnih listi, stečajni upravitelj dužan uz svaki predmet navesti i *očekivani iznos unovčavanja* kao i njegovu *knjigovodstvenu vrijednost*²⁶. Kako bi obavio svoju dužnost stečajni upravitelj će morati, uporedo s popisivanjem predmeta stečajne mase, izvršiti i procjenu svakog predmeta stečajne mase, kako bi došao do njihove tržišne vrijednosti i očekivanog iznosa unovčenja, a u slučaju da vrijednost imovine varira u ovisnosti o nastavku poslovanja stečajnog dužnika, u obvezi je navesti i treću vrijednost, tzv. *operativnu vrijednost* imovine.

Hoće li tu procjenu izvršiti sam stečajni upravitelj ili će za to angažirati stručnjaka procjenitelja, ovisi o tome posjeduje li upravitelj znanje iz oblasti procjenjivanja, te može li na temelju njemu dostupnih podataka donijeti sud o vrijednosti pojedinih predmeta. Zakon kaže da „*ako je to potrebno, procjena pojedinih dijelova imovine može se povjeriti vještacima*”, što implicira da bi procjenu vrijednosti imovine prevashodno trebao vršiti sam stečajni upravitelj. Međutim, u praksi stečajni upravitelji dosta rijetko sami vrše procjenu vrijednosti, posebice ako nisu istodobno i ovlašteni vještaci. Najčešće će stečajni upravitelj sam procijeniti vrijednost one imovine za koju tijekom popisa i pregleda poslovnih knjiga stečajnog dužnika može doći do informacija o njezinoj vrijednosti (primjerice, postoji procjena vrijednosti nekretnine koju je izvršio nadležni porezni ured i koja se može smatrati aktualnom) ili one imovine koja nije velike vrijednosti, pa je angažiranje vještaka besmisleno, jer uvećava troškove stečajnog postupka.

Za potrebe utvrđivanja knjigovodstvene vrijednosti imovine stečajni upravitelj može se

osloniti na podatke iz poslovnih knjiga, ako su mu one dostupne i ažurne, kao i iz popratne knjigovodstvene dokumentacije. Naravno, nekada će prvo biti potrebno urediti poslovne knjige prema računovodstvenim propisima, jer su one kod stečajnih dužnika uglavnom neuredne. Međutim, određivanje unovčive vrijednosti imovine može predstavljati nešto teži zadatak.

Unovčiva vrijednost imovine, ili tzv. očekivana vrijednost unovčenja, bila bi procjena maksimalne cijene za koju je, uz najveću vjerojatnoću, moguće prodati imovinu stečajnog dužnika. Unovčiva vrijednost, kao metoda procjene vrijednosti, može se temeljiti na konceptu *likvidacijske vrijednosti*, u kojem se slučaju imovina procjenjuje uz pretpostavku da se treba odmah prodati, ili *going-concern vrijednosti*, u kojem se slučaju vrijednost imovine procjenjuje uz pretpostavku njezine kontinuirane upotrebe. Unovčiva vrijednost imovine utemeljena na konceptu likvidacijske vrijednosti je, u svojoj suštini, donja granica procjene vrijednosti, odnosno minimalna vrijednost. Neopipljiva imovina koja nije utuživa se u ovoj metodi procjene isključuje iz procjene.

Pravilnici o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, u standardu IV, navode da je za potrebe utvrđivanja procijenjene vrijednosti u postupku prodaje, pored likvidacijske vrijednosti, moguće upotrebljavati prinostne metode (i to obvezno metodu diskontiranih novčanih tijekova), kao i druge metode koje su sukladne Međunarodnim računovodstvenim standardima.

Metoda diskontiranih novčanih tijekova je podvrsta prinostne metode vrjednovanja. Prednost upotrebe ove metode je mogućnost detaljne razrade novčanih tijekova za potrebe društva prilikom donošenja bitnih odluka (spajanja, pri-pajanja). Ova je metoda neovisna o tržišnoj vrijednosti drugih poduzeća i primjena ove metode u slučajevima negativnih novčanih tijekova je teško primjenjiva.

26 Sva tri stečajna zakona koja su na snazi u BiH koriste istu terminologiju: „očekivani iznos unovčavanja” i „knjigovodstvena vrijednost”, s tim što Pravilnik o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom Brčko distrikta BiH i Republike Srpske uvodi pojam „likvidacijske vrijednosti”, dok se u obrascima koji su u prilogu Pravilnika u tablicama ne ostavlja polje za unos knjigovodstvene vrijednosti.

Dakle, zakoni o stečaju predviđaju da izvješće stečajnog upravitelja, koje on priprema za potrebe izvještajnog ročišta, već sadržava procijenjene vrijednosti predmeta stečajne mase. Međutim, to ne znači da se tijekom postupka stečaja ne mogu ponovno procjenjivati pojedini ili svi predmeti stečajne mase, ako se za to ukaže potreba, a posebice ako se radi o vrjednijoj imovini koju za potrebe izvještajnog ročišta nije procjenjivao vještak odgovarajuće struke. U tom smislu i pravilnici o utvrđivanju standarda za upravljanje stečajnom masom Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, u standardu IV, navode da se procjena vrijednosti imovine ili stečajnog dužnika kao pravne osobe može razlikovati od procjene vrijednosti

pojedinačne imovine ili stečajnog dužnika kao pravne osobe, koja je utvrđena prilikom popisa za potrebe izrade izvješća o ekonomsko-financijskom položaju stečajnog dužnika, te da prije no što se pristupi prodaji, stečajni upravitelj vrši procjenu, uz pomoć imenovanog vještaka ako je to potrebno. Iz navedenih odredbi može se zaključiti da procjena koju stečajni upravitelji sami urade za potrebe izvještajnog ročišta ne mora biti niti apsolutna, niti konačna. Sud bi trebao tražiti vještačenje vrijednosti predmeta stečajne mase uvijek kada je u postupku potrebno takvo stručno znanje koje značajno prelazi razinu znanja samog suda, odnosno razinu znanja općeg obrazovanja i iskustva suca.

Sažetak

Popis i procjena imovine stečajnog dužnika tijekom stečajnog postupka možda su jedan od najbitnijih aspekata stečaja. O kvalitetno obavljenom poslu stečajnog upravitelja u fazi popisa predmeta stečajne mase u značajnoj će mjeri ovisiti odluke koje će se donositi u postupku, a točna procjena vrijednosti tih predmeta skratit će vrijeme potrebno za unovčavanje imovine i omogućiti maksimalno namirenje povjeritelja u stečaju. Tijekom obavljanja tih dužnosti, stečajni upravitelj će, u najvećoj mjeri, pokazati svoju stručnost i umješnost, a to posebice u kontekstu uvećanja stečajne mase.

Za potrebe izvještajnog ročišta stečajni upravitelj bi mogao sam donijeti sud o unovčivoj vrijednosti imovine koju je dužan unijeti u izvješće o ekonomsko-financijskom položaju stečajnog dužnika, a vještak odgovarajuće struke za procjenu određene imovine bi se mogao imenovati ako bi se tijekom postupka za tim ukazala potreba.

Naravno, pri korištenju usluga vještaka uvijek je potrebno voditi računa o tome je li to isplativo, odnosno hoće li trošak vještačenja u odnosu na pretpostavljenu vrijednost te imovine biti prevelik.

Osnovni značaj poznavanja načina i metoda rada stečajnog upravitelja, a eventualno i vještaka, u postupku popisa i procjene predmeta stečajne mase, ogleda se ponajprije u povećanju stupnja povjerenja u obavljene radnje i izvješća, a istodobno omogućuje stečajnom sucu minimum poznavanja ekonomskih aspekata istih, kako bi mogao vršiti kontrolu nad radom upravitelja i vještaka. U krajnjem slučaju, to će unaprijediti provedbu stečajnih postupaka i smanjiti mogućnost malverzacija u postupcima stečaja koji su već, sami po sebi, u dovoljnoj mjeri izazovni.

Rječnik ekonomskih termina

Popis imovine	Popis imovine i obveza ili inventura je postupak utvrđivanja stvarnog stanja imovine i obveza poduzeća, te uporedba s knjigovodstvenim stanjem.
IOS obrazac	IOS (izvod otvorenih stavki) je obrazac za usklađivanje potraživanja i obveza između dvaju gospodarskih subjekata, koji se temelji na uporedbi podataka iz njihovih knjigovodstvenih evidencija.
Procjena	Procjena je utvrđivanje vrijednosti određene imovine na temelju njezinih karakteristika, odnosno određivanje cijene koja će se najvjerojatnije postići između kupca i prodavca u odgovarajućem vremenskom trenutku razmjene te imovine.
Knjigovodstvena vrijednost	Knjigovodstvena vrijednost imovine predstavlja njezin povijesni trošak, umanjjen za amortizaciju.
Tržišna (fer) vrijednost	Tržišna (fer) vrijednost imovine predstavlja vrijednost koja se postiže u trenutku razmjene između dovoljno obaviještenog kupca i prodavca, pri čemu nijedna strana nije prisiljena kupiti, odnosno prodati.
Investicijska vrijednost	Investicijska vrijednost imovine je vrijednost za određenog investitora iz osobnih investicijskih razloga.
Ekonomska vrijednost	Ekonomska vrijednost imovine je vrijednost utemeljena na sposobnosti imovine da u budućnosti osigura sigurne i čiste novčane priljeve.
Likvidacijska vrijednost	Likvidacijska vrijednost imovine predstavlja vrijednost imovine u slučaju rasprodaje koja se može postići u najpovoljnijem scenariju prodaje umanjena za troškove likvidacije.

Podmodul 3

Analiza financijskih izvješća



Autor: Zahida Karić

Uvod

U prethodnim poglavljima upoznali smo se s temeljnim godišnjim financijskim izvješćima²⁷ koja osiguravaju okvir za informacije koje su uključene u financijska izvješća i određuju kako informacije trebaju biti prezentirane. To je jako bitno, s obzirom na to da ta izvješća osiguravaju konzistentnost i omogućuju da se informacijama koriste i osobe kojima računovodstvo nije blisko jer znaju da će određene podatke uvijek naći na istom mjestu u financijskim izvješćima. Zbog toga uložite dodatni napor da zapamtite gdje se određena vrsta podataka nalazi.

Nakon što se evidentiraju sve poslovne promjene u poslovne knjige gospodarskog subjekta, pristupa se izradi financijskih izvješća, pa se zbog toga kaže da je **financijsko izvješćivanje završni korak** u računovodstvenom procesu. Izvješća objedinjavaju informacije o financijskom položaju, rentabilnosti, promjenama na kapitalu i novčanim tijekovima jedne kompanije. Tako objedinjeni skup informacija pokazuje da financijska izvješća nisu ništa drugo nego funkcionalno i vremenski zaokružena cjelina poslovnih procesa koji su se dogodili u jednoj kompaniji i koji kao takvi čine podlogu svake racionalne analize.

Analiza financijskih izvješća je najvažniji dio cjelokupne analize poslovanja poduzeća. Mnogi korisnici financijskih izvješća često kažu da na temelju njih ne mogu ocijeniti bonitet gospodarskog subjekta i da izvješća služe samo za zadovoljavanje zakonskih zahtjeva. Međutim, na

temelju dobre analize može se donijeti mjerodavan sud o bonitetu promatranog subjekta. Analiza omogućuje odgovor na pitanje kako je poduzeće poslovalo u prethodnom razdoblju i kako poboljšati poslovni rezultat u narednom razdoblju. Zbog toga kažemo da je **cilj financijskih izvješća zadovoljiti informacijske potrebe** korisnika financijskih izvješća, dok je **njihova svrha** korisnicima **učiniti dostupnim informacije** o financijskom položaju, uspješnosti i novčanom tijeku društva.

Ono što se treba znati jeste da iskazana dobit u financijskim izvješćima može znatno odstupati od realnog stanja, odnosno prikazana izvješća mogu kriti veće gubitke ili dobitke (ovo zadnje rjeđe, osim ako namjere subjekta nisu porezno izbjegavanje), što je opet uvjetovano načinima obračuna. Da bi **financijska izvješća** ispunila navedene ciljeve i svrhu moraju biti objektivna i realna, što se **osigurava** njihovom **revizijom**, koju provode neovisni revizori. Osim pretpostavljene realnosti i objektivnosti, financijska se izvješća trebaju pripremiti i staviti na raspolaganje **pravovremeno** kako bi se ispunili utvrđeni ciljevi i svrha izvješćivanja.

Što je financijski rezultat realnije utvrđen, bit će bolje i kvalitetnije odluke koje se na temelju njega donose. Zato je nužno primijeniti takav način utvrđivanja svakog dijela prihoda i svakog elementa rashoda koji će dati maksimalno točan obračun, odnosno maksimalno moguć realan financijski rezultat.

27 Članak 36. stavak 1. Zakona o računovodstvu: 1) Bilanca stanja - Izvješće o financijskom položaju na kraju razdoblja, 2) Bilanca uspjeha - Izvješće o ukupnom rezultatu za razdoblje, 3) Izvješće o gotovinskim tijekovima - Izvješće o tijekovima gotovine, 4) Izvješće o promjenama na kapitalu, 5) Bilješke uz financijska izvješća.

Analiza financijskog rezultata se, kao i analiza drugih relevantnih pojava u poduzeću, obavlja za kraća i za dulja razdoblja. Analizira se nastanak (formiranje) prihoda i rashoda, odnosno troškova te svih čimbenika koji utječu na veličinu i dinamiku poslovnih segmenata, kao i na financijski rezultat.

Kvalitativna i kvantitativna analiza financijskih izvješća

U našem je okruženju vrlo česta pojava da se analizom financijskih izvješća bavimo samo kada imamo problem, i to ozbiljan. Međutim, u razvijenim ekonomijama to je dio korporativne kulture koji se obavlja rutinski jer se na taj način zadovoljavaju ciljevi, koji se zbog jasnoće mogu podijeliti na opće i posebne. **Opći ciljevi** se odnose na sagledavanje sposobnosti kompanija da zarade i kakav im je financijski položaj. **Posebni ciljevi** analize financijskih izvješća odnose se na zadovoljavanje informacijskih potreba zainteresiranih strana, primjerice vlasnika, kreditora, društvene zajednice i sl. Pri tome, najznačajnije zainteresirane strane pripadaju redu investitora u kapital poduzeća kao i kreditora, odnosno onih koji osiguravaju financijske izvore. Ne treba zaboraviti ni tijela društvene zajednice, razna porezna tijela, koja u uvjetima loše vođenih poslovnih knjiga donose rješenja, vrlo „bolna” za gospodarstvenike.

Osnovni postulat analize je poređenje, a ništa boljeg nema nego da se poređenje uradi s konkurencijom, lokalnom ili globalnom (ovo zadnje samo ako je u pitanju vodeće poduzeće i želi ili je već na inozemnom tržištu). Također, ako želite i ocijeniti upravu i njezine sposobnosti, najbolje je uraditi poređenje poslovanja samog poduzeća kroz godine njegova postojanja.

Najlakše, a istodobno i najdjelotvornije je **pogledati financijski rezultat** koji pokazuje opći bonitet poslovanja gospodarskog subjekta. Ako je indikator loš (odnosno gubitak), tada se vrsta i opseg analize značajno razlikuju od opuštena

situacije u kojoj imamo dobar financijski rezultat. I zato kažemo, analitičar obično na temelju opće spoznaje o poslovanju gospodarskog subjekta izrađuje svoj redosljed analitičkih postupaka.

Kako bi taj zadatak obavio, financijskim analitičarima na raspolaganju stoje sljedeće metode analize:

1. Horizontalna analiza
2. Vertikalna analiza
3. Analiza trenda
4. Analiza pomoću financijskih pokazatelja – tzv. racio analiza

Horizontalna analiza: predstavlja poređenje bilančnih pozicija tekuće i prethodne godine. Riječ je o komparativnoj (uporednoj) analizi. To je analiza²⁸ financijskih izvješća koja omogućuje uporedbu podataka u duljem vremenskom razdoblju, kako bi se otkrile tendencije i dinamika promjena pojedinih bilančnih pozicija. Promjene između tekuće i prethodne godine mogu se izraziti: u apsolutnom iznosu (razlika = tekuća godina – prethodna godina) i u relativnom iznosu (razlika/prethodna godina)x100).

Vertikalna analiza bilance stanja i bilance uspjeha je značajna zato što se u ovoj analizi²⁹ određene bilančne pozicije iskazuju kao 100 %, a onda se sve ostale pozicije iskazuju kao % od te osnovne pozicije. Riječ je o strukturnoj analizi financijskih izvješća. Najčešće se kao osnovne pozicije tretiraju ukupna aktiva i ukupna pasiva u bilanci stanja i ukupan prihod u bilanci uspjeha kao što će to biti slučaj kod nas.

Analiza trenda: za bolje razumijevanje financijske pozicije poduzeća potrebno je pregledati trend rezultata. Ova se analiza naziva i analizom indeksa, jer prikazuje relativnu promjenu neke stavke ili pokazatelja u odnosu na baznu veličinu. Ovakva se analiza obično prikazuje pomoću dijagrama, te na taj način analitičari vrlo lako mogu uočiti i predvidjeti smjer kretanja pojedine varijable kroz vrijeme. Riječ je o promjenama u

28 Prema drugom shvaćanju, horizontalna analiza predstavlja poređenje jednog poduzeća s drugim poduzećima u istoj djelatnosti ili s prosječnim vrijednostima u određenoj djelatnosti.

29 Prema drugom shvaćanju, vertikalna analiza predstavlja poređenje monetarnih iznosa za tekuću godinu s iznosima iz prethodne godine, odnosno poređenje obračunskih razdoblja.

postocima, ali ne samo za dvije, već za niz godina (po pravilu najmanje pet, ali i više). Međutim, kako kod nas poduzeća imaju kratku povijest poslovanja, kao što je to slučaj s mnogim tvrtkama oblika d.o.o., to je analizu na ovaj način teško primijeniti. Krajnost čine velike kompanije koje potječu iz doba ex-Yu kod kojih ova analiza pokazuje samo trend pada u poslovanju bez ikakvih naznaka poboljšanja. Pa zato treba razmisliti ima li se smisla iscrpljivati u dubljim analizama kada nam mnogi pokazatelji nedvojbeno ukazuju na bezizlaznu situaciju odnosno visoku profitabilnost.

Analiza pomoću financijskih pokazatelja ili RATIO ANALIZA ili KOEFICIJENTI: jedna je od najpoznatijih i najčešće upotrebljivanih analiza financijskih izvješća jer daje dobar pregled poduzeća i može naglasiti njegove slabosti i snage. Koeficijenti ili ratio brojevi predstavljaju odnos između dviju bilančnih pozicija i oni imaju vrijednost samo kada su pravilno protumačeni.

Bitno je znati da izračunani koeficijenti sami za sebe ne govore mnogo. Kako bismo mogli ocijeniti jesu li veličine nekih pokazatelja zadovoljavajuće ili ne, potrebno je uporediti te pokazatelje s određenim veličinama, koje ustvari predstavljaju bazu uporedbe. Najčešće upotrebljavane veličine za poređenje tih pokazatelja su:

1. Planirani pokazatelj za razdoblje koje se analizira,
2. Kretanje veličine određenog pokazatelja tijekom određenog vremena u istom poduzeću,
3. Veličina tog pokazatelja u sličnom poduzeću pri čemu pokazatelj pripada istoj grupi,
4. Prosječna vrijednost određenog pokazatelja pri čemu pokazatelj pripada istoj grupi.

Zašto upotrebljavati koeficijente bez straha: koeficijenti se vrlo lako računaju, osobito s ručnim kalkulatorom, jednostavno se koriste i oni pokazuju brojne informacije koje ne možete dobiti nigdje drugo. Međutim, treba znati da koeficijenti ne mogu zauzeti mjesto iskustvu ili zamijeniti dobru upravu u gospodarskom subjektu, ali oni će učiniti da dobra uprava bude bolja. Prednost pokazatelja u odnosu na apsolutne vrijednosti je njihova neovisnost o veličini poduzeća. Primjerice, veličina

poduzeća može se udvostručiti u roku od nekoliko godina, ali će pokazatelji u vremenski različitim financijskim izvješćima još uvijek biti uporedivi.

Kako koeficijenti podrazumijevaju primjenu formula u izračunu, to oni koji nisu skloni formulama mogu pitati zašto upotrebljavati analizu putem koeficijenata? U svakodnevnom životu koeficijenti su uobičajeni u upotrebi. Koriste se svaki dan. Primjerice, stopa nezaposlenosti prezentirana kao postotak jednostavnije se usvaja nego cifra o broju nezaposlenih (podatak o broju nezaposlenih osoba u BiH iz novembra 2019: 36,9 %, odnosno 308.214 osoba). Ili još jedan primjer, koeficijenti se upotrebljavaju kada tražimo povoljniju cijenu po jedinici, primjerice, na pijaci za voće/povrće ili kada se porede troškovi izgradnje stana po metru četvornom.

5 BAZIČNIH PRAVILA

1. Da biste odredili postotak promjena, uvijek budite sigurni da znate što vam je osnova. Primjerice, prodaja se povećava 25 % prvog mjeseca u godini i 37 % drugog mjeseca. Bilo bi pogrešno reći da je povećanje prodaje bilo 12 % (25-37). To je iz tog razloga što su oba postotka porasta izračunana upotrebljavajući istu osnovicu (u ovome slučaju 100).
2. Kada se poredi dio u odnosu na cjelinu, kao što je to neto dobit u odnosu na ukupnu prodaju, cjelina je uvijek osnovica. To je odnos neto dobit/prodaja.
3. Postotak nečega može se povećati za više od 100 %, ali ne može se umanjiti za više od 100 %. Mislite li o tome na taj način, vi možete udvostručiti vašu zaradu 200 %, ali vi možete izgubiti samo 100 % od tog iznosa.
4. Koeficijenti gube značaj i točnost kada postanu pretjerano detaljni. Što znači da vi ne trebate upotrebljavati toliko detaljne podatke ili cifre za analizu koeficijenata. Vrlo često je analiza korisna ako je „ugrubo” urađena.
5. Zapamtite – koeficijenti će vam pomoći kod donošenja odluka, ali neće donijeti odluke za Vas.

Kada upotrebljavate koeficijente, imajte na umu sljedeće:

Imajte objektivan pristup: ne upotrebljavajte koeficijente da podrže unaprijed definirane zaključke. Njih trebate upotrebljavati da vam pomognu u boljem razumijevanju, a kasnije i u zaključivanju.

Ne koristite pogrešne cifre: primjerice, kada promatrate rast cijena sa 2 na 3 KM, cifra koju želite porediti je 1 BAM, i nju poredite sa 2 BAM, koje će pokazati povećanje od 50 %.

Ne poredite brojeve koji ne znače ništa: primjerice, ne poredite troškove s osnovnim sredstvima, vrlo je lako sačiniti poređenje, ali dobiveni rezultat ne znači ništa.

Pet vrsta koeficijenata

Prvi set koeficijenata je nazvan **koeficijentima likvidnosti**, jer mjere iznos gotovine raspoloživ za pokrivanje troškova, i tekućih i dugoročnih. Ovi su koeficijenti bitni kako bi se posao gospodarskog subjekta održao živim. Izostanak plaćanja računa koji su dospjeli je najbrži način da se izgubi tvrtka. Kreditne institucije vam vrlo često neće pozajmiti novac, onda kada je tvrtki najpotrebniji. Zato je bitno da se kreditne linije osiguraju dobro unaprijed, i to onda kada posao izgleda najbolje. Zato je svaki propali poslovni poduhvat nelikvidan. Pazite da **ne pomiješate nelikvidnost sa solventnošću!**

Drugi set koeficijenata je nazvan **koeficijentima profitabilnosti**. Ovi koeficijenti mjere i pomažu kod kontrole prihoda. To se ostvaruje bilo kroz veću prodaju, veće marže, dobivanje više za istu sumu novca koju plaćate ili kao kombinacija navedenih metoda. Ono što je zakonitost jeste da **tvrtke koje generiraju gubitak dugoročno ne mogu biti i likvidne**. Ili još bolje rečeno, nemojte misliti da ste profitabilni ako imate likvidnih sredstava. Tipičan primjer toga je ugostiteljstvo, svaki dan donosi dnevni obrtaj novca, ali to ne znači da ima i zaradu pri obrtaju.

Treći set koeficijenata je nazvan koeficijentima efikasnosti. Koeficijenti efikasnosti mjere i pomažu kod kontrole poslovnih operacija koje se izvode u sklopu poslovnih aktivnosti. Oni dodaju još jednu dimenziju kada razmatramo mogućnost povećanja prihoda na taj način da se procjenjuju bitne transakcije kao što je upotreba kreditnih linija, kontrola zaliha i upravljanje imovinom. Vrlo često tvrtke koje loše posluju (tj. nagomilavaju gubitke) imaju velike zalihe. Mislite da će se rasprodajom zaliha popraviti likvidnost, ako ništa barem kratkoročno. Međutim, vrlo brzo dolazite do informacije da su zalihe zastarjele i neupotrebljive. Zbog toga sagledajte pomoću ovih koeficijenata koliko dugo se čuvaju tako velike zalihe pa ćete i prije početka prodaje moći formirati očekivanje hoće li biti gotovine po osnovi te imovine.

Četvrti set koeficijenata je nazvan **tržišnim koeficijentima**. Koeficijente tržišta ponajprije upotrebljavaju investitori kada odlučuju hoće li kupiti dionice ili ne. I ako uzmete novine, vidjet ćete da se nekoliko koeficijenata iz ovog domena stalno objavljuje. Međutim, za jako male tvrtke oni su beznačajni, ali je dobro ako se razumije način na koji se računaju. Ali za sada ćemo ove koeficijente „preskočiti” iz tog razloga što: imamo valutni odbor za slučaj poslovanja s različitim valutama, varijabilne kamate se vezuju za dugoročne kredite a ročna usklađenost aktive i pasive je stavka koju ćemo privremeno zamijeniti s koeficijentima likvidnosti, iako je suštinski ročna usklađenost mnogo kompleksniji slučaj, a jako bitan recimo u bankarskom sektoru.

Peti set koeficijenata su koeficijenti zaduženosti ili solventnosti i pokazuju sposobnost kompanije da plati svoje dugoročne obveze. Ovi omjeri ispituju ovisnost poduzeća o dugu za njegovo poslovanje i vjerojatnost otplate tih obveza.

Budući da su moguća preklapanja informacija koje nam pružaju pokazatelji, potrebno je biti selektivan u njihovoj primjeni i odabrati pokazatelje koji imaju najveću moć objašnjenja. Zbog toga, **u početku idite takozvanim „utabanim stazama”** i kasnije kada naučite na njih, sami ćete izvoditi svoje varijacije na temu obračuna. Jer u ovom modulu je već napomenuto da su analitičari ti koji definiraju što im je bitno kod analize te sukladno

tome i vrše izbor pozicija iz financijskih izvješća. Ali, ipak da ne idemo u krajnost, kod izračuna potrebno je poštivati određena pravila kako se računaju koeficijenti, zbog čega osnovne formule za njihovo izvješće dajemo u ovom dokumentu u dijelovima koji slijede dole.

Tumačenje pokazatelja vrši se **u odnosu na određene standarde**. Standardi za poređenje i tumačenje mogu biti: standardi koje postavlja sam analitičar, a koji su odraz njegova iskustva; prosjek grane u kojoj poduzeće posluje; povijesni pokazatelji datog poduzeća (iz prethodnih godina); pokazatelji sadržani u planovima poduzeća; standardi uobičajeni u stručnoj literaturi, itd.

Temeljni kriteriji dobrog **poslovanja** su kriterij sigurnosti i **kriterij uspješnosti**. Pri čemu su:

- pokazatelji likvidnosti, zaduženosti i aktivnosti - **pokazatelji sigurnosti poslovanja**
- pokazatelji ekonomičnosti, profitabilnosti, investiranja – **pokazatelji uspješnosti poslovanja**.

Upotreba i ograničenja racio analize – Pored nesporne korisnosti u analizi financijskih izvješća, racio analiza ima brojna ograničenja koja valja imati u vidu. Glavna od njih su: narušavanje uporedivosti informacija između dviju tvrtki usljed alternativne primjene računovodstvenih standarda GAAP-a³⁰ ili MRS³¹; većina financijskih izvješća se priprema na temelju stvarne ili realne cijene, pa se učinak inflacije ne uzima u obzir; financijska izvješća mogu sadržavati proizvoljne procjene i cifre koje se temelje na prosuđivanju (određivanje vrijednosti zaliha i neispunjenih ugovora); na moć zarađivanja poduzeća mogu utjecati čimbenici koji nisu prikazani u financijskim izvješćima (jaka uprava,

obučena radna snaga...); teško je generalizirati je li neki racio „dobar” ili „loš”, s obzirom da to ovisi i o vrsti tvrtke i o oblasti u kojoj tvrtka posluje, i slično.

Tumačenje dobivenih rezultata

Cilj ovog poglavlja je da pomogne kod interpretacije financijskih izvješća uz upotrebu financijskih koeficijenata, a radi evaluacije performansi poslovanja nekog gospodarskog subjekta.

Procijeniti bonitet gospodarskog društva znači procijeniti njegovu „zdravlje” - sposobnost da, gledajući dugoročno, preživi. Bit postojanja svakog gospodarskog subjekta jeste pretvaranje određenih resursa, često nazvanih *inputima* (kapital, dugotrajna materijalna imovina, sirovine, ideje, rad...), u *outpute* (proizvode, usluge) uz postulat da vrijednost konačnog *outputa* treba biti veća od zbroja *inputa* potrebnih za njihovu proizvodnju. Pa tako, ako je ukupan prihod manji od ukupnih troškova, tada je sigurno da će prije ili kasnije taj poslovni poduhvat propasti. Međutim, vrlo se rijetko dešava da je problem u poslovanju tako očigledan. Kad on postane očigledan, tada je i kasno za takvo poduzeće da se spasi. I zbog toga se upotrebljava niz „alata” kojim se prikupljaju informacije o poslovanju kako bi se izvuкао zaključak o statusu promatranog poduzeća i procijenio rizik „neprekidnog poslovanja”³². Zbog toga ćemo analizu započeti upotrebom financijskih koeficijenata. Jako je veliki broj koeficijenata koji su definirani u ekonomskoj teoriji, međutim, jako je bitno odrediti koji će se ključni ekonomski indikatori upotrebljavati kod evaluacije, primjerice kod definiranja preduvjeta za pokretanje (pred)stečajnog postupka. Kako bi se osigurao unificiran postupak ocjene platežne sposobnosti stečajnog dužnika, više je nego preporučljivo upotrebljavati koeficijente i njih valorizirati pri

30 GAAP - Generally Accepted Accounting Standards (Općeprihvaćeni računovodstveni standardi koje primjenjuju tvrtke u US).

31 MRS - Međunarodni računovodstveni standardi koji se primjenjuju u evropskim zemaljama i kod nas.

32 Rizik neprekidnog poslovanja (engleski: on going concern) - rizik da posao koji funkcionira nema prijetnje od likvidacije u dogleđnoj budućnosti, što se obično smatra barem narednih 12 mjeseci. Jednostavno rečeno, stalna briga je sposobnost preduzeća da ispuni svoje finansijske obaveze kada dospiju. Također, „neprekidno poslovanje” podrazumijeva i osnovnu izjavu o mogućnosti odnosno namjeri da nastavi djelovati barem sljedeću godinu, što je osnovna pretpostavka za pripremu finansijskih izvještaja koji razumiju konceptualni okvir MSFI-ja.

donošenju odluke o daljnjem tijeku postupka. Također, bitno je izabrati koeficijente koji će se upotrebljavati za vrjednovanje kao i odrediti na koji način će se oni izračunavati.³³ Pa tako je preporuka da se u stečajnom postupku za „izbor” koeficijenata upotrebljava članak 9. kao i 43. stavak (1) Zakona o stečajnom postupku FBiH, pri čemu prvi članak govori o likvidnosti a posljednji članak o solventnosti. Dio koji je „teško definirati”³⁴ jeste koju visinu vrijednosti promatrani koeficijent treba imati kako bi se znalo je li dobivena vrijednost „dobra” ili „loša”. Ovo je iz tog razloga što u teoriji korporativnih financija nema univerzalnog pravila, s obzirom na to da vrijednost koeficijenata ovisi o zemlji, sektoru i vremenskom razdoblju u kojem se izračun radi. Primjera radi, u BiH u kojoj je nelikvidnost opća pojava ne mogu se upotrebljavati univerzalni standardi kod definiranja prihvatljivih vrijednosti. Taj se problem rješava na taj način da se uradi tzv. izvješće PEER skupine u kojem se prikazuju financijski pokazatelji nekoliko tipičnih tvrtki iz tog sektora u toj zemlji a vrijednosti koje se dobiju koriste se kao „standard” prema kojem se vrši poređenje.

Za očekivati je da će se u narednom razdoblju (razdoblju nakon ovog projekta) sačiniti izvješća po metodi PEER skupina za različite industrije u BiH i da će se oni prezentirati stečajnim upraviteljima/sucima „po načelu najbolje prakse” s preporukama za upotrebu istih kod stjecanja suda o vrijednostima pokazatelja za poduzeća za koja oni donose odluke. Međutim, ono što je još bitnije jeste interpretirati značenje tih koeficijenata u odluku vezanu za predmetni stečajni postupak. Primjerice, kada knjigovodstvena vrijednost imovine u odnosu na visinu obveza čini neki mali postotak, primjerice 4 % od ukupne vrijednosti

obveza, kod tako male vrijednosti stečajne mase koja se može generirati u postupku stečaja opravdano bi bilo otvoriti stečajni postupak jer su ispunjeni uvjeti Zakona o stečajnom postupku, ali istodobno i donijeti odluku da se okonča taj postupak iz razloga nedostatka stečajne mase jer imovina čini samo 4 % obveza te je očekivati da bi se ista koristila samo za pokriće troškova stečajnog postupka.

Sukladno tome, fokus u (pred)stečajnom postupku treba biti na koeficijentima likvidnosti i solventnosti kao i na gradaciji likvidnosti zbog potrebe definiranja postoji li stečajna masa i što se iz nje može pokriti³⁵.

Koeficijenti likvidnosti

Likvidnost je pokazatelj koji se najranije počeo upotrebljavati u analizi financijskih izvješća. Pokazatelji likvidnosti se upotrebljavaju za procjenu **spособnosti** poduzeća da **podmiri svoje dospjele kratkoročne obveze**. Dobavljači proizvoda i usluga, kao i povjeritelji koji odobravaju poduzeću kratkoročne kredite, zainteresirani su za procjenu sposobnosti poduzeća da udovolji obvezama koje dospijevaju na kratak rok (obveza s rokom dospijevanja do godinu dana). Međutim, nije dovoljno samo servisirati dospjele obveze plaćanja nego je bitno i održavati potrebnu strukturu sredstava kao i očuvanje dobrog kreditnog boniteta. U slučaju nelikvidnosti, dolazi do obustave plaćanja obveza, blokade tekućeg računa, gubitka dobavljača i mnogih drugih problema.

33 Još jednom da napomenemo, pozicije bilansa stanja i bilansa uspjeha se mogu korigovati na taj način da se pojedini dijelovi umanje sa stavkama za koje analitičar smatra da iskrivljuju sliku preduzeća u postupku izračuna koeficijenata (na primjer, tekuća sredstva iz bilansa stanja i npr. aktivna vremenska razgraničenja čiji sadržaj najčešće varira od preduzeća do preduzeća tj. od knjigovođe do knjigovođe).

34 Još jednom da napomenemo, pozicije bilansa stanja i bilansa uspjeha se mogu korigovati na taj način da se pojedini dijelovi umanje sa stavkama za koje analitičar smatra da iskrivljuju sliku preduzeća u postupku izračuna koeficijenata (na primjer, tekuća sredstva iz bilansa stanja i npr. aktivna vremenska razgraničenja čiji sadržaj najčešće varira od preduzeća do preduzeća tj. od knjigovođe do knjigovođe).

35 Kod izračuna koeficijenata prikazat će se formula za njihov izračun. Za sve nazive u formulama koji su iskazani velikim početnim slovom potrebno je naći definiciju tog termina u rječniku ekonomskih termina koji je sastavni dio ovog dokumenta. Definicija termina objašnjava njegovo značenje i istovremeno daje prikaz pozicija finansijskih izvještaja s kojih se uzimaju vrijednosti za izračun.

Razlozi za rizik likvidnosti:

- Avansiranje robe ili usluga,
- Izostanak očekivanog priljeva,
- Nenamjensko trošenje sredstava,
- Gomilanje zaliha,
- Ročna neusklađenost aktive i pasive.

Najčešće upotrebljavani koeficijenti likvidnosti su:

1. Tekuća likvidnost
2. Ubrzana likvidnost
3. Financijska stabilnost

Koeficijent tekuće likvidnosti
(*Current Ratio*)

Koeficijent tekuće likvidnosti: Tekuća sredstva / Kratkoročne obveze

Ovim se koeficijentom mjeri sposobnost da se izmire kratkoročne obveze.

Općeprihvaćeni standard za visinu koeficijenta: tekuća sredstva (ili kako se još nazivaju obrtna sredstva ili imovina) trebaju biti dva puta veća od kratkoročnih obveza (tj. odnos 2:1). Poželjna je viša vrijednost ovog koeficijenta, jer osigurava bolju poziciju dužnika. Međutim, visok koeficijent može se javiti usljed visokih zaliha, ili visoke razine potraživanja, odnosno visokih razina gotovine, pa u tumačenju treba biti oprezan. Kao i kod svih takvih procjena, standard prihvatljivosti ovisi o mnogo čimbenika kao što su grana industrije i njezina daljnja perspektiva, o vrsti djelatnosti i „zrelosti” tog poduzeća odnosno industrijske grane. Pa tako, primjerice, ako poduzeće ima brz obrtaj zaliha i može naplatiti svoju realizaciju bez problema, prihvatljiv odnos tekućih sredstava i kratkoročnih (ili tekućih) obveza može biti i niži od gore navedenog standarda. Međutim, on nikako ne bi trebao biti ispod 1:1.

Promatrajući sa stajališta kreditora, veća vrijednost pokazatelja tekuće likvidnosti trebala bi im pružati zaštitu od eventualnih drastičnih gubitaka

proizvedenih poslovnim promašajima dužnika. Značajna prevaga kratkoročne imovine nad kratkoročnim obvezama trebala bi zaštititi potraživanja kreditora ako bi zalihe morale biti likvidirane usljed prisilne prodaje i ako bi se kod dužnika pojavili značajni problemi u naplati potraživanja.

Visok koeficijent: lako je s aspekta likvidnosti to dobro, u duljem vremenskom razdoblju može dovesti do jako niske profitabilnosti jer se novac koji se mogao investirati u poslovanje drži „zarobljen” u obliku gotovine, štednje ili vrijednosnih papira (obveznice, trezorski zapisi). To je svakako signal lošeg postupanja menadžmenta. U isto vrijeme, navedena situacija može značiti i da se ne upotrebljavaju dovoljno mogućnosti kreditiranja od strane dobavljača.

Niska razina koeficijenta: To znači da gospodarski subjekt neće moći izmiriti obveze (račune) tako brzo kao što bi to trebalo (prema ugovornim terminima, prema fakturama ili prema relevantnim zakonskim propisima, kao što je to Zakon o financijskom poslovanju). Posljedice takvog stanja su: sigurno neće dobivati diskonte ili druge povoljnosti kod nabave, nezadovoljni dobavljači zbog čega kvaliteta usluge ili vrsta robe koju gospodarski subjekt ugovara nije najboljeg standarda.

Kako prepoznati problem likvidnosti a da se ne radi izračun koeficijenta: visoke zalihe znače i visoke obveze prema dobavljačima.

Problem tog koncepta sastoji se u činjenici da pokazatelj tekuće likvidnosti mjeri ustvari statičko stanje i procjenjuje poslovanje pod pretpostavkom likvidacije, a ne uzima u obzir „koncept neprekidnog poslovanja”, koji treba biti glavni prioritet menadžmenta.

Koeficijent ubrzane likvidnosti
(*Quick Ratio*)

Koeficijent ubrzane likvidnosti je varijacija na temu koeficijenta tekuće likvidnosti³⁶ i za razliku od prethodnog koeficijenta, ovaj ne

sadržava zalihe iz bilance stanja. To znači da se za izračun tekućih sredstava u obzir uzima samo gotovina i potraživanja od kupaca. Neki analitičari, kako bi bili sigurni da će im izračunani koeficijent prikazati realno stanje, u slučaju potraživanja od kupaca iste umanjuju za 25 % prije no što njihovu vrijednost uvrste u formulu za izračun. Kod „vaganja” odluke uraditi to ili ne, ovisi koliko ste sigurni u naplativnost potraživanja od kupaca koja se iskazuju u bruto bilanci. Ovaj je koeficijent jako dobro primijeniti kod slučajeva stečaja iz tog razloga što je brzina (odnosno mogućnost) prodaje zaliha jako ograničena, odnosno ona je minimalna.

Koeficijent se računa kao: (gotovina + potraživanja od kupaca) / tekuće obveze

Ovaj je pokazatelj rigorozniji od koeficijenta tekuće likvidnosti, jer kod procjene mogućnosti udovoljavanja svojim kratkoročnim obvezama upotrebljava samo (odnosno računa na) svoju najlikvidniju imovinu. Izuzimajući zalihe iz izračuna, ovaj koeficijent dobiva na svojoj preciznosti.

Ovim se koeficijentom mjeri visina likvidnosti koja je odmah na raspolaganju, odnosno gotovina s kojom se mogu pokriti obveze koje se odmah moraju platiti.

Općeprihvaćeni standard za visinu koeficijenta: visina koja vam daje sigurnost je minimalno 1 ili više, odnosno tekuće obveze ne bi smjele biti veće od zbroja iznosa novca i potraživanja, premda ima iznimaka, ovisno o industriji.

Ako je pokazatelj visok, znači da je potrebno unaprijediti upravljanje gotovinom radi smanjenja suviška gotovine, pooštriti kreditnu politiku na taj način da se umanjí odgođeno plaćanje kupaca ili smanjiti kratkotrajnu imovinu u korist dugotrajne imovine. Ovaj pokazatelj uglavnom upotrebljavaju banke i drugi kreditori, a služi kao upozorenje na opasnost da dužnik neće moći izmiriti svoje obveze u roku dospijea.

Neki analitičari kod izračuna ovog koeficijenta iz tekućih sredstava isključuju aktivna vremenska razgraničenja (AVR³⁷) vjerojatno ocjenjujući osnovanost njihova evidentiranja. Za razliku od njih postoji mišljenje da kratkoročne plasmane treba uključivati u poziciju tekućih sredstava.

Iznos obrtnog kapitala (*Working capital*)

Iznos obrtnog kapitala: Tekuća sredstva –
Kratkoročne obveze

Parametar **se iskazuje u novčanom obliku**, iz razloga što se izračun radi kao razlika između dviju novčanih pozicija bilance stanja tj. „tekuća sredstva” umanjena za iznos „kratkoročnih obveza”. **Parametrom se mjeri** raspoložete li gotovinom odnosno obrtnim kapitalom da možete bez problema financirati svoj proces poslovne aktivnosti kojim generirate prihod.

Općeprihvaćeni standard za visinu parametra: pozitivna razina obrtnog kapitala. Poduzeće koje ima veći iznos obrtnih sredstava automatski osigurava i veći stupanj likvidnosti. Ovaj pokazatelj posebice prate kratkoročni povjertelji.

Koeficijent obrtnog kapitala (promjene obrtnog kapitala)

Koeficijent obrtnog kapitala: Ukupan prihod (umanjen za rabate, popuste) / Obrtni kapital

Općeprihvaćeni standard za visinu koeficijenta: ukupan prihod (neto) bi trebao da je 5 ili 6 puta veći od obrtnog kapitala. **Visok koeficijent:** može značiti da tvrtka neće imati dovoljno gotovine da plati svoje račune i obveze. **Nizak koeficijent:** može značiti da ste likvidnost vezali za ulog u kratkoročne vrijednosne papire koji donose nizak prinos i ako vam bude zatrebalo, nećete imati gotovine.

Da malo zakompliciramo, ali s ciljem da pokažemo kako su koeficijenti međusobno povezani. Ako je koeficijent tekuće likvidnosti nizak, tada će koeficijent promjene obrtnog kapitala biti visok

iz prostog razloga jer je visina obrtnog kapitala niska, pa je preporuka da se poveća opreznost kod povećanja opsega proizvodnje/ili usluga, jer poduzeće možda neće biti u mogućnosti pokriti račune vezane za poslovni proces kao što su plaće radnicima, računi za struju i sl.

Zapamtite

Zove se obrtni kapital zato što je to iznos potreban na dnevnoj razini da bi poslovni proces tekao. Obrtni je kapital novac koji se upotrebljava za plaće, da se plate računi itd. Iznos obrtnog kapitala mijenja se svaki put kada se izvrši naplata potraživanja, kada se izvrši prodaja ili kada se plati obveza bilo u gotovini ili preko računa.

Koeficijenti solventnosti

Koeficijenti solventnosti se vrlo često nazivaju pokazateljima zaduženosti ili pokazateljima financijske strukture. Ukupna sredstva u aktivni financiraju se iz obveza ili sopstvenog kapitala. Struktura pasive može biti komponirana na različite načine, kako bi odgovarala individualnim potrebama kompanije i njezinoj strukturi aktive. Strukturiranje pasive, tj. **odnos između sopstvenih i pozajmljenih izvora** financiranja naziva se **financijskom strukturom**.

Pokazatelji zaduženosti pokazuju u kojoj se mjeri poduzeće **financira iz tuđih izvora sredstava** te govore o odnosu duga i imovine. Koeficijent zaduženosti računa se kao odnos pozajmljenih izvora i ukupne pasive. U pravilu bi vrijednost **koeficijenta zaduženosti** trebala biti 0,5 ili manja.

Visok pokazatelj zaduženosti pokazuje da se veći dio poslovanja financira zajmovima, dok niska razina znači da veći dio dugoročnog kapitala predstavlja sopstveni kapital. Poduzeće može imati visok koeficijent zaduženosti ako ostvaruje relativno stabilnu dobit i ima sredstva koja su pogodna kao jamstvo za zajmove.

U analizi zaduženosti važne su dvije vrste pokazatelja zaduženosti (financijske poluge):

1. Pokazatelji na temelju stavljanja u omjer računa bilance stanja radi utvrđivanja razmjera u kojem se imovina financirala posuđenim sredstvima,
2. Pokazatelji na temelju računa bilance uspjeha radi utvrđivanja koliko su puta fiksne naknade pokrivene dobitkom.
3. Najčešći pokazatelji zaduženosti su:
4. Pokazatelj zaduženosti
5. Pokazatelj vlastitog financiranja
6. Pokazatelj financiranja
7. Pokazatelj pokriva kamata
8. Faktor zaduženosti
9. Stupanj pokriva I
10. Stupanj pokriva II

Kao što se može vidjeti, ima ih mnogo, ali u ovom dokumentu fokus je samo na osnovnim pokazateljima.

Koeficijent odnosa duga i kapitala

Pokazatelj zaduženosti pokazuje koliki su udio sredstava osigurali kreditori odnosno pokazuje do koje mjere poduzeće koristi zaduživanje kao oblik financiranja. Što je veći odnos duga i imovine, veći je financijski rizik, a što je manji, niži je taj financijski rizik. U pravilu bi vrijednost koeficijenta zaduženosti trebala biti 0,5 ili manja.

Financijski rizik predstavlja:

- rizik kod fiksnih troškova financiranja (rizik da se ostvarenim financijskim rezultatom neće pokriti kamate na dugove poduzeća), i/ili
- rizik koji proistječe iz stupnja zaduženosti poduzeća (rizik da poduzeće neće biti u mogućnosti vratiti dug).
- Stupanj rizika se povećava uporedo sa stupnjem zaduženosti poduzeća.

Koeficijent zaduženosti:
Ukupan dug / Kapital

Pojašnjenje:

Ukupan dug jednak je ukupnim obvezama.

Kapital je jednak: ukupna aktiva - ukupne obveze.

Ovim se koeficijentom mjeri odnos između kapitala koji je osigurao kreditor (dobavljač i banka), putem kojeg je pozajmljena gotovina promatranom poduzeću, i kapitala koji je potekao od vlasnika.

Općeprihvaćeni standard za visinu koeficijenta: Prema nekim analitičarima, odnos tekućih obveza i kapitala ne bi trebao biti veći od 80 % i dugoročni krediti u odnosu na kapital ne bi trebali prelaziti 50 %. Ako je drugačija situacija i visina kredita u odnosu na kapital je viša, tada je za očekivati da je stupanj kontrole poduzeća od strane kreditora (banka, dobavljač) visok i da oni preuzimaju kontrolu nad poslovanjem. U takvim okolnostima može se očekivati da je imovina ta-

kvog poduzeća založena kao osiguranje za njihov povrat.

Nizak koeficijent:

Nizak koeficijent ukazuje na dugoročnu financijsku stabilnost. Međutim, s druge strane to znači da su vlasnici konzervativni i da „kupuju” samo svojim vlastitim novcem. U takvim okolnostima je razvoj spor, a profitabilnost niža jer se ne upotrebljava „jeftiniji” novac za profitabilne investicije.

Visok koeficijent:

Visok koeficijent je predznak za kreditore da „budu oprezni” i u takvim okolnostima „drže na oku” tvrtku i njezin menadžment. U takvim je okolnostima jako teško naći nove izvore novca.

Koeficijent vlastitog financiranja

Pokazatelj vlastitog financiranja je komplementaran koeficijentu zaduženosti i računa se na sljedeći način:

Koeficijent vlastitog financiranja: Kapital /
Ukupna aktiva

Pokazatelji vlastitog financiranja govore u kojem omjeru vlastito financiranje sudjeluje u poslovanju poduzeća. Pokazatelj je to bolji što je koeficijent veći od 0,50, jer onda to znači da se poduzeće financira iz vlastitih izvora, s više od 50 %. Odnosno, možemo reći, što je stupanj samofinanciranja veći, to su povjeritelji sigurniji i rizik poslovanja s tim poduzećem je manji.

Pokriće troškova kamata je jedan od pokazatelja koji govori o dinamičkoj zaduženosti poduzeća. Pokazuje razmjer u kojem dobit iz poslovanja može pasti a da ne dovede u pitanje plaćanje kamata, odnosno pokazatelj daje informaciju o tome koliko su troškovi kamata pokriveni s dobiti prije oporezivanja.

Koeficijent pokrića troškova kamata: EBIT³⁸/
Godišnji troškovi kamata

Kod ovog pokazatelja kao sredstva koja se mogu upotrijebiti za podmirenje godišnjeg troška kamata uzima se dobitak prije poreza i kamata (EBIT) i ukupan EBIT je raspoloživ za plaćanje kamata.

Poželjnim se smatra što veći odnos, jer je u tom slučaju manja rizičnost podmirenja obveza po dospjelim kamatama.

Ovaj pokazatelj služi kao orijentir za odluku o zaduživanju kod financijskih organizacija, tj. je li poduzeće uopće u mogućnosti podmiriti troškove kamata za kredit koji bi eventualno zatražilo.

Sažetak

- Koeficijenti likvidnosti pomažu da se utvrdi mogućnost tvrtke da plati obveze.
- Koeficijent tekuće likvidnosti je jako bitan jer on pokazuje mogućnost tvrtke da izmiri obveze koje ODMAH dospijevaju.
- Obrtni kapital je razlika između tekućih sredstava i kratkoročnih obveza. Bitno je znati tu cifru jer ona pokazuje koliko se novca ima na raspolaganju da se isplate plaće ili da se kupe nove sirovine odnosno da se nabavi nova usluga.
- Ako se koeficijent promjena obrtnog kapital „drži” na adekvatnoj razini, tada će tvrtka moći nabavljati po uvjetima avansnog plaćanja i ostvarivati diskonte.
- Krediti dugoročnog karaktera ne bi trebali prevazilaziti 45 % kapitala.

Koeficijent efikasnosti

Vrlo često ćete ovaj koeficijent susresti pod nazivom **pokazatelj poslovne aktivnosti**. Ti koeficijenti mjere koliko efikasno poduzeće upotrebljava svoje resurse tj. razinu angažiranja imovine i stupanj njezinog iskorištenja. Na taj način stječemo predstavu o uspješnosti **upotrebe raspoloživih resursa**. Opće pravilo govori kako je **bolje da je koeficijent obrtaja što veći broj, tj. da je vrijeme vezivanja ukupne i pojedinih vrsta imovine što kraće**. Obratite pažnju na razliku: cifre koje pokazuju obrtaj trebaju biti veće, a broj dana koji pokazuje vezivanje (zadržavanje) imovine treba biti manji, tj. vrijeme vezivanja što kraće.

Radi jasnoće, potrebno je znati da koeficijent obrtaja ukazuje na brzinu cirkulacije imovine u poslovnom procesu. Opći obrazac za izračunavanje koeficijenta obrtaja je:

Koeficijent obrtaja: $\text{Promet} / \text{Prosječno stanje}$

Prilikom izračunavanja prosječnog stanja, obično se uzima u obzir zbroj knjigovodstvenog stanja na početku i na kraju godine i dijeli sa 2 [(prethodna godina+tekuća godina)/2].

Osim toga, ako je poznat koeficijent obrtaja, tada je moguće izračunati i prosječne dane vezivanja sredstava tj. prosječno trajanje obrtaja.

Broj dana vezivanja: $365 / \text{Koeficijent obrtaja}$

Još jednom da ponovimo: s aspekta uspješnosti i sigurnosti, bolje je da je koeficijent obrtaja što veći broj, odnosno da je vrijeme vezivanja što kraće.

Najčešći pokazatelji aktivnosti su:

1. Pokazatelj obrtaja ukupne imovine
2. Pokazatelj obrtaja potraživanja
3. Trajanje naplate potraživanja
4. Pokazatelj obrtaja zaliha
5. Broj dana vezivanja zaliha

Koeficijent obrtaja potraživanja (ili dani naplate potraživanja)

Pokazatelj obrtaja potraživanja pokazuje koliko se novčanih jedinica prodaje može ostvariti s jednom KM uloženom u potraživanja.

Koeficijent obrtaja potraživanja: $\text{Ukupan prihod (neto)} / \text{Prosječna potraživanja}$

Na temelju koeficijenta obrtaja potraživanja, moguće je izračunati i **prosječno trajanje naplate potraživanja** na sljedeći način:

Trajanje naplate potraživanja u danima: $365 / \text{Koeficijent obrtaja potraživanja}$

Koeficijent obrtaja kupaca treba analizirati u kontekstu kreditnih uvjeta odobrenih kupcima. Ako uobičajeno razdoblje kreditiranja kupaca iznosi 30 dana, prosječno razdoblje naplate treba biti oko 30 dana.

Porast prosječnog vremena naplate potraživanja (pad pokazatelja obrtaja potraživanja) može značiti da poduzeće ima problema s naplatom potraživanja ili da su potraživanja sumnjive

kvalitete. Pa tako vidite da je razdoblje naplate potraživanja korisno uporediti s uvjetima kreditne politike poduzeća.

Formula za skraćeno izračunavanje koeficijenta:

Koeficijent obrtaja potraživanja: (Potraživanja od prodaje x 365) / Ukupan prihod (neto)

Ovim se koeficijentom mjeri prosječan broj dana koliko se čeka da bi se naplatila potraživanja od prodaje kupcima (izračun pokazuje broj dana).

Općeprihvaćen standard: jako je teško definirati pravilo jer ovisi o politici naplate potraživanja koju je poduzeće donijelo. Ukoliko je to 30 dana, tada bi izračun ovog koeficijenta trebao biti 30. Ovdje bih uputila na Zakon o financijskom poslovanju³⁹ u FBiH, članak 11. (Rokovi izvršenja novčanih obveza u poslovnim transakcijama između poduzetnika) odnosno članak 3. Zakona o rokovima izmirenja novčanih obveza u komercijalnim transakcijama⁴⁰ u Republici Srpskoj.

Niska razina koeficijenta znači velika brzina obrtaja potraživanja, što ukazuje na konzervativne politike poduzeća ili na „dobre” kupce. To je zaista rijetkost i može opstati jedino u monopolnim tržištima na kojima nema konkurencije, inače penetracija konkurencije vrlo brzo izmijeni situaciju na taj način da se roba počne prodavati na „kredit” tj. na odgođeno plaćanje.

Visok koeficijent: nizak stupanj obrtaja i sporost u plaćanju, što može biti rezultat velikog broja loših kupaca (zastarjela potraživanja). Ako je to slučaj, a proizvodnja odnosno usluge se pružaju, tada je znak da novac nužan za financiranje poslovanja dolazi od kredita.⁴¹

Koeficijent obrtaja zaliha (ili dani vezivanja zaliha)

Ovim se koeficijentom mjeri koliko puta se „obrnú” početne zalihe u poduzeću.

Koeficijent obrtaja zaliha: Nabavna vrijednost prodane robe / Prosječna vrijednost zaliha

Iskazuje se kao multiplikator.

Dani vezivanja zaliha: 365 / Koeficijent obrtaja zaliha

Iskazuje se u danima.

Općeprihvaćeni standard: ovaj koeficijent, pored toga što se razlikuje od industrije do indistrije, također ovisi i o dobu godine (sezona) u kojoj se računa. Međutim, može se reći da je standard za obrtaj zaliha 6-7 puta godišnje.

Nizak koeficijent: indikator je visokih zaliha, odnosno situacije u kojoj nikada niste bez zaliha, možda kao posljedica zastarjelih zaliha, ili može indicirati jako nizak stupanj likvidnosti, odnosno pripreme poduzeća za razdoblje kada je njegova sezona proizvodnje/prodaje blizu. Niski pokazatelj implicira da poduzeće ima visoke oportunitetne troškove tj. neproduktivno upotrebljava sredstva. Niski pokazatelj obično ukazuje i na nekvalitetne (zastarjele, pokvarene) zalihe.

Moguće je i da poduzeće ima na zalihama dio starih zaliha koje se ne upotrebljavaju, dok se ostale zalihe dobro obrću, pa bi te zalihe trebalo prodati uz diskont ili ako to nije moguće, treba ih otpisati.

Visok koeficijent: ukazuje da su zalihe uvijek na jako niskoj razini, možda kao posljedica nabave samo za proizvodnju i u takvim okolnostima likvidnost je jako dobra. Previsoki pokazatelj upućuje, pak, da poduzeće vjerojatno često iscrpljuje

39 „Službene novine Federacije BiH”, broj 48/16 od 22. 6. 2016.

40 „Službeni glasnik RS”, br. 119/2012, 68/2015, 113/2017 i 91/2019.

41 U našim uvjetima gospodarstva, kada postoji kronična nelikvidnost, ovaj je pokazatelj jako visok. Iz tog razloga dobro bi bilo uraditi za interesantne sektore izvješće PEER skupine s izračunanim koeficijentima.

zalihe i tako može doći u poziciju da gubi kupce jer ih nije u mogućnosti „servisirati” kada mu se jave⁴².

Koeficijent obrtaja stalne imovine

Koeficijent obrtaja stalne imovine: Ukupan prihod (neto) / Stalna sredstva

Ovim se koeficijentom mjeri stupanj upotrebe imovine poduzeća i jako je bitan za poduzeća koja imaju kapitalno intenzivnu poslovnu djelatnost.

Općeprihvaćeni standard: ovo je zaista jako teško definirati, **možda se može reći da je standard za obrt zaliha 3-5 puta godišnje**

Nizak koeficijent: imovina se ne upotrebljava u raspoloživom kapacitetu.

Visok koeficijent: u pravilu viši koeficijent znači da se s jako malom investicijom ostvaruje velika prodaja, što svakako vodi do visoke profitabilnosti.

Sažetak

- Koeficijenti efikasnosti pokazuju koliko dobro se vodi neki posao.
- Ti koeficijenti efikasnosti doprinose održavanju balansa u tvrtkama.
- Potraživanja od kupaca pomnožena sa 365 i podijeljena s ukupnim prihodom pokazuju koliko brzo vam plaćaju vaši kupci.
- Odnos između nabavne vrijednosti prodane robe i prosječnih zaliha pokazuje koliko puta se zalihe obrnu (nabave i prodaju), što ukazuje ponajprije na profitabilnost.

Odnos ukupnog prihoda i stalnih sredstava pokazuje koliko iskorištavate svoju stalnu imovinu.

Koeficijent ekonomičnosti

Pokazatelji ekonomičnosti izračunavaju se na temelju bilance uspjeha. Oni mjere odnos prihoda

Koeficijent profitabilnosti

Pokazatelji **profitabilnosti** pokazuju sposobnost povrata uložene imovine i **vlastitog kapitala** i povezuju profit s prihodima iz prodaje i investi-

ci i rashoda i pokazuju **koliko se prihoda ostvari po jedinici rashoda**. Ako je vrijednost pokazatelja ekonomičnosti manja od 1, to znači da poduzeće posluje s gubitkom.

Osnovni pokazatelji ekonomičnosti su:

1. Ekonomičnost ukupnog poslovanja
2. Ekonomičnost prodaje

Koeficijent ekonomičnosti ukupnog poslovanja

Koeficijent ekonomičnosti ukupnog poslovanja: Ukupan prihod (neto) / Ukupni rashodi

Koeficijent ekonomičnosti prodaje

Koeficijent ekonomičnosti prodaje: Prihodi od prodaje / Rashodi od prodaje

cijama, a ukupno promatrani pokazuju ukupnu efikasnost **poslovanja poduzeća**.

Često se nazivaju i pokazateljima rentabilnosti jer odražavaju moć zarađivanja poduzeća

42 Visok stupanj obrtaja je jako pozitivan trend jer povećava likvidnu poziciju poduzeća i smanjuje troškove držanja zaliha. I zakonitost je da mali gospodarstvenici ne bi trebali imati zalihe veće od 100 % iznosa obrtnog kapitala (tekuća sredstva minus tekuće obveze). Također, kada se računaju zalihe, uzimaju se u obzir svi javni oblici zaliha: gotov proizvod, sirovine, proizvodnja u tijeku.

i ključni su koeficijenti u procjeni financijskog uspjeha. Apsolutni iznos ostvarene dobiti nema veliki analitički značaj, već je potrebno dobit uporediti s veličinom poduzeća koja se može izraziti količinom zaposlenog kapitala ili ostvarenog prihoda. Ako su sredstva i izvori efikasno upotrijebljeni, tvrtka ostvaruje dobitak, u protivnom ostvaruje gubitak.

Pokazatelji profitabilnosti mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine:

1. Pokazatelje koji pokazuju profitabilnost u odnosu prema prodaji
 - Stopa povrata na prodaju (PBT), ili
 - Stopa povrata na prodaju (PAT)

Pokazatelje koji pokazuju profitabilnost u odnosu prema ulaganjima

- Rentabilnost imovine
- Rentabilnost kapitala

Stopa povrata na prodaju (PBT) stavlja u odnos **dobit prije oporezivanja**⁴³, uvećanu za kamate, s prihodima od prodaje poduzeća. Ona označava koliko se ostvari zarade (dobiti) iz svake KM prodaje. Ovaj pokazatelj pokazuje koliko se dobro upravlja operativnim troškovima, ili drugačije rečeno, ostvari li poduzeće dovoljno prihoda od prodaje da pokrije fiksne troškove i da mu opet ostane prihvatljiva razina zarade. Što je stopa veća, poduzeće je uspješnije u ostvarivanju zarade.

Stopa povrata na prodaju (PBT): (Dobit prije poreza + kamate) / Ukupan prihod

Općeprihvaćen standard: nema preporučenu vrijednost, ovisi o industriji i stanju u ekonomiji. Zbog toga je potrebno upotrebljavati i analizu trenda kako bi se uočilo kretanje (pozitivno, odnosno negativno).

Nizak koeficijent: primjerice, maloprodajni sektor ima jako nizak koeficijent, ali i dalje je kao sektor zdrav za tvrtke koje djeluju u njemu, rade i zarađuju. U takvim okolnostima uzimaju se i drugi koeficijenti prije no što se donese za-

ključak. U slučaju maloprodaje bilo bi bitno uzeti koeficijente efikasnosti, kao što je to obrtaj zaliha koji nadoknađuje nisku profitabilnost po jedinici.

Visok koeficijent: uobičajeno pravilo, što je viši koeficijent, to bolje. Mada je dovoljno vidjeti da vam se on iz godine u godinu povećava, pa da znate da ste na pravom putu.

Stopa povrata na prodaju (PAT) prikazuje odnos između a) dobiti nakon oporezivanja (neto dobiti), uvećane za kamate i b) prihod od prodaje poduzeća. Razlika između bruto i neto marže profita je upravo u poreznom opterećenju u odnosu prema prihodima od prodaje.

Stopa povrata na prodaju (PAT): (Dobit nakon poreza + kamate) / Ukupan prihod

Neto marža profita je najprecizniji pokazatelj konačnih učinaka realiziranih poslova i pokazuje koliki postotak prihoda ostaje u vidu dobiti, kojom se može slobodno raspolagati.

Pokazatelj povrata na ukupnu aktivu (ROA) pokazuje sposobnost poduzeća da upotrebom raspoložive imovine ostvari dobit, tzv. pokazatelj neto rentabilnosti imovine. On pokazuje koliko je poduzeće ukupno zaradilo na svaku KM imovine.

Povrat na ukupnu aktivu (ROA): Dobit nakon poreza / Ukupan prihod

Općeprihvaćeni standard: nema univerzalnog standarda. Primjerice, željezare koje imaju jako velika postrojenja (tzv. kapitalno intenzivne industrije) imaju stopu povrata koja je mnogo niža od, primjerice, konzultantske industrije, gdje imovinu sačinjava samo uredska oprema.

Napomena: potrebno je dobro poznavanje strukture aktive da bi se mogao donijeti ispravan zaključak na bazi ovog koeficijenta. Primjerice, kod željezara, ako je njihova imovina amortizirana, tada je preostala vrijednost imovine jako mala, pa bez obzira koliko malo zarađivale, imat će neopravdano visok koeficijent. Također, ako

u neto dobiti sudjeluje izvanredan prihod kao što je to prodaja neke nekretnine ili zarade po osnovi tečajnih razlika, tada će ovaj koeficijent biti neopravdano visok. Zbog toga je potrebno dobro poznavanje strukture bilance stanja i bilance uspjeha. Pa zato bi savjet bio: analizu započnite pregledom pozicija finansijskih izvješća, horizontalnom analizom pa tek onda, ako nema neuobičajeno visokih iznosa, krenite s analizom izračunanih koeficijenata.

Pokazatelj povrata na ukupni kapital (ROE) pokazuje snagu zarade u odnosu na ulaganje dioničara i često se naziva pokazateljem neto rentabilnosti kapitala.

Povrat na ukupan kapital (ROE): Neto dobit prije poreza / Prosječni ukupan kapital

Općeprihvaćeni standard: ako je stopa povrata jednaka 15 %, tada je znak da takav poslovni poduhvat nije ovisan o kreditu za financiranje svojeg poslovanja u budućem razdoblju jer je razina prihoda koja se ostvaruje dovoljna.

Nizak koeficijent: pokazuje da ste mogli naći i industriju ili projekt da uložite i da ostvarujete mnogo bolju zaradu.

Visok koeficijent: može ukazivati i na mali iznos kapitala gdje izvori financiranja dolaze mahom iz vanjskih kreditnih sredstava.

Napomena: ovo je najbolji pokazatelj profitabilnosti, i postoji izravna veza između ovog

Sažetak

Ovo poglavlje ima za cilj pomoći kod razumijevanja određenih oblasti financija i nema namjeru da korisnika učini profesionalnim analitičarem. Jednostavno, ovaj dio priručnika daje alat koji pomaže kod razumijevanja finansijskih izvješća kao i kretanje tj. trend poslovanja gospodarskog subjekta. Zbog toga ovaj dio priručnika

koeficijenta i rizika investicije. Što je veći rizik, to je veći i povrat na investiciju. Vrlo je česta modifikacija ovog koeficijenta s koeficijentom EBIT [(zarada prije kamata i poreza) / Kapital], jer ovaj koeficijent eliminira utjecaj kamata i poreza koji mogu značajno varirati, ovisno o strukturi izvora sredstava (tj. o broju i iznosu kredita koje je neka tvrtka uzela od vanjskih partnera).

Na temelju uporedbe pokazatelja profitabilnosti kapitala i profitabilnosti imovine s kamatnim stopama na tržištu (koje odražavaju cijenu upotrebe tuđeg kapitala), moguće je zaključiti isplati li se više poduzeću koristiti se vlastitim ili tuđim kapitalom. Također, visoki ROE privlači druge kompanije, rivale, koji žele iskoristiti te povoljne performanse.

Kako konkurencija osvaja to tržište, ROE pada do njegova prosjeka. Niski ROE odbija konkurenciju i tjera postojeće kompanije da izađu iz te djelatnosti, tako da onim kompanijama koje preostanu u toj djelatnosti, ROE raste na prosječnu razinu.

Kreiranje alata za izradu analiza finansijskih izvješća

Pokazatelji su izračunani na temelju bilance stanja i bilance uspjeha. Kreiran je zaseban *Excel* dokument s unaprijed definiranim formulama i tamo gdje je bilo moguće, date su i preporučene vrijednosti. U Dodatku 3⁴⁴ ovog Modula dat je *Excel* fajl.

nije „visoko stručan” i ne osigurava potpun tekst u segmentu finansijske analize.

Namjera je da se kod ocjene ispunjenosti uvjeta za pokretanje postupka, (pred)stečajnog postupka, osiguraju smjernice za analizu predložene slučaja i da se selektiraju koeficijenti

koji bi se upotrebljavali kao dopunski kriteriji za ocjenu stanja. Formule za izračun selektiranih koeficijenata su podešene tako da se unos podataka osigurava automatski iz vezanih pozicija bilanci stanja i uspjeha. U slučajevima gdje je bilo moguće, dat je iznos preporučene vrijednosti koeficijenata.

Međutim, kada se dobiju bilance stanja i uspjeha, prije no što se pristupi izračunu koeficijenata, neke bi se zakonitosti trebale znati:

1. Poslovne se transakcije evidentiraju po njihovu povijesnom trošku te se iz tog razloga kapital kompanije koji je prikazan u bilanci stanja ne bi trebao pomiješati s procijenjenom vrijednošću imovine. Kapital u bilanci stanja jedva odražava razliku između aktive i pasive, odnosno što kompanija ima umanjeno za ono što ona duguje.
2. Kvaliteta podataka na bazi kojih donosite odluku je ključna. Ako imate indicija da financijska izvješća nisu točna i pouzdana, tražite da se uradi presjek poslovanja i da se na datum očekivanog otvaranja stečaja uradi izračun i prikazivanje financijske pozicije poduzeća.
3. Bilanca stanja: mora biti u ravnoteži, tj. ukupna aktiva jednaka je ukupnoj pasivi. Ovo je točno čak ukoliko je kapital negativan, jer tada se dodaje aktivi.
4. Bilanca uspjeha: prvo pogledajte krajnji financijski rezultat dobiven na temelju sljedećeg:

$$\text{Prihodi} - \text{Troškovi} = \text{Zarada}$$

1. Neto dobit nije jednaka gotovini, obzirom da je knjigovodstvo u BiH zasnovano na akrealnom metodu te promjene u poslovanju (prihode/rashode) evidentiramo kada su nastale a što je vrlo rijetko identično i plaćanju. Iako je ukupna prodaja jednaka ukupnim gotovinskim prijamima, i ukupan gotovinski odljev je jednak nabavnoj vrijednosti prodane robe, ipak postoji vremenski nesklad kada se gotovina i zarada priznaju.
2. U bilanci uspjeha usredotočite se na definiranje visine imovine, ali ne u apsolutnom iznosu nego primijenite vertikalnu analizu (% njezinog sudjelovanja u ukupnoj aktivi) i na bazi tog definirajte ima li smisla pričati o otvaranju stečaja.

Za tako utvrđenu vrijednost imovine procijenite zdravlje putem koeficijenata efikasnosti s fokusom na zalihe i potraživanja od kupaca. Visok iznos istih znači da sigurno malo što se može uraditi.

Usredotočite se na koeficijente financijske strukture i utvrdite tko su vam glavni povjeritelji. Prisustvo dugoročnih kredita sigurno će utjecati na razlučna/izlučna prava i zasigurno su oni vezani za vašu stalnu imovinu. Ako je to tako, vama za stečajnu masu neće ostati ništa drugo nego zalihe, ako se iste mogu unovčiti.

I posljednje, namjera koeficijenata nije da donose odluke umjesto vas, nego da vam pomognu kod odlučivanja, pa zato, bez obzira što kažu koeficijenti, ipak je vaš osjećaj primaran.

Rječnik ekonomskih termina

Rječnik za analizu koeficijenata:

Tekuća aktiva	Suma: gotovina, vrijednosni papiri, potraživanja iz poslovnog odnosa (umanjena za ispravke sumnjivih i spornih potraživanja), zalihe i bilo koja druga stavka iz bilance koja može biti pretvorena u gotovinu u kratkom vremenu, obično manje od jedne godine.
Tekuće obveze	Suma novca koju duguje gospodarski subjekt a koja dospijeva u roku do godine dana.
Ukupan prihod (neto)	Ukupna prodaja (bez obzira je li za gotovinu ili na odgođeno plaćanje) umanjena za popuste, naknade, a koji se odobravaju kupcima.
Obrtni kapital	Tekuća sredstva umanjena za kratkoročne obveze.
Kapital	Dionički kapital ili udjeli koji su predstavljeni u bilanci stanja kao razlika između ukupne aktive i ukupnih obveza.
Neto prihod prije poreza (PBT)	Neto dobit prije odbijanja poreza na dobit.
Neto prihod poslije poreza (PBT)	Neto dobit poslije odbijanja poreza na dobit.
Ukupna aktiva	Suma tekućih sredstava i stalnih sredstava.
Potraživanja	Novac koji se duguje gospodarskom subjektu na ime isporučene robe ili izvršenih usluga, ali koji nije još plaćen.
Nabavna vrijednost prodane robe	Ukupna cijena koja se plati za prodane proizvode uvećana za troškove njihove isporuke.
EBIT - zarada prije kamata i poreza	Ukupan prihod umanjen za izravne i operativne troškove. Kod njegova izračuna nisu odbijeni troškovi kamata po osnovi kredita kao ni amortizacija.
Zalihe	Za trgovce su to proizvodi koji se mogu prodati a na zalihama su, za proizvodnju to je sirovina, poluproizvod i gotova roba koja je na zalihama.
Stalna sredstva	Zemlja, zgrade, oprema, patenti, licencije umanjene za amortizaciju.

Podmodul 4

Revizija postupka stečaja



Autor: Sara Savanović

Uvod

Jedno od identificiranih ekonomskih pitanja, u svezi sa stečajnim postupkom, koje bi trebalo obraditi je i revizija, s posebnim osvrtom na sadržaj izvješća o reviziji stečajnog postupka. Da bi se bolje razumjelo izvješće o reviziji postupka/tijeka stečaja, bilo je potrebno objasniti što je revizija, cilj revizije, odgovornost revizora, profesionalnu regulativu i druga pitanja, općenito i u kontekstu vođenja stečajnog postupka.

Nadalje, cilj ovog podmodula je da se suci i stečajni upravitelji upoznaju s obveznim sadržajem revizorskog izvješća stečajnog dužnika sukladno Zakonu o stečaju i Međunarodnim standardima revizije koji se primjenjuju u BiH, kao i s tim što treba sadržavati ugovor o angažiranju revizora i rješenje stečajnog suca o imenovanju revizora, sve u svezi s predmetom revizije.

Također, ovaj podmodul ima za cilj da stečajnim sucima i drugim tijelima stečajnog postupka, kroz skraćenu formu, približi osnovni koncept revizije, s posebnim osvrtom na vanjsku reviziju postupka stečaja. Nakon uvoda, u tekstu su data osnovna objašnjenja za: načela i standarde revizije, vrste revizije, osnovna načela obavljanja revizije, revizijske dokaze, vrste revizorskog mišljenja, osnovna načela, pojam i komponente unutarnje kontrole, razlike između revizije finansijskih izvješća i revizorskih postupaka po posebnim uslugama, utvrđivanje činjeničnog stanja, odgovornost revizora, profesionalne regulative u svezi s procesom revizije, obveze revizije, definiranje uvjeta angažmana, dokumentaciju revizije, te komponente izvješća neovisnog revizora o izvršenoj reviziji stečajnog postupka. Na kraju

teksta dat je rječnik za određene pojmove.

Za očekivati je da će tematika koja je obrađena u ovom podmodulu biti dobar temelj stečajnim sucima, te drugim tijelima stečajnog postupka za razumijevanje revizorske profesije, kao i toga što mogu očekivati od revizorskog izvješća.

U ovom tekstu izraz „revizor”, u ovisnosti o kontekstu, može označavati i fizičku osobu koja posjeduje licenciju za vršenje poslova revizije i gospodarsko društvo koje posjeduje licenciju za vršenje poslova revizije.

U rječniku revizorskih pojmova objašnjeni su pojmovi koji se upotrebljavaju u revizorskoj profesiji, primjerice dokaz, tvrdnja, profesionalna etika i dr.

O reviziji

Pojam revizije

U cilju boljeg razumijevanja uloge i djelokruga revizije, potrebno je početi od razumijevanja pojma revizije. Pojam „revizija” potječe od latinskog izraza „revisio”, što u prijevodu znači „ponovni pregled”. U literaturi postoji više definicija pojma revizije, a za potrebe ovog teksta date su samo neke od tih definicija.

„U najširem smislu riječi, revizija je sredstvo pomoću kojeg se jedna osoba uvjerava od strane druge osobe u kvalitetu stanja i status nekog predmetnog pitanja koje je ova druga osoba ispitivala. Potreba za revizijom nastaje zbog toga što je prva spomenuta osoba u nedoumici ili sumnja u kvalitetu stanja ili status relevantnog pred-

metnog pitanja, a nije osobno u stanju otkloniti spomenutu sumnju ili nedoumicu.”⁴⁵

„Revizija je neovisno ispitivanje računovodstvenih izvješća ili financijskih informacija revidiranog subjekta, koji je profitno orijentiran ili nije, bez obzira na njegovu veličinu ili pravnu formu, a ispitivanje je motivirano namjerom izražavanja mišljenja o tom izvješću ili predmetu ispitivanja.” Ili

„Revizija je sustavan proces objektivnog prikupljanja i procjene dokaza vezanih za izjave rukovodstva ili tijela revidiranog subjekta o ekonomskim aktivnostima i događajima, kako bi se odredio stupanj suglasnosti između tih tvrdnji i ustanovljenih kriterija, a kako bi se dobiveni rezultati prenijeli zainteresiranim stranama.”⁴⁶

Prema Američkom institutu ovlaštenih javnih računovođa (AICPA), revizija je „sustavan proces objektivnog prikupljanja i procjene dokaza vezanih za izjave uprave poduzeća o ekonomskim aktivnostima i događajima, kako bi se utvrdio stupanj suglasnosti tih izjava (tvrdnji) s utvrđenim kriterijima, a dobiveni rezultati prenijeli zainteresiranim korisnicima.”⁴⁷ *Što to praktično znači?*

- **Sustavan proces** upućuje na to da pri obavljanju revizije treba dobro isplanirati pristup, što podrazumijeva planiranje aktivnosti, prikupljanje, korištenje, analiziranje i sistematizaciju podataka u cilju prikupljanja dokaza.
- **Objektivno prikupljanje i procjena dokaza** podrazumijevaju da revizor mora objektivno tražiti i procijeniti značajnost i valjanost dokaza. Revizija je objektivna jer je revizor neovisan i nepristran, pošten, visokih moralnih i ljudskih kvaliteta, nepokolebljiv, stručan i samouvjeren.
- **Dokazi** moraju biti povezani s izjavama o gospodarskim aktivnostima i događajima i revizor upoređuje prikupljene dokaze s tim izjavama, kako bi procijenio stupanj

podudarnosti između izjava i utvrđenih kriterija.

- **Izjave uprave** su pisane tvrdnje uprave poduzeća o financijskim izvješćima, metodama njihove pripreme i načinu vođenja poduzeća i drugim pitanjima u svezi s predmetom revizije.

Na temelju danih definicija revizije može se izvesti zaključak da je revizija sustavni proces koji izvodi neovisan i kompetentan revizor, koji sakuplja i vrjednuje dovoljne i relevantne dokaze o poslovnim transakcijama i njihovim posljedicama kako bi utvrdio na koji je način stanje, vlasništvo, vrjednovanje i objavljivanje tih transakcija iskazano u računovodstvu ili u nekom dokumentu i kolika je razina suglasnosti iskazivanja tih promjena s profesionalnom regulativom i relevantnim zakonskim propisima. Utvrđeni rezultati nalaza se na odgovarajući način prezentiraju zainteresiranim korisnicima u obliku izvješća o reviziji.

U praksi se vrlo često pojam revizije izjednačava s revizijom financijskih izvješća. Revizija financijskih izvješća je najzastupljeniji angažman revizije, što je i za očekivati, s obzirom na to da je obveza revizije financijskih izvješća za određene pravne osobe utvrđena zakonom. Međutim, pored revizije financijskih izvješća, revizori obavljaju i srodne usluge kao što su pregledi, sastavljanje izvješća, poslovi po osnovi prethodno dogovorenih procedura, edukativni i savjetodavni poslovi iz računovodstva, financija, analize i uspostavljanja nadzora poslovnih funkcija i slični poslovi.

Cilj revizije

Cilj revizije ovisi o predmetu revizije odnosno o vrsti revizije, primjerice je li riječ o vanjskoj, javnoj ili reviziji financijskih izvješća i ostalim uslugama revizora. Također, izjave uprave odnosno ugovorne strane kod angažmana revizora imaju veliki utjecaj na ciljeve i program revizije.

45 Istaknuti svjetski teoretičar revizije Tom Lee definirao je reviziju početkom osamdesetih godina

46 Auditing: An International Approach, Bahram Soltani

47 David Ricchiute: „Auditing-principles and standards”, Boston, 1989. str. 215

Cilj revizije financijskih izvješća je omogućiti revizoru da izrazi mišljenje o tome jesu li financijska izvješća, u svim bitnim aspektima, sačinjena sukladno utvrđenom okviru financijskog izvješćivanja i daju li istinit i fer prikaz stanja imovine, obveza i poslovanja revidiranog subjekta.

Pored navedenog cilja, kod revizije financijskih izvješća javnog sektora, cilj revizije sastoji se i u tome da omogući revizoru izražavanje mišljenja o tome jesu li izvršene transakcije sukladno relevantnim zakonima i propisima i upotrebljavaju li se sredstva sukladno odgovarajućoj namjeni.

Načela revizije

Razvojem teorije i revizorske prakse razvila su se revizorska načela i standardi revizije, koji pomažu revizorima u njihovu radu. Osnovna načela revizije su:

- načelo zakonitosti,
- načelo profesionalne etike,
- dužna profesionalna pažnja,
- načelo neovisnosti,
- načelo stručnosti i kompetentnosti,
- načelo odgovornosti,
- načelo dokumentiranosti ili pribavljanja dokaza,
- načelo korektnog izvješćivanja.

Polazeći od potrebe razumijevanja revizije od strane tijela stečajnog postupka kojima je namijenjen ovaj podmodul, u nastavku teksta su obrađena samo načela neovisnosti, načelo profesionalne etike i revizijski dokazi.

Načelo neovisnosti

Neovisnost je temelj revizorske teorije i prakse. Neovisnost mora postojati u svakom momentu kako bi revizor zadržao kredibilitet revizije i osigurao javno povjerenje nakon revizije. Neovisnost podrazumijeva nepristran stav pri provedbi revizije i davanje mišljenja s integritetom, objektivnošću i profesionalnim skepticizmom, bez utjecaja na profesionalno prosuđivanje.

Načelo profesionalne etike

Načelo profesionalne etike podrazumijeva da se revizor u svom radu pridržava pravila ponašanja koja su propisana Kodeksom profesionalne etike revizora. Posao treba obavljati savjesno upotrebljavajući svoje znanje teorije i prakse revizije te sposobnost prosuđivanja, treba biti obučen za rad i imati iskustvo, steći saznanja o načinu poslovanja klijenta i grani u kojoj klijent posluje, s osobitom pažnjom planirati i provoditi reviziju, te osigurati valjane dokaze za izražavanje mišljenja.

Načelo dokumentiranosti ili pribavljanja dokaza

Načelo dokumentiranosti ili pribavljanja dokaza podrazumijeva da revizor u svojem radu mora dobrom pripremom, organizacijom i provedbom revizije osigurati dovoljno dokaznog materijala, dokumenata kroz radne papire koji pružaju dokaz i razumno uvjerenje kao temelj za izražavanje mišljenja.

Revizijski dokazi

Dokazi u reviziji su dokumenta i informacije koje tijekom revizije revizor treba prikupiti kako bi njegovo mišljenje bilo vjerodostojno i argumentirano.

Međunarodni revizorski standard (MRevS) 500 definira revizijski dokaz kao „informacije koje je revizor pribavio u svezi sa izvođenjem zaključaka na kojima temelji mišljenje revizora“. Revizijski dokaz obuhvaća izvornu dokumentaciju i računovodstvene evidencije koje čine podlogu za sastavljanje predmeta revizije (financijskih izvješća, početne bilance, ugovora, isplatu sredstava i sl.), kao i potkrepljujuće informacije iz drugih izvora.

Revizor prikuplja dokaze provedbom revizorskih postupaka. Dakle, revizijski dokazi su informacije koje je revizor prikupio i na temelju kojih zasniva svoje mišljenje, uvjeravanje, zaključak, nalaz o činjeničnom stanju i sl.

Najveći dio potrebnih informacija nalazi se u knjigovodstvenim evidencijama. Važne informacije, primjerice, čine podaci o stanju zaliha na određeni datum, o sredstvima na novčanim računima, zatim evidencije o odobrenim a neiskorištenim kreditima, evidencije o dugovanjima i potraživanjima i sl.

Vrste revizijskih dokaza i metode njihova prikupljanja

Na oblik i sadržaj revizijskih dokaza (dokumentacije), između ostalog, utječu:

- vrsta preuzete obveze (angažmana) i
- vrsta i složenost poslovanja klijenta.

Provodeći revizorske postupke, revizor prikuplja različite vrste dokaza. Postoje tri kategorije dokumentiranih revizijskih dokaza koje revizoru daju različite razine pouzdanosti:

- revizijski dokazi koje su sačinile i čuvaju treće osobe (primjerice, dokazi dobiveni konfirmacijom od banaka),
- revizijski dokazi koje su sačinile treće osobe, a čuva ih poslovni subjekt (primjerice, ulazni računi) i
- revizijski dokazi koje je kreirao poslovni subjekt, a on ih i čuva (primjerice, poslovne knjige).

Konfirmacija je potvrđivanje, koje se sastoji od odgovora na pitanja kako bi se potkrijepile informacije sadržane u računovodstvenim evi-

dencijama. Dakle, konfirmacija je postupak uspostavljanja izravne veze s poslovnim partnerom klijenta od kojeg se traži odgovor na pitanje o određenoj stavci sadržanoj u računovodstvenim i drugim evidencijama klijenta. Primjerice, revizor obično zahtijeva konfirmaciju potraživanja komunicirajući s dužnicima, stanja novčanih sredstava na računima kod poslovnih banaka komunicirajući s bankom i sl. Konfirmacija je vrsta revizijskog dokaza do kojeg revizor dolazi tako što mu poslovni partneri klijenta (dužnici i povjeritelji) potvrđuju, ili osporavaju, stanje svojeg duga, ili potraživanja, prema klijentu revizora. Zahtjeve za takvom komunikacijom obično piše klijent u ime revizora i šalje ih svojem poslovnom partneru.

Postoje dvije vrste konfirmacija:

- pozitivna konfirmacija i
- negativna konfirmacija.

Pozitivna se konfirmacija odnosi na zahtjev upućen kupcu da potvrdi svoje slaganje, ili izrazi neslaganje o točnosti navedenog iznosa. Negativna se konfirmacija odnosi na zahtjev upućen kupcu da pošalje odgovor revizoru samo ako se stanje duga prema klijentu po njegovim poslovnim knjigama razlikuje od onog iskazanog u računovodstvenoj evidenciji klijenta. Odgovor na konfirmaciju poslovni partneri šalju izravno revizoru.

U sljedećoj su tablici prikazane izabrane informacije i izvor informacija koje revizori mogu provjeriti konfirmacijom.

Podaci koji se traže konfirmacijom	Izvor konfirmacije
saldo novčanih sredstava na računima	banka
potraživanja od kupaca	pojedini kupci
zalihe na konsignaciji	konsignator
obaveze prema dobavljačima	pojedini dobavljači
dužnički i vlasnički vrijednosni papiri	Registar vrijednosnih papira
polica osiguranja	osiguravajuće društvo

Vrste revizije:

Podjela revizije može biti prema:

- predmetu revizije,
- zadatku i cilju revizije.

Prema predmetu revizije (ispitivanja), postoje tri osnovna tipa revizije i to:

- revizija financijskih izvješća,
- revizija poslovanja i
- revizija podudarnosti (usklađenosti).

Revizija financijskih izvješća

Pod revizijom financijskih izvješća podrazumijeva se postupak ispitivanja i ocjene financijskih izvješća, na temelju kojih se daje stručno mišljenje o realnosti i objektivnosti stanja imovine, kapitala, obveza i rezultata poslovanja.

Konkretno, revizija financijskih izvješća predstavlja ispitivanje dokumenata, isprava, izvješća i drugih informacija, radi prikupljanja dovoljnog, adekvatnog i pouzdanog dokaza za izražavanje mišljenja o tome da li financijska izvješća subjekta revizije istinito i objektivno prikazuju njegovo financijsko stanje, rezultate poslovanja i novčane tokove, sukladno prihvaćenim računovodstvenim načelima i standardima.

Pored revizije financijskih izvješća, revizija obavlja i druge usluge srodne revizije u koje se, između ostalog, ubrajaju:

- revizije za specijalne svrhe,
- pregledi,
- uvjeravanja ugovorenih postupaka,
- kompilacija (sastavljanje financijskih izvješća) i
- ostale (ne)revizorske usluge.

Na temelju zadataka i ciljeva revizije, razlikuju se tri vrste revizije:

- vanjska revizija (komercijalna, neovisna, revizija privatnog sektora...),
- javna, državna ili proračunska revizija i
- unutarnja revizija.

Vanjska se revizija odnosi na aktivnosti ovlaštenih revizora koje su usmjerene na izražavanje mišljenja o financijskim izvješćima (bilanci stanja, bilanci uspjeha, izvješću o gotovinskim tokovima, izvješću o promjenama na kapitalu i notama ili bilješkama uz financijsko izvješće) klijenata ili trećih strana.

Javna, državna ili proračunska revizija odnosi se na reviziju javnih rashoda, javnih poduzeća i proračunskih institucija, odnosno reviziju financijskih izvješća javnih poduzeća i ustanova. Pored revizije financijskih izvješća, javna revizija vrši i reviziju učinka, koja obuhvaća cjelokupno poslovanje javnih institucija kao i kontrolu usklađenosti poslovanja s propisanim zakonskim obvezama.

Revizijom javnog sektora utvrđuje se da li financijska izvješća revidiranog subjekta istinito prikazuju financijski položaj, jesu li proračunska sredstva utrošena sukladno planiranim i odobrenim sredstvima, i to na efikasan i svrsishodan način, te jesu li u poslovanju dosljedno primijenjeni važeći zakoni i drugi propisi.

Unutarnja revizija podrazumijeva permanentnu reviziju i nadzor aktivnosti unutar pravne osobe. Ona ima za cilj kontrolirati provedbu postupaka i procedura koje je propisalo rukovodstvo. Unutarnja revizija pomaže rukovodstvu da unaprijedi poslovanje poduzeća kroz poboljšanje efikasnosti upravljanja i kontrolu upotrebe materijalnih, ljudskih i financijskih resursa.

Za kvalitetu unutarnje revizije od presudnog je značaja njezina neovisnost, koja mora biti institucionalizirana kroz adekvatnu organizacijsku strukturu i propise.

Za razliku od vanjske, unutarnja revizija je neovisna funkcija ustanovljena unutar poslovnog subjekta ili organizacije u javnom sektoru, koja ispituje i procjenjuje njegove aktivnosti. Svrha je unutarnje revizije pomoć poslovnom subjektu ili organizaciji, a posebice pomoć upravi u djelotvornom ispunjavanju njezinih obveza i odgovornosti, opskrbljujući ga analizama, procjenama, preporukama, savjetima i informacijama koje se odnose na aktivnosti poslovnog subjekta ili organizacije.

U svrhu boljeg razumijevanja uloge vanjske i unutarnje revizije u narednom tabličnom pregledu prikazane su osnovne razlike između unutarnje

i vanjske revizije, upoređujući ih s tradicionalno financijski orijentiranom vanjskom revizijom.

Razlike između unutarnjih i vanjskih revizora

Unutarnji revizor	Vanjski revizor
Unutarnju reviziju obavlja osoba koja je zaposlena kod poslovnog subjekta, odnosno u organizaciji, ali može biti zaposlena i u drugoj zasebnoj pravnoj osobi koja se bavi pružanjem usluga unutarnje revizije (samostalno ili zajedno s unutarnjim revizorima zaposlenim u organizaciji).	Vanjsku reviziju obavlja neovisna osoba (osoba s licencijom) zaposlena u društvu za reviziju, s kojom poslovni subjekt ili organizacija sklapa ugovor o obavljanju usluga.
Unutarnja je revizija u službi organizacije za koju radi, a funkcija unutarnje revizije je sastavni dio organizacijske strukture.	Vanjska je revizija u službi vanjskih korisnika kojima su potrebne pouzdane financijske informacije.
Unutarnji se revizor usredotočuje na buduće događaje tako što vrši ocjenu kontrola, koje se uspostavljaju radi ostvarivanja ciljeva i zadataka organizacije.	Vanjski se revizor usredotočuje na točnost i razumljivost povijesnih podataka prezentiranih u financijskim izvješćima, odnosno ako se radi o drugim povezanim uslugama, podacima i informacijama u svezi s predmetom revizije za koje se pružaju uvjeravanja, nalazi, zaključci i sl.
Prilikom revizije bilo koje aktivnosti, unutarnja je revizija neposredno uključena u prevenciju prevara svih oblika i opsega.	Vanjska se revizija bavi prevarama ako su one materijalno značajne za financijska izvješća ili drugi predmet revizije.
Unutarnja je revizija neovisna u odnosu na aktivnost koju revidira, ali je također spremna odgovoriti na zahtjeve i potrebe menadžmenta odnosno tijela.	Vanjska je revizija potpuno neovisna u odnosu na odbor i menadžment odnosno korisnika usluge revizije.
Unutarnja revizija kontinuirano vrši reviziju pojedinačnih aktivnosti.	Vanjska revizija periodično (obično jednom godišnje) vrši reviziju financijskih izvješća odnosno usluge revizije vrši po potrebi korisnika.

Vanjski se revizori, u načelu, ne bave prevarama i zloupotrebama koje nemaju materijalno značajan učinak na financijska izvješća, odnosno predmet revizije. Unutarnja se revizija, s druge strane, bavi svim načinima na koje se vrše prevare i zloupotrebe, bez obzira na to iz kojih izvora dolaze i ma koliko male one bile. Međutim, cilj nije otkriti sve minorne devijacije, nego ukorijeniti shvaćanje da se svaki mali oblačak može veoma brzo pretvoriti u oluju, koja može snažno uzdrmati „noseće stubove” poduzeća.

Pored brojnih razlika, unutarnji i vanjski revizori trebaju razmjenjivati informacije i koordinirati svoje aktivnosti, tako da svaki aspekt poslovanja poslovnog subjekta odnosno organizacije bude pokriven, a da se pri tome minimizira dupliranje njihovih aktivnosti. Naime, redovito razmjenjivanje informacija o rezultatima njihova rada, kao što su, primjerice, izvješća unutarnje revizije ili pisma menadžmentu od vanjskih revizora, može umnogome doprinijeti uspješnosti ova dva, veoma značajna, sudionika u procesu upravljanja. S tim u svezi, unutarnja i vanjska revizija

predstavljaju dvije zasebne profesije, koje trebaju međusobno razmjenjivati iskustva i dostignuća.

Revizorsko izvješće

Izvješće revizije je glavni rezultat ili *output* revizije. Izvješće o reviziji finansijskih izvješća saopćava korisnicima finansijskih izvješća revizijski nalaz. To je završni dio revizije koji slijedi nakon završetka postupka prikupljanja i procjene dovoljnih i mjerodavnih dokaza u svezi s realnošću i objektivnošću prezentiranih finansijskih izvješća. Putem izvješća revizor prenosi, u sažetom obliku, profesionalni sud o klijentovu vlastitom predstavljanju u finansijskim izvješćima odnosno predmetu revizije. Ako su predmet revizije finansijska izvješća, revizorsko izvješće daje vrijednost i vjerodostojnost finansijskim izvješćima zbog **neovisnog** mišljenja revizora o realnosti i objektivnosti prikazanih finansijskih izvješća.

Revizor provjerava dokaze u svezi sa izjavama uprave o finansijskim izvješćima ili drugim finansijskim podacima i informacijama u svezi s predmetom revizije, kako bi utvrdio jesu li ta izvješća sastavljena sukladno pravilima i propisima finansijskog izvješćivanja odnosno je li predmet revizije sukladan zakonskim propisima i pravilima struke, ugovoru ili drugim aktima.

Prijenos rezultata revizije do zainteresiranih korisnika vrši se putem različitih vrsta izvješća koje revizor donosi na kraju revizije i putem kojih rezultate revizije predstavlja korisnicima.

Revizorsko izvješće mora biti izraženo u pisanom obliku. Revizorsko se izvješće sastavlja i objavljuje na jednom od jezika naroda BiH. Uz revizorsko se izvješće prilaže i predmet revizije, primjerice, uz izvješće o reviziji finansijskih izvješća prilažu se finansijska izvješća koja su bila predmet revizije ili se uz izvješće o reviziji početne bilance stečajnog dužnika prilaže početna bilanca koja je bila predmet revizije.

Vrste revizorskog mišljenja

Vrsta mišljenja revizora ovisi i o predmetu revizorskog ispitivanja odnosno o tome koji se međunarodni standardi primjenjuju kod revizorskog angažmana.

Kod revizorskih angažmana na reviziju finansijskih izvješća opće namjene primjenjuju se Međunarodni standardi revizije (MRevS).

U ovisnosti o rezultatima prikupljenih dokaza i zaključaka, revizor angažiran na reviziji finansijskih izvješća u izvješću o reviziji može dati:

- pozitivno mišljenje,
- mišljenje s rezervom,
- uzdržati se od mišljenja ili
- negativno mišljenje.

Kod revizorskih angažmana na ostalim uslugama primjenjuju se Međunarodni okviri angažiranja na temelju kojih se pruža uvjeravanje. U slučaju tih angažmana, revizor izražava uvjeravanje u zaključku koje može biti pozitivno ili negativno ili s rezervom.

Revizor ne izražava zaključak bez rezerve, ako su prisutne okolnosti koje po njegovu prosuđivanju imaju ili mogu imati materijalno značajan utjecaj na konkretno pitanje koje je predmet ispitivanja. Ako postoje neke od sljedećih okolnosti, revizor daje modificirano mišljenje (mišljenje koje nije pozitivno): postoji ograničenje opsega rada, informacije o konkretnom pitanju su materijalno pogrešne, ako bi neodgovarajući kriteriji ili neprikladno konkretno pitanje dovelo u zabludu ciljane korisnike ili neke druge okolnosti.

Kod revizorskih postupaka izvršenih prema Međunarodnim standardima za povezane usluge 4400 - Angažiranja na obavljanju ugovoreni postupaka u svezi s finansijskim informacijama, ne izražava se mišljenje već se daje nalaz o činjeničnom stanju o finansijskim ili nefinansijskim informacijama.

Odgovornost revizora

Sukladno standardima revizije, revizor je prema trećim stranama odgovoran samo za običnu nepažnju pri obavljanju posla u okviru obveza iz originalnih ugovora. Prema tome, **revizor je samo odgovoran prema svom klijentu ili prema nekom drugom za kojeg je prihvatio obaviti posao**, ali nije odgovoran trećoj strani.

Odgovornost revizora ovisi o predmetu revizije i razini uvjeravanja revizora. Ako je predmet angažmana revizora revizija financijskih izvješća, da bi revizor formirao i dao mišljenje u svezi s financijskim izvješćima, on provodi revizorske postupke s ciljem dobivanja dovoljno dokaza koji će podržati dato mišljenje. U suštini, revizija počinje od financijskih izvješća koje je pripremio revidirani poslovni subjekt odnosno revidirana institucija. U tim izvješćima menadžment revidiranog poslovnog subjekta odnosno revidirane institucije iznosi određene tvrdnje i daje izjave o vrstama transakcija u financijskim izvješćima i s njima povezanim računima. Navedene tvrdnje sadržane su u posebnom dokumentu koji se naziva „izjava rukovodstva/menadžmenta”, koji je sastavni dio financijskih izvješća. Dok je revidirani poslovni subjekt odnosno institucija odgovorna za pripremu takvih financijskih izvješća, revizor je odgovoran provjeriti jesu li ta financijska izvješća istinita i fer i potvrditi izjave revidiranog subjekta u svezi s financijskim izvješćima. *Stoga je revidirani poslovni subjekt odnosno institucija odgovorna za financijska izvješća, a revizor je odgovoran za izražavanje mišljenja u svezi sa spomenutim izvješćima.*

Izjave uprave imaju veliki utjecaj na ciljeve i program revizije. Financijska izvješća koje donosi uprava sadržavaju izjave o komponentama tih izvješća. Izjave su uprave naznačene, ili izražene, izjave o klasama transakcija i njihovim računima u financijskim izvješćima. Ako se, primjerice, u financijskim izvješćima nalazi stavka zaliha u iznosu od 1.000.000 KM, uprava, između ostalog, izjavljuje da zalihe postoje, odnosno da poduzeće posjeduje zalihe, te da su one na odgovarajući način procijenjene/vrjednovane. Isto tako, ako

se u financijskim izvješćima nalazi stavka obveza prema dobavljačima u iznosu od 500.000 KM, to znači da uprava izjavljuje da su obveze prema dobavljačima obveze poduzeća i da su u prikazanom iznosu obveza prema dobavljačima obuhvaćene sve takve obveze (izjava o potpunosti).

Očekivanja od revizije

Korisnici revizorskih izvješća (akcionari, banke, kreditori, investitori, zaposleni, državna tijela, regulatori i drugi korisnici) imaju svoja očekivanja u svezi s aktivnostima revizora.

- Prema profesionalnoj regulativi, od revizora se očekuje da da mišljenje o:
- istinitosti i pouzdanosti financijskih izvješća ili činjeničnom stanju ili zaključak, nalaz, a sve u ovisnosti o predmetu angažiranja revizora,
- sposobnosti kompanije da nastavi redovito poslovanje,
- sustavu unutarnje kontrole kompanije,
- pojavi prevare i
- pojavi nezakonitosti u radu.

Kontroverze vezane za revizorsku profesiju u svezi su s tzv. **revizorskim jazom očekivanja**, koji podrazumijeva jaz između onoga što revizori misle da trebaju dati u izvješću o reviziji i onoga što javnost od njih očekuje. Također, često se revizorski postupci smatraju kontrolom odnosno smatra se da revizor vrši inspekcijske postupke s ciljem utvrđivanja nepravilnosti u radu, prevara i sl. **Uloga i zadatak revizora nije da istražuje i utvrđuje nezakonite radnje, prevare i pronevjere.**

Profesionalna regulativa u svezi s procesom revizije

Revizorska regulativa

Paralelno s razvojem revizije razvijala se i zakonska regulativa u svezi s revizijom. Na početku je potražnja za revizijom bila na dobrovoljnoj osnovi, a sada je regulirana zakonskim propisima i tehničkim standardima i smjernicama.

Prema članku 2. stavku 2. odredaba Zakona o računovodstvu i reviziji BiH⁴⁸, revizijski standardi i načela profesionalne etike profesionalnih računovođa i revizora koji se primjenjuju na cijeloj teritoriji BiH su:

- Međunarodni revizijski standardi (ISA);
- Etički kodeks za profesionalne računovođe;
- prateće upute, objašnjenja i smjernice koje donosi Međunarodna federacija računovođa (IFAC).

Revizija se vrši prema navedenoj profesionalnoj regulativi, koja je prevedena na jezike koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

U tabličnom pregledu prikazana je relevantna međunarodna profesionalna regulativa revizije javnog i privatnog sektora:

Revizija javnog sektora	Revizija privatnog sektora
Limska deklaracija o smjernicama za pravila revizije (ISSAI 1), Meksička deklaracija o neovisnosti vrhovnih revizorskih institucija (ISSAI 10) ISSA, INTOSAI standardi i Kodeks etike za revizore javnog sektora (ISSAI 30)	Međunarodni revizijski standardi, Međunarodni standardi angažiranja na temelju kojih se pruža uvjeravanje, Međunarodni standardi angažiranja na pregledu, Međunarodni standardi srodnih usluga, Međunarodni standardi kontrole kvalitete, Međunarodne praktične napomene za reviziju, Etički kodeks za profesionalne računovođe

Profesionalna regulativa kod revizije stečajnog postupka

Revizija stečajnog postupka nije revizija financijskih izvješća i na istu se primjenjuju Standardi za preuzete obveze. Standardi za preuzete obveze dijele se na: Međunarodne revizorske standarde, Međunarodne standarde za angažiranje uvida, Međunarodne standarde angažiranja na temelju kojih se pruža (izražava) uvjeravanje i Međunarodne standarde srodnih (povezanih) usluga.

U ovisnosti o predmetu pregleda, koji se definira ugovorom o angažiranju revizora, a isti je sadržan i u rješenju stečajnog suca o imenovanju revizora, primjenjuje se jedan ili više standarda iz skupine Standarda za preuzete obveze. Budući da revizija stečajnog postupka predstavlja pregled financijskih podataka, kao i utvrđivanje činjenič-

nog stanja u svezi s financijskim podacima i informacijama, revizor će provoditi reviziju stečajnog postupka sukladno Međunarodnom standardu za povezane usluge 4400 - Angažiranja na obavljanju ugovorenih postupaka u svezi s financijskim informacijama i Međunarodnim standardima angažiranja na temelju kojih se pruža (izražava) uvjeravanje i drugim relevantnim standardima u ovisnosti o konkretnom predmetu revizije.

Kao i kod revizije financijskih izvješća, revizor kod angažmana na pružanju drugih usluga mora prilikom revizije ispunjavati standardizirane zahtjeve utvrđene za konkretnu vrstu posla.

Radi boljeg razumijevanja razlike između revizije financijskih izvješća i revizorskih postupaka po posebnim uslugama, u narednom tabličnom pregledu date su osnovne razlike, i to:

A. Usporedba revizije finansijskih izvješća i utvrđivanja činjeničnog stanja

	Revizija finansijskih izvješća	Angažmani za primjenu dogovorenih postupaka pregleda (ispitivanja) informacija
Svrha	Izražavanje mišljenja o finansijskim izvješćima	Detaljno izvješćivanje o provedenim postupcima i činjeničnim nalazima za dogovorene postupke
Opseg posla	Kompletan set finansijskih izvješća	Ugovorene pozicije
Korisnik izvješća	Vlasnici kapitala i cjelokupna javnost	Samo stranke koje su se dogovorile o postupcima koje treba provesti
Poštovanje zahtjeva prema Etičkom kodeksu	Poštenje, objektivnost, profesionalna kompetentnost, neovisnost, profesionalno ponašanje i tehnički standardi	Isto kao i kod revizije finansijskih izvješća, samo što neovisnost nije obvezujuća
Distribucija izvješća	Javno dostupan	Ograničena distribucija samo na ugovorne strane

B. Usporedba revizije finansijskih izvješća i angažmana s izražavanjem uvjerenja u zaključku

	Revizija finansijskih izvješća	Angažmani s izražavanjem uvjerenja
Razina uvjerenja	Razumna razina uvjerenja	Umjeren razina uvjerenja
Opseg posla (uvjerenja)	Određuje revizor prema MRS-u	Određuje se uvjetima ugovora i Međunarodnim standardima angažiranja na temelju kojih se pruža (izražava) uvjerenje
Korisnik izvješća	Vlasnici kapitala i cjelokupna javnost	Samo stranke koje su se dogovorile o postupcima koje treba provesti
Mišljenje	pozitivno mišljenje ili modificirano	Zaključak, pozitivan ako je ograničeno uvjerenje negativno mišljenje

Obveza revizije**Prema propisima o stečaju**

Propisima o stečaju u Federaciji BiH, Republici

Srpskoj i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (BD-BiH) regulirano je kad je stečajni dužnik obvezan vršiti reviziju stečajnog postupka.

r/b	Entitet / BDBiH	Zakon	Članak
1.	Federacija BiH	Zakon o stečajnom postupku ⁴⁹	Članak 97. stavak 3.
2.	Republika Srpska	Zakon o stečaju ⁵⁰	Članak 151. stavak 5. i 9.
3.	Brčko distrikt BiH	Zakon o stečaju ⁵¹	Članak 156. stavak 4. i 5.

49 „Službene novine Federacije BiH”, br. 29/03, 32/04, 42/06 i 52/18

50 „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 16/16

51 „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 16/19

Obveza revizije godišnjih financijskih izvješća pravnih osoba u stečaju nije regulirana Zakonom o stečaju. Revizija stečajnog postupka nije revizija financijskih izvješća stečajnog dužnika. Stečajni dužnik nakon otvaranja stečajnog postupka nastavlja s redovitim financijskim izvješćivanjem sukladno propisima koji reguliraju računovodstvo i reviziju. Stečajni dužnik vrši reviziju godišnjih financijskih izvješća ako je obveza propisana Zakonom o računovodstvu i reviziji i drugim propisima koji uređuju osnivanje i poslovanje pravne osobe odnosno stečajnog dužnika.

Prema propisima o računovodstvu i reviziji

Za neke je pravne osobe obveza revizije fi-

nancijskih izvješća propisana Zakonom o računovodstvu i reviziji, a to su: akcionarska društva, banke, osiguravajuća društva, investicijski i mirovinski fondovi, te javna poduzeća, poduzeća klasificirana u skupinu srednjih i velikih poduzeća, ustanove i organizacije koje se financiraju iz proračuna. Međutim, i ostalim je pravnim osobama potrebna revizija, posebice u slučajevima kada to zahtijevaju vlasnici kapitala, kreditori, investitori, poslovni partneri, kod zajedničkog nastupanja na tržištu i slično.

Zakonima o računovodstvu i reviziji Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta regulirana je revizija financijskih izvješća, i to: tko je obvezan vršiti reviziju, tko može vršiti reviziju i na koji način se vrši revizija.

r/b	Entitet / distrikt	Zakon	Članak
1.	Federacija BiH	Zakon o računovodstvu i reviziji	Članak 49. stavak 3. i 4.
2.	Republika Srpska	Zakon o računovodstvu i reviziji	Članak 28. stavak 2, 3. i 4.
3.	Brčko distrikt BiH	Zakon o računovodstvu i reviziji	Članak 52. stavak 1. i 2.

Stečajni će dužnik tijekom trajanja stečajnog postupka vršiti reviziju financijskih izvješća, ako je ta obveza utvrđena gore navedenim zakonom i kod akcionarskih / dioničarskih društava zakonom i podzakonskim aktima koji uređuju tržište

vrijednosnih papira, kao i zakonima koji uređuju osnivanje i poslovanje pravne osobe. Stečajni dužnik može vršiti reviziju godišnjih financijskih izvješća, iako ne postoji zakonska obveza.

Definiranje uvjeta angažmana

Prema propisima u BiH, sve oblike revizije obavljaju gospodarska društva za reviziju koja posjeduju licenciju izdanu od Ministarstva financija⁵².

Kao i kod revizije financijskih izvješća, tako i kod revizije stečajnog postupka revizor i stečajni dužnik (klijent) trebaju dogovoriti uvjete angažmana i opseg uvida/pregleda. Dogovoreni se uvjeti moraju navesti u pismu o preuzimanju

angažmana ili u drugom prikladnom obliku kao što je ugovor. U interesu je i revizora i klijenta da revizor dostavi pismo o preuzimanju angažmana, dokumentirajući ključne uvjete imenovanja.

Kako bi utvrdio postoje li preduvjeti za reviziju, revizor će⁵³:

1. utvrditi je li prihvatljiv okvir financijskog izvješćivanja koji će se upotrebljavati za pripre-

52 Članak 50. Zakona o računovodstvu i reviziji Federacije BiH („Službene novine”, broj 50/09); članak 53. Zakon o računovodstvu i reviziji Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 22/2016 i 50/2018 i članak 29. Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske („Službeni glasnik RS”, broj 94/15)

53 Međunarodni standard revizije 210 – Dogovaranje uvjeta revizijskog angažmana, paragraf

mu financijskih izvješća ili drugog predmeta revizije;

2. pribaviti potvrdu od rukovodstva/stečajnog upravitelja da on(o) prihvaća i razumije svoje odgovornosti koje uključuju:
 - a. pripremu financijskih izvješća sukladno primjenjivom okviru financijskog izvješćivanja, uključujući, gdje je to relevantno, njihovu fer prezentaciju;
 - b. unutarnju kontrolu za koju rukovodstvo utvrdi da je nužna za pripremu financijskih izvješća u kojima nema materijalno pogrešnih iskaza, nastalih kao posljedica kriminalne radnje ili greške;
 - c. omogućavanje revizoru:
 - pristup svim informacijama za koje rukovodstvo/stečajni upravitelj smatra da su relevantne za pripremu financijskih izvješća ili drugih izvješća, informacija koje su predmet revizije ili uvjeravanja, kao primjerice evidencije, dokumentaciju i ostale podatke;
 - dodatne informacije koje revizor može zahtijevati od rukovodstva/stečajnog upravitelja za potrebe revizije; i
 - neograničen pristup osobama u okviru entiteta/stečajnog dužnika, od kojih je revizor odlučio da je nužno pribaviti revizijske dokaze.

Kako se angažira revizor za reviziju stečajnog postupka?

Stečajni upravitelj vodi postupak izbora revizorskog društva za reviziju stečajnog postupka, a društvo za reviziju stečajnog postupka rješanjem imenuje stečajni sudac. Sam postupak i kriteriji izbora društva za reviziju nisu regulirani propisima o stečaju.

U uvjetima angažmana definiraju se cilj, opseg i izvješće revizora, tko vrši reviziju i iznos naknade za izvršenu reviziju, a iskazuju se u pismenom obliku. Naknade trebaju biti objektivne i predstavljati realan odraz vrijednosti profesionalnih usluga koje se vrše. Pismo o angažmanu ili prihvaćanju revizije obično sadržava podatke

koji se odnose na:

- cilj revizije,
- odgovornost uprave klijenta, zakonskog zastupnika i sl. za predmet revizije (za financijska izvješća, za popis stečajne mase, početnu i završnu bilancu stečajnog dužnika i sl.),
- opseg revizije, zakone i pravila profesionalnih tijela prema kojima revizor postupa pri obavljanju revizije,
- oblik izvješća i način prenošenja rezultata revizije,

činjenicu da zbog prirode i ostalih inherentnih ograničenja revizije postoji rizik neotkrivanja čak i nekih značajno pogrešnih izjava,

- neograničen pristup evidencijama, informacijama i dokumentaciji nužnim za reviziju,
- postupke i način planiranja i vršenja revizije,
- osnovicu za obračun naknada, uvjete i način plaćanja usluga i druge elemente u ovisnosti o konkretnom angažmanu revizora.

Predmet / obuhvat revizije

Kako se definira predmet revizije?

Ugovorom o angažiranju, odnosno ponudi o prihvaćanju angažmana revizora za reviziju stečajnog postupka, potrebno je definirati uvjete revizije koji obuhvaćaju:

- financijske i druge informacije na temelju kojih će se primijeniti određeni revizorski postupci i to: popis imovine i obveza stečajnog dužnika, početnu stečajnu bilancu, izvješće o ekonomsko-financijskom položaju stečajnog dužnika i tijekom stečajnog postupka i stanju stečajne mase, troškovima stečajne mase i troškovima stečajnog postupka, načinu unovčenja stečajne mase, priljevu i odljevu novčanih sredstava, namirenja povjerenika i završnog računa stečajnog dužnika i druge podatke u ovisnosti o svakom pojedinačnom stečajnom dužniku;
- vremenski obuhvat predmeta revizije

bi trebao biti od pokretanja stečajnog postupka do okončanja;

- navesti broj rješenja i datum pokretanja stečajnog postupka - do datuma angažiranja revizije ili do nekog datuma koji odredi stečajni dužnik;
- rok za dostavu izvješća o obavljenoj reviziji stečajnog postupka je obvezni dio ugovora, a samim tim i rješenja o imenovanju revizora;
- iznos naknade za obavljenju reviziju;
- ograničenja distribucije izvješća i
- druge elemente ugovora prema Zakonu o obligacijskim odnosima.

Rješenjem stečajnog suca imenuje se revizor stečajnog postupka, a na temelju prijedloga stečajnog upravitelja odnosno odbora povjerenika.

Revizija treba ispitati/provjeriti način popisa imovine, iskazivanja vrijednosti popisane imovine s posebnim osvrtom na izvješće o prijavljenim, priznatim i osporenim potraživanjima i obvezama i druga pitanja u svezi s popisom, početnu stečajnu bilancu, unovčenje stečajne imovine, poštivanje obveze izvješćivanja o materijalno-financijskom stanju stečajnog dužnika, namirenje stečajnih povjerenika, troškove stečajne mase, troškove stečajnog postupka i druge financijske podatke i nefinancijske informacije u svezi s tijekom stečajnog postupka i završnu stečajnu bilancu.

Dokumentacija

Kao i kod svake revizije, tako i kod angažmana za reviziju stečajnog postupka revizor mora dokumentirati sve ono što je značajno za nalaz činjeničnog stanja odnosno zaključak ako se radi po standardu uvjeravanja; na taj način on dokazuje da je angažman obavljen sukladno Međunarodnim standardima angažiranja na temelju kojih se pružaju uvjeravanja MSPU i uvjetima angažiranja.

Na taj način revizor radnim papirima koji su u svezi s obavljenim poslom dokumentira svrhu, cilj, opis obavljenog posla, kao i nalaz činjeničnog stanja, odnosno zaključak o uvjeravanju.

Pored pisane dokumentacije, revizor može pribaviti određene informacije koje mu služe kao dokazi i putem razgovora s odgovornim osobama. Da bi pribavljene usmene informacije mogle poslužiti kao dokaz, potrebno je da revizor navede da je iste pribavio od osobe - navesti njezino ime i funkciju kod subjekta revizije i druge podatke.

U izvješću o reviziji postupka stečaja, između ostalog, potrebno je precizno navesti dokumentaciju koja je upotrijebljena za zaključak, odnosno nalaz revizora.

Komponente izvješća neovisnog revizora o izvršenoj reviziji stečajnog postupka

Rješenjem o angažiranju revizije mora se precizno definirati „zadatak” revizora. Prema MRevS, revizor se angažira da provede postupke revizorske prirode, ili dogovorene postupke, o kojima su se revizor i naručitelj revizije te odgovarajuća treća osoba dogovorili, da sačini **izvješće o obavljenom pregledu i utvrđenim činjeničnim nalazima ili uvjeravanjima iskazanim u zaključku**, koje može biti pozitivno i negativno. Revizor vrši pregled samo podataka i financijskih informacija koji su ugovoreni, odnosno koji su bili predmet

prihvaćene ponude o angažmanu, a u konkretnom slučaju navedene u rješenju stečajnog suca.

Revizorsko izvješće o tijeku stečajnog postupka treba sadržavati, između ostalog, činjenice o provjeri svih promjena u imovini od početne bilance do završnog računa, postupka i načina unovčenja imovine, isplata novčanih sredstava, obračunanim troškovima stečajnog postupka, troškovima stečajne mase i druge podatke.

Izvjешće o utvrđenom činjeničnom stanju treba sadržavati:

- naslov;
- ime primatelja;
- naziv financijskih i nefinancijskih informacija koje su predmet dogovorenih postupaka;
- izjavu revizora da su provedeni postupci upravo oni koji su dogovoreni s primateljem;
- izjavu revizora da je preuzeta obveza obavljena sukladno Međunarodnom standardu za povezane usluge primjenjivom na angažmane za obavljanje dogovorenih postupaka;
- kada je relevantno, izjavu da revizor nije neovisan o subjektu;
- opis svrhe za koju su provedeni dogovoreni postupci;
- detaljan opis provedenih postupaka;
- opis činjeničnog stanja koje je utvrdio revizor, uključujući dovoljno pojedinosti o pronađenim greškama i izuzećima;
- ograničenja distribucije izvješća samo na one strane koje su i dogovorile postupke koje treba obaviti.

Distribucija izvješća je ograničena samo na one stranke koje su se dogovorile o postupcima koje je revizor trebao provesti. Zahtjev za ograničenje distribucije izvješća leži u tome što bi drugi, koji nisu upoznati s razlozima tih postupaka, mogli pogrešno protumačiti rezultate (nalaze).

Kod angažmana za utvrđivanje činjeničnog stanja revizor izdaje izvješće o utvrđenom činjeničnom stanju u svezi s dogovorenim postupcima. Bitno je naglasiti da kod ovog angažmana revizor ne izražava uvjerenja (pozitivno, negativno mišljenje) nego samo navodi svoj NALAZ. Na korisnicima izvješća je da sami procjenjuju postupke i činjenič-

nenalaze o kojima je revizor izvijestio i da na temelju nalaza i činjenica koje je revizor iznio donose vlastite zaključke.

Izvjешće o izražavanju uvjerenja

Angažman s izražavanjem uvjerenja predstavlja angažman u kojem revizor izražava zaključak oblikovan radi stvaranja većeg povjerenja kod korisnika koji nisu odgovorna stranka, kao i o ishodu ocjenjivanja ili mjerenja predmeta ispitivanja primjenom odgovarajućih kriterija.

Poslije obavljenog ispitivanja i nakon konačne ocjene svih prikupljenih informacija, revizor donosi odluku o vrsti izvješća koju će izdati. Ako revizor tijekom obavljanja uvida/pregleda nije naišao na činjenice koje bi upućivale na to da predmet provjere nije sukladan okviru za sastavljanje izvješća, izdat će zaključak s **negativnim uvjerenjem** (negativnim se naziva zbog činjenice da se koristi izraz „nije našao“, „nisu sukladni“, itd.). Ako je na temelju obavljenog uvida revizor procijenio da informacije dobivene tijekom uvida u predmet ispitivanja/pregleda nisu sukladne propisima, pravilima i sl., revizor će iskazati modificirano mišljenje.

Oba mišljenja (i negativno i modificirano) trebaju sadržavati rečenicu o tome da nije obavljena revizija već uvjerenje.

Ako se daje uvjerenje, primjerice, o popisu imovine, stanju potraživanja povjerenika, početnoj bilanci i sl., izvješće s izražavanjem uvjerenja treba sadržavati jasno izražene zaključke revizora o informacijama iz predmeta ispitivanja (provedbe revizorskih postupaka).

Primjer Izjave stečajnog upravitelja dat je u Dodatku 4⁵⁴ ovog Modula.

Sažetak

Kod ugovaranja revizije potrebno je definirati predmet revizije i sve elemente ugovora, kao i

rok izrade izvješća i iznos naknade te slične vrijednosti. Revizija stečajnog postupka nije revizija

financijskih izvješća. Revizor ne izražava mišljenje o provedenom postupku, kao kod revizije financijskih izvješća.

Kod angažiranja revizije odnosno definiranja predmeta revizije potrebno je poći od cilja stečajnog postupka, a to je skupno namirenje povjeritelja stečajnog dužnika unovčenjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava povjriteljima. Iz navedenog proistječe da stečajnim povjriteljima, kao jednoj od zainteresiranih strana u stečajnom postupku, nije primarno u interesu da dobiju uvjerenje o financijskom stanju stečajnog dužnika, što je, između ostalog, slučaj kod davanja mišljenja o financijskim izvješćima entiteta nad kojima nije pokrenut stečajni postupak, iz tog razloga što je isti već u stečaju, odnosno nije u stanju izmirivati dospjele obveze, nego im je u interesu da dođu do zaključka (odnosno dobiju ga od revizora) u svezi s konkretnim stečajnim postupkom. Također, i ostalim zainteresiranim stranama u stečajnom postupku (stečajnom sucu, skupštini povjritelja i odboru povjritelja) u interesu je da dobiju zaključak odnosno nalaz u svezi s vođenjem stečajnog postupka. Navedeni bi zaključak trebao potvrditi ili negirati jesu li tijekom vođenja stečajnog postupka ispoštovana sva načela stečajnog postupka, njegovo vođenje u skladu sa zakonima koji definiraju oblast vođenja stečajnog postupka, odnosno jesu li tijela stečajnog postupka koja po zakonu imaju svoja prava i obveze iste upotrebljavali odnosno ispunjavali u skladu sa zakonom. Sve gore navedeno ukazuje na potrebu angažiranja stručnjaka, odnosno revizora koji posjeduju profesionalna i stručna

znanja kako bi izvršili revizorske postupke, te dali uvjerenja putem zaključka zainteresiranim stranama u stečajnom postupku u svezi s vođenjem istog. Budući da revizija stečajnog postupka nije revizija financijskih izvješća, sačinjenih u skladu s propisima koji reguliraju računovodstvo i reviziju, prilikom provedbe revizije stečajnog postupka primjenjuju se Međunarodni standardi ostalih uvjerenja i srodnih usluga. Na temelju toga, a u skladu s Međunarodnim standardima angažiranja na temelju kojih se pruža uvjerenje 3000 – *Angažiranja na temelju kojih se pruža uvjerenje, koje ne spada u reviziju ili pregled financijskih izvješća*, revizor daje zaključak o sprovedenoj reviziji stečajnog postupka

Cilj je angažmana revizora izražavanje zaključka glede rezultata mjerenja ili procjene predmetnog pitanja putem pisanog izvješća kojim se iznosi uvjerenje u razumnoj mjeri ili uvjerenje ograničenog stupnja i opisuje osnova za zaključak. Sukladno Međunarodnom standardu srodnih usluga 4400 – *Angažiranja na obavljanju ugovorenih postupaka u svezi s financijskim informacijama*, cilj angažmana je da revizor izvrši postupke revizijske prirode koje revizor, entitet i odgovarajuće treće osobe ugovore i da podnese izvješće o nalazima činjeničnog stanja.

Sukladno svemu navedenom, svrha angažmana revizora u reviziji stečajnog postupka je da **izrazi zaključak ili nalaz činjeničnog stanja o onim pitanjima koja su predmet njegova angažiranja** sukladno rješenju suda o imenovanju revizora stečajnog postupka.

Rječnik revizorskih pojmova

Međunarodni standardi revizije (MRevS)

Oni sadržavaju osnovna načela, postavke i smjernice koje služe kao temelj i vodič za provedbu revizije. Ovi standardi nemaju intenciju da derogiraju zakonsku regulativu u zemljama članicama, ali kada nacionalna regulativa nije u suglasnosti s ISA, organizacije članice IFAC-a, po osnovi obveza iz članstva, moraju ih primjenjivati.

Računovodstveni standardi	To su posebna načela, temelji, konvencije, pravila i prakse koji se primjenjuju za pripremanje i prikazivanje financijskih izvješća.
Vanjska revizija	Izrazi vanjska revizija i vanjski revizor upotrebljavaju se onda kada je potrebno napraviti razliku između funkcije unutarnje i vanjske revizije.
Profesionalna etika	Skup načela kojeg se pridržavaju revizori prilikom vršenja poslova revizije, a to su integritet, objektivnost, profesionalna osposobljenost i dužna pažnja, povjerljivost i profesionalno ponašanje.
Revizor	Osoba s licencijom, koja je odgovorna za kvalitetu obavljene revizije i za izraženo mišljenje o financijskim izvješćima. Ovaj se izraz upotrebljava kao oznaka za gospodarsko društvo koje se bavi revizijom. Termin „revizor” se u ISA upotrebljava i za usluge koje su srodne reviziji.
Dužna profesionalna pažnja	Profesionalna revizorova obveza da ispunjava svoje dužnosti marljivo i pažljivo. Dužna pažnja podrazumijeva kompletiranje radnih papira, pribavljanje dovoljnog opsega kompetentnih dokaza i izražavanje adekvatnog mišljenja ili zaključka, ili nalaza o činjeničnom stanju.
Dokaz	Bilo koja informacija koju revizor koristi kako bi utvrdio je li informacija koja se može kvantificirati i čiju reviziju obavlja prikazana sukladno utvrđenom kriteriju.
Kriminalna ili nezakonita radnja	Izraz „kriminalna radnja” odnosi se na namjernu radnju jednog ili više pojedinaca iz reda rukovodstva, zaposlenih ili trećih osoba, koja za posljedicu ima pogrešno prikazivanje informacija u financijskim izvješćima ili u nekom drugom predmetu revizije.
Greška	Nenamjerno pogrešno predstavljanje informacija u financijskim ili drugim izvješćima, kao što su: računске greške u glavnim evidencijama i računovodstvenim podacima, previd ili pogrešna interpretacija činjenica, pogrešna primjena računovodstvenih politika, uputa i sl.

Klijent	Pravna osoba čija su financijska izvješća ili druga izvješća ili procesi predmet revizije; klijent revizorske tvrtke.
Revizijsko uzorkovanje	Ono uključuje primjenu postupaka revizije koji su manji od stopostotnog ispitivanja stavki koje čine saldo računa ili skupinu transakcija, tako da sve stavke iz uzorka imaju podjednaku šansu da budu odabrane.
Tvrdnja	Izjava rukovodstva, data eksplicitno ili na drugi način, koja je sadržana u financijskim izvješćima, a revizor je upotrebljava prilikom razmatranja različitih tipova potencijalnih pogrešnih iskaza koji se mogu pojaviti. ⁵⁵
Kompetentnost revizora	Kvalitete koje mora posjedovati revizor, koje čine kombinacija obrazovanja, tehničkih i iskustvenih saznanja stečenih u praksi i kroz polaganje za stjecanje zvanja, kao i kroz obveznost stalne inovacije znanja.
Angažiranje na obavljanju ugovorenih postupaka	Odnosi se na obavljanje onih postupaka revizorske prirode za koje su se revizor, klijent i bilo koja treća osoba dogovorili i na temelju kojih revizor donosi izvješće o nalazima činjeničnog stanja. Ovo izvješće ima znatno niži stupanj uvjeravanja od izvješća o reviziji.
Uvjeravanje	Označava uvjerenje revizora u pouzdanost neke tvrdnje koju je iznijela jedna osoba, a na koju se treba osloniti neka druga osoba. Da bi došao do tog uvjerenja, revizor procjenjuje dobivene dokaze kao rezultat postupaka koje je poduzeo i o tome donosi krajnji zaključak.
Usluge uvjeravanja	Predstavljaju koristan rad koji je obavio revizor u ime klijenta u cilju pribavljanja dokaza i donošenja zaključaka o pouzdanosti tih dokaza. Usluge uvjeravanja uključuju izražavanje mišljenja o financijskim izvješćima, sustavu unutarnje kontrole, poštovanju zakona, propisa i druge regulative i slično.
Kontrola	Ona u najširem smislu predstavlja upoređivanje i nadzor, nadgledanje ili provjeravanje nekoga ili nečega.

